

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA**

**MARGARITA MINOVIČ
(CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)**

**PRIEŽASTINIO RYŠIO PROBLEMOS DRAUDIMO TEISINIUOSE
SANTYKIUOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Lekt. Kazimieras Zaveckas

Konsultantas -
Doc. dr. Leonas Virginijus Papirtis

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. Sąvokos „priežastinis ryšys“ lingvistinė analizė draudimo teisinių santykių kontekste	6
II. Prižastinio ryšio svarba draudimo teisiniuose santykiuose.....	10
III. Draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaka priežastinio ryšio nustatymui.....	16
IV. Prižastinio ryšio nustatymo problemos draudime.....	20
4.1. Prižastinis ryšys draudimo teisiniuose santykiuose bei civilinės teisės pažeidime.....	21
4.1.1 Prižastinio ryšio palyginimas draudime ir civilinėje atsakomybėje.....	22
4.1.2. Prižastinio ryšio ypatumai civilinės atsakomybės draudime.....	27
4.2. Prižastinis ryšys draudime prižasčių daugeto atvejais.....	30
4.2.1. Vykstančios tuo pačiu metu prižastys draudime	31
4.2.2. Prižastinis ryšys tarpusavyje priklausomų prižasčių atvejais	41
4.2.2.1. Artimiausios prižasties teorijos aiškinimas draudime.....	41
4.2.2.2. Artimiausios prižasties nustatymas draudimo teisiniuose santykiuose.....	45
4.3. Prižastinis ryšys ir dviguba draudimo apsauga.....	51
IŠVADOS	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas padėjo pagrindus šiuolaikinei Lietuvos draudimo sutarčių teisei. 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas užbaigė Lietuvos teisės harmonizavimo su Europos Sąjungos draudimo direktyvomis procesą ir kartu baigė formuoti pozityviają draudimo sutarčių teisę. Taigi draudimo teisės doktrina Lietuvoje dar tik kuriama, todėl pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema yra nauja ir aktuali ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu. Pažymėtina, jog draudimo teisės tema yra parengta tik keletas Lietuvos mokslininkų darbų, tarp jų paminėtini: autorių kolektyvo- J.Čepinskio, D.Raškinio, R.Stankevičiaus ir A.Šerniaus - vadovėlis „Draudimas“, tam tikrus civilinės atsakomybės draudimo aspektus bei priešastinio ryšio teorijas knygoje „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“ analizavo V.Mikelėnas. Mūsų nuomone, reikėtų nepamiršti ir T.Kontauto daktaro disertacijos¹, kurioje autorius kompleksiskai išanalizavo Lietuvos draudimo sutarčių teisę, atkreipdamas dėmesį į pagrindines teorines ir praktines jos problemas, bei to paties autoriaus monografijos „Draudimo sutarčių teisė“². Tačiau pažymėtina, jog lietuvių mokslininkų, išsamiai analizavusių priešastinio ryšio problemas ir galimus sprendimo būdus draudimo teisiniuose santykiuose, nėra. „Ko dar tikrai mūsų šalyje nėra pakankamai – tai [...] draudime teisei svarbių problemų mokslinės analizės, brandžios teisės doktrinos“³ – tai viena iš priešasčių skatinanti analizuoti draudimo teisiniuose santykiuose išskylančias problemas.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors po Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įsigaliojimo išsiplėtė teismų praktika sprendžiant ginčus, kylančius iš draudimo sutarčių, bei aiškinant ir taikant normas, reglamentuojančias draudimo sutartinius teisinius santykius, tačiau Lietuvos teismų praktika pasirinktą darbo tema yra pakankamai menka. Lietuvos Respublikos teismai ganėtinai retai nagrinėja priešastinio ryšio aspektą draudime. Atsižvelgiant į tai, pasirinktos magistro baigiamojo darbo temos analizės pagrindas yra užsienio valstybių, ypač Jungtinių Amerikos Valstijų bei Anglijos, autorių įvairios publikacijos priešastinio ryšio draudime tema.

Nepaisant to, jog draudimo teisės doktrina Lietuvoje tik formuojama, negalime nevertinti draudimo bei draudimo teisinių santykių svarbos bei visuomeninio reikšmingumo, pasireiškiančio trimis funkcijomis: socialine, ekonomine bei politine.⁴ Socialinė ir ekonominė funkcija atsiskleidžia konkrečiose draudimo paslaugose, o politinė – valstybiniame draudimo veiklos reguliavime. A.Maslow poreikių hierarchijos piramidėje iškart po fiziologinių poreikių seka

¹ Kontautas T. Lithuanian insurance contract law: theoretical and practical aspects=Lietuvos draudimo sutarčių teisės teoriniai ir praktiniai aspektai: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Vilniaus Universitetas. Teisės fakultetas.- V., 2006.

² Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.

³ Stankevičius R. Lietuvos draudimo teisės šaltiniai // Teisė. Mokslo darbai, 2002, Nr.42. P.115.

⁴ Draudimo teisė / J.Galginaitis, R. Stankevičius -Vilnius: 2005. P.52.

poreikiai saugumui.⁵ Draudimas yra viena iš teisinių priemonių siekiant apsaugoti asmens interesą (draudimo interesą) nuo galimų rizikų (gresiančio pavojaus, galimų turtinių nuostolių). Taigi galime teigti, jog draudimas atlieka asmenų gerovės ir ūkio subjektų veiklos stabilumo ir efektyvumo užtikrinimo funkcijas. Draudimo veiklos nenuginčijama svarba skatina nagrinėti problemas draudimo teisiniuose santykiuose, viena iš jų yra priežastinio ryšio problemos. Atsižvelgiant į tai, šiuo magistro baigiamuoju darbu bus siekiama atkreipti dėmesį į priežastinio ryšio svarbą bei reikšmę draudimo teisinių santykių šalims, priežastinio ryšio aiškinimo įtaką priimant sprendimą dėl konkretaus įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu. Taip pat bus pateikta priežastinio ryšio problemų draudimo teisiniuose santykiuose teorinių nuostatų kompleksinė analizė bei vertinimas, identifikuojant priežastinio ryšio problemas tokio pobūdžio teisiniuose santykiuose, apibūdinant pateiktą Lietuvos ir užsienio autorių požiūrį nagrinėjama tema bei įvertinant teismų praktiką.

Šio darbo uždaviniai yra pateikti priežastinio ryšio draudime sampratą bei atskleisti priežastinio ryšio draudimo teisiniuose santykiuose svarbą abiem draudimo sutarties šalims; apibūdinti priežastinio ryšio draudime pagrindinius bruožus bei ypatumus; remiantis atlikta teorinės medžiagos analize bei pasitelkus Lietuvos ir užsienio valstybių teismų formuojamą praktiką nagrinėjama tema, identifikuoti, atskleisti bei įvertinti priežastinio ryšio problemas draudimo teisiniuose santykiuose; atliktos analizės pagrindu suformuluoti nagrinėjamos temos išvadas.

Pasirinkto magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas yra priežastinio ryšio ypatumai bei jo svarba draudimo teisiniuose santykiuose, priežastinio ryšio nustatymo problemos draudimo teisiniuose santykiuose. Šio baigiamojo darbo tyrimo dalykas – priežastinio ryšio problemų draudimo teisiniuose santykiuose vertinimas. Darbe yra keliamos tokios hipotezės: priežastinis ryšys draudime bei civilinėje atsakomybėje yra skirtingos teisinės kategorijos; vienokių ar kitokių taisyklių nustatant priežastinį ryšį draudime taikymas lemia atitinkamo turinio sprendimo dėl konkretaus įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu priėmimą.

Vienas pagrindinių darbe taikytų metodų, padėjęs visapusiškiau išnagrinėti pasirinktą magistro baigiamojo darbo temą, yra lyginimo metodas, suteikiantis galimybę, išanalizavus Lietuvos ir užsienio valstybių mokslininkų nuomones, jų požiūrį į priežastinio ryšio problemas draudimo teisiniuose santykiuose klausimu, juos tarpusavyje palyginti. Sisteminės analizės metodu yra analizuojamos priežastinio ryšio draudime koncepcijos, susiformavusios teisės doktrinoje, minėtų koncepcijų (teorijų) įgyvendinimas Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktikoje. Būtent sisteminės analizės metodu nuo bendresnių dalykų aiškinimo (t.y. nuo „priežastinio ryšio“ sąvokos) pereinama prie priežastinio ryšio problemų analizės draudimo teisiniuose santykiuose. Sisteminis

⁵ Čepinskas J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A. Draudimas. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, Kaunas, 1999. P. 7.

požiūris į priežastinio ryšio problemas draudimo teisiniuose santykiuose yra būtinas siekiant įvertinti minėtos temos teorinius ir praktinius aspektus. Lingvistinės analizės metodas darbe taikytas atliekant sąvokos „priežastinis ryšys“ lingvistinę analizę draudimo teisinių santykių kontekste. Taip pat jo taikymas padėjo nagrinėti kitų darbe naudojamų sąvokų išraiškos formas. Nagrinėjamos temos tam tikriems aspektams atskleisti darbe yra naudotas analogijos metodas, kai tarp kelių reiškinių (pvz. priežastinio ryšio draudime bei priežastinio ryšio civilinės teisės pažeidime) ieškoma panašių ir skirtingų požymių, padedančių juos tarpusavyje palyginti. Pasitelkus alternatyvų metodą lyginami bei kritikuojami, vertinami įvairūs priežastinio ryšio problemų sprendimo būdai. Kritikos metodas taikytas vertinant Lietuvos ir užsienio autorių pozicijas nagrinėjama tema. Apibendrinimo metodas buvo pasitelktas išanalizuotai medžiagai apibendrinti bei išvadoms suformuluoti. Pažymėtini ir tam tikri empiriniai tyrimo metodai, kuriais buvo siekiama kuo išsamiau atskleisti baigiamojo darbo temą, jos aktualumą ir svarbą. Naudojant teisinių dokumentų analizės metodą, darbe buvo analizuojamos Lietuvos ir užsienio valstybių autorių publikacijos pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema, teisės aktai bei teismų praktika. Siekiant atskleisti priežastinio ryšio problemų draudimo teisiniuose santykiuose praktinius sprendimų variantus, darbe buvo pasiremta nacionalinių ir užsienio valstybių teismų išnagrinėtų bylų kiekybine ir kokybine analize.

I. Sąvokos “priežastinis ryšys” lingvistinė analizė draudimo teisinių santykių kontekste

Reiškinio ar objekto analizė paprastai pradedama jo esmės apibūdinimu⁶ – sąvokos nustatymu. Tik nuoseklus tam tikro teisinio reiškimo aiškinimas yra pagrindas konkrečios to reiškimo problemos suvokimui. Atsižvelgiant į tai, verta pradėti nuo sąvokos “priežastinis ryšys” lingvistinės analizės draudimo teisinių santykių kontekste. Priežastinis ryšys atspindi dviejų objektyviosios tikrovės reiškinių – priežasties ir pasekmės – sąsają. Reiškinyje arba jų grupėje, sukelti naujus reiškinius, yra priežastis. Reiškinyje, atsirandantis veikiant priežastčiai, yra pasekmė.⁷ Analogiškai priežastinį ryšį apibrėžia ir modernios teisinės terminologijos žodynas.⁸

Teisėje priežastinio ryšio sąvoka paprastai yra siejama su civilinės atsakomybės institutu, kur nėra vienas teoretikas neginčija, jog padaryta žala turi būti asmens neteisėtų veiksmų ar neveikimo rezultatas. Remiantis LR CK 6.247 straipsniu, atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu.⁹ Mūsų nuomone, toks priežastinio ryšio, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, apibrėžimas, ne visiškai tinka apibūdinti priežastinį ryšį draudimo teisiniuose santykiuose. V. Mikelėnas, analizuodamas priežastinį ryšį kaip vieną iš civilinės atsakomybės sąlygų, nurodo, kad priežastinis ryšys teisėje negali būti paaiškintas mechanškai taikant determinizmo supratimą kaip gamtos ir kituose moksluose.¹⁰ O draudime, mūsų nuomone, yra svarbus faktinis priežastinis ryšys, kur determinizmo supratimas atlieka toli gražu ne antraeilį vaidmenį. Draudimo teisiniuose santykiuose paprastai yra įrodinėjamas priežastinis ryšys objektyviaja prasme: tarp įvairių reiškinių siekiama nustatyti objektyviai egzistuojančius ryšius. Civilinės atsakomybės institute priežastinis ryšys yra subjektyvaus pobūdžio, priežastinio ryšio taikymo sferą nulemia pats žmogus, kurdamas teisės normas. Kita vertus, civilinės atsakomybės draudime teisinis priežastinis ryšys yra ypatingai ryškus ir tai visiškai nestebina, juk civilinė atsakomybė – teisinė kategorija.

Kaip buvo nurodyta aukščiau, priežastinis ryšys atspindi dviejų objektyviosios tikrovės reiškinių – priežasties ir pasekmės – sąsają. Draudime - tai draudimo rizikos (gresiančio pavojaus) ir draudžiamąjį įvykių (nuostolio, atsiradusio dėl to, kad pavojus materializavosi) ryšys. Jeigu priežastinio ryšio nėra, draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda. Draudimo rizika arba priežastis draudimo teisinių santykių kontekste, anot M.I. Braginskij, privalo būti tikėtina, t.y. objektyviai įmanoma.¹¹ Savo ruožtu priežastis yra tai, kas sukelia tam tikrą poveikį ar

⁶ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Justitia, Vilnius, 1996. P.17.

⁷ Civilinė teisė. Prievolių teisė / A. Ambrasienė, E. Baranauskas, D. Bublienė ir kiti. - Vilnius: 2004. P. 184.

⁸ Garner B. / A dictionary of modern legal usage. - Oxford University Press, NY, Oxford, 2000.

⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

¹⁰ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 201 – 218.

¹¹ Брагинский М.И. Договор страхования. Москва, 2000. P.45.

rezultatą¹², reiškiny, dėl kurio vyksta kitas reiškiny.¹³ Taigi vienas iš “priežastinio ryšio” elementų yra priežastis. Draudimo teisiniuose santykiuose priežasties sąvoka atitinka draudžiamos rizikos sąvoką. Teisės teorijoje egzistuoja keliolika priežasties apibūdinimų, kuriuos dera trumpai aptarti.

- Būtinoji priežastis (*angl.- but-for cause, factual cause, actual cause*) – priežastis, be kurios tam tikras įvykis neįvyktų. Taigi, jeigu nebūtų buvusios būtinios priežasties, pasekmių atsiradimo tikimybė faktiškai būtų lygi nuliui. Draudimo teisinių santykių kontekste konstatavus, jog būtinoji įvykio priežastis yra draudžiama rizika, draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką. Siekiant įsitikinti, ar tam tikras reiškiny laikytinas būtinąja įvykio priežastimi, galima būtų atlikti eksperimentą: pakartojus buvusią situaciją, turėtų būti gautas rezultatas analogiškas pirmajam. Tačiau eksperimento atlikimas turi savų trūkumų – praktiškai yra neįmanoma analogiškai pakartoti prieš tai buvusios situacijos. Mūsų nuomone, būtinios priežasties nustatymu remiasi ekvivalentinio priežastinio ryšio doktrina, kuria vadovaujantis priežastinis ryšys egzistuoja tik tada, kai veiksmas yra ekvivalentinė pasekmės priežastis, t.y. būtina, privaloma sąlyga (lot. *conditio sine qua non*). Draudžiamą įvykio priežastis yra ta, kuri yra būtina konkrečiomis aplinkybėmis.

- Sutampanti/vykstanti tuo pačiu metu/veikianti kartu priežastis (*angl.- concurrent cause*) – viena iš dviejų ar daugiau priežasčių, kurios tik veikdamos kartu sukuria tam tikras sąlygas, kurių viena iš šių priežasčių, veikdama atskirai, negalėtų sukelti. Draudimo praktikoje dažnai išaiškėja įvykio aplinkybės, kai atsiradusią žalą lemia keli reiškiniai. Apie veikiančias kartu priežastis draudimo teisiniuose santykiuose kalbame tada, kai nuostolis neišvengiamai nulemtas ir draudimo rizikos, ir nedraudžiamos rizikos, veikusių kartu. Be to, pažymėtina, kad veikiančios kartu priežastys yra tarpusavyje nesusijusios (t.y. vieno reiškinio vyksmas nedaro įtakos kito reiškinio kilimui), kelios lygiavertės rizikos. Nėra bendros nuomonės, kaip turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl draudimo išmokos, esant kelioms veikiančioms kartu priežastims. Mūsų nuomone, teisingiausia mažinti draudimo išmoką tokia dalimi, kuri yra nedraudžiamų rizikų padarinys. Išsamiai veikiančių kartu priežasčių problema bus analizuojama atskirame šio skyriuje.

- Prisedančioji priežastis (*angl.-contributing cause*) – faktas, kuris nelaikytinas pagrindiniu, bet kuris tam tikroje dalyje daro įtaką atsiradusioms pasekmėms.

- Tiesioginė arba betarpiška priežastis (*angl.- immediate cause*) – paskutinis įvykis tam tikrų įvykių grandinėje, bet nebūtinai artimiausia (*angl. proximate*) pasekmės priežastis. Tiesioginės priežasties nustatymu remiasi tiesioginės pasekmės teorija, kuri taikytina tiek civilinės atsakomybės institute, tiek draudime. Vadovaujantis šia teorija, žalą padaręs asmuo atsako tik už žalą, kuri yra tiesioginė jo veiksmų pasekmė. Priežastinis ryšys egzistuoja tik tuomet, kai tarp veiksmų ir žalos

¹² Garner B.A. / Black's Law Dictionary. – St. Paul, Minn., 1999.

¹³ Keinys S. (vyr. redaktorius) ir kt. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (3-asis leidimas). – V.: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. // <http://www.autoinfa.lt/webdic/> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

yra tiesioginis ryšys¹⁴. Ši teorija pažymi, kad tarp veiksmų ir atsiradusios žalos turi būti trumpas laiko tarpas. Draudimo teisinių santykių kontekste – draudikui kyla pareiga mokėti draudimo išmoką tik tada, kai draudžiama rizika yra tiesioginė draudžiamojo įvykio priežastis. Mūsų nuomone, pastarosios teorijos taikymas draudime yra kritikuotinas: dažnai pasitaiko, kad draudžiamajam įvykiui daro įtaką kelios priežastys (arba rizikos); jeigu draudimo rizika yra nedraudžiamos rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, tai, vadovaujantis tiesioginės pasekmės teorija, draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką (t.y. tiesioginė įvykio priežastis yra nedraudžiama rizika), nepaisant to, jog nedraudžiamos rizikos atsiradimą lėmė būtent drausta priežastis, už kurią nuostolių atlyginimo riziką yra prisiėmęs draudikas. Šiuo atveju drausta rizika laikytina būtinąja priežastimi, be kurios žala neatsirastų, todėl galima teigti, jog draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką. Dera paminėti ir betarpiškos pasekmės priežastinio ryšio teoriją, kuri yra labai panaši į aukščiau aptartą tiesioginės pasekmės teoriją. Pagal betarpiškos pasekmės teoriją priežastinis ryšys tarp priežasties ir pasekmių egzistuoja tik tada, kai tam tikros žalingos pasekmės ir priežasties neskiria joks laiko tarpas, t.y. pasekmės turi kilti iš karto. Pastarosios taikymas draudimo teisinių santykių kontekste, mūsų nuomone, taip pat yra kritikuotinas dėl aukščiau nurodytų argumentų.

- Įsiterpanti priežastis (*angl.-intervening cause*) – reiškiny, kuris įsiterpia kitų susijusių reiškinių grandinėje tarp pirminio reiškinių ir pasekmės ir tokiu būdu nutraukia natūralią įvykių eigą. Pavyzdžiui, tarp nedraudžiamos ir draudžiamos rizikos yra priežastinis ryšys, t.y. nedraudžiama rizika lemia draustą, o pastaroji – nuostolį. Nedraudžiamoji rizika laikytina būtinąja įvykio priežastimi, už kurią draudikas nėra prisiėmęs nuostolių atlyginimo rizikos. Tačiau tarp minėtų rizikų įsiterpus priežasčiai, nutraukiančiai egzistavusį nedraudžiamos ir draudžiamos rizikos priežastinį ryšį, priežastingumas aiškinamas įsiterpusios priežasties atžvilgiu.

- Artimiausia priežastis (*angl.-proximate cause*) – priežastis, kuri yra teisiškai pakankama sukelti tam tikras pasekmes ir be kurios įvykis nebūtų įvykęs.¹⁵ Artimiausia priežastis – tai faktiškai tikroji ar dominuojanti priežastis.¹⁶ Dažnai teisinėje literatūroje pastaroji dar vadinama efektyvia artimiausia priežastimi (*angl. – efficient proximate cause*), kuriai draudimo teisiniuose santykiuose yra skiriama pakankamai daug dėmesio. Kaip nurodo Luizianos nepriklausomų draudimo agentų bei brokerių atstovai, esminis draudimo principas - tai *artimiausios priežasties koncepcija*, kuri ilgai buvo laikoma fundamentalia draudimo teisinių santykių doktrina¹⁷. Pažymėtina, jog jau devyniolikto amžiaus pradžioje JAV mokslininkai rašė apie artimiausios priežasties teorijos

¹⁴ Ten pat. P.202-203.

¹⁵ Garner B.A. / Black's Law Dictionary. – St. Paul, Minn., 1999. P.213.

¹⁶ Cituojama pagal: Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.58-59. // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

¹⁷ Independent insurance agents & brokers of Louisiana. Technical Advisory, 2006. P. 1-2. // <http://la.iaaa.org/Technical%20Advisories/TA%20252.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

taikymą bei išskylančias problemas draudimo teisiniuose santykiuose. Artimiausia priežastis - tai priežastis, kuri natūralioje, vientisoje bei nepertraukiamojoje naujos nepriklausomos priežasties grandinėje sukelia tam tikrą įvykį ir be kurios minėtas įvykis nebūtų įvykęs.¹⁸ Remiantis artimiausios priežasties teorija, teisinis ryšys egzistuoja tik tarp žalos ir artimiausios priežasties (laiko, tarpinių grandžių prasme), sukėlusios konkrečias pasekmes. Kilusių pasekmių priežastimi gali būti laikoma tik artimiausia priežastis. Visi kiti nuo žalingų pasekmių labiau nutolę veiksmai ar įvykiai negali būti laikomi jų priežastimi. Priežasties ir pasekmės artumą reikia aiškintis tiek laiko požiūriu, tiek ir vertinant tarpinių grandžių tarp jų egzistavimą.¹⁹ Vertinat artimiausios priežasties teoriją draudimo teisinių santykių kontekste, draudikui kyta pareiga mokėti draudimo išmoką, jei egzistuoja priežastinis ryšys tarp draudžiamos efektyvios artimiausios priežasties, be kurios įvykis nebūtų įvykęs, bei atsiradusio nuostolio. Pažymėtina, kad kartais teisinėje literatūroje artimiausia priežastis apibūdinama kaip pakankama sukelti atitinkamas pasekmes. Šiuo aspektu išskirtina pakankamos priežasties teorija, kuria remiantis priežastinis ryšys egzistuoja tarp pasekmės ir tos jos priežasties, kuri stipriausiai veikė, t.y. kuri turėjo sukaupusi daugiausiai energijos, sukėlusios tam tikrą pasekmę.²⁰ Kaip matyti, tarp efektyvios artimiausios priežasties, kuri laikytina stipriausia, dominuojančia įvykio priežastimi tam tikrų reiškinių grandinėje, bei pakankamos priežasties yra labai siaura riba. Mūsų nuomone, galima būtų teigti, kad šios teorijos viena kitą papildo.

- Nutolusi priežastis (*angl.- remote cause*) – priežastis, kuri nelaikytina pagrindine žalos atsiradimo priežastimi, kadangi yra pernelyg nuo pastarosios nutolusi. Draudimo teisiniuose santykiuose taikant jau aukščiau minėtą artimiausios priežasties teoriją bei atliekant artumo/nutolimo analizę, iš tarpusavyje susijusių priežasčių grandinės yra eliminuojamos nutolusios priežastys, kurias su atsiradusia žala nesieja priežastinis ryšys.

- Priklausomos priežastys (*angl.- dependent perils*) – priežastys, vykstančios viena paskui kitą, t.y. pirminė priežastis inicijuoja ateinančios priežasties vyksmą. Kartais jos dar vadinamos tarpusavyje susijusiomis priežastimis. Priklausomomis priežastimis nelaikytinos “veikiančios kartu” priežastys, kadangi jos vyksta vienu metu, tačiau ne iš eilės. Pažymėtina, kad artimiausios priežasties teorija draudime taikytina tais atvejais, kai kelios priežastys yra tarpusavyje susijusios.

- Nepriklausomos priežastys (*angl.-independent perils*) – priežastys, kurios atsiranda bei veikia nepriklausomai viena nuo kitos.²¹ Jos dar vadinamos tarpusavyje nesusijusiomis priežastimis. Pažymėtina, kad veikiančios kartu priežastys draudimo teisiniuose santykiuose yra tarpusavyje nesusijusios.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 204-205.

²⁰ Ten pat. P.201-202.

²¹ Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.11-12. // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

Kitas priežastinio ryšio draudime elementas – draudžiamasis įvykis. Draudžiamasis įvykis – draudimo sutartyje nurodytas su draudimo rizika priežastiniu ryšiu susijęs atsitikimas, kuriam įvykus atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką (LR Draudimo įstatymo 2 str. 11 d.). Draudžiamųjų įvykių sąrašą dažniausiai nustato draudikas rengiamose draudimo taisyklėse. Be to, draudimo taisyklėse yra pateikiamas nedraudžiamųjų įvykių sąrašas. Jei įvykis atitinka draudžiamąjį įvykio apibrėžimą ir nėra nurodytas nedraudžiamųjų įvykių sąrašė, draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką yra. Be abejo, jeigu nėra kitų aplinkybių, suteikiančių teisę atsisakyti mokėti arba sumažinti draudimo išmoką.

Kaip aiškino H.Kelsen, gamtoje tarp reiškinių ir jų pasekmių egzistuoja nenutrūkstama priežastinio ryšio grandinė. Vieno reiškinio pasekmė yra sąlyga atsirasti kitam reiškiniui, kuris savo ruožtu sukelia naują pasekmę ir t.t. Tačiau teisė visos priežastingumo grandinės nereguliuoja. Draudimo teisiniuose santykiuose yra svarbu nustatyti priežastinį ryšį tarp draudžiamos rizikos, t.y. priežasties, bei draudžiamąjį įvykio, t.y. atsiradusios žalos. Priežastinis ryšys draudimo teisiniuose santykiuose – tai priežasties, tikėtino pavojaus arba rizikos (pvz. ugnies, vėjo, tam tikros apdraustos veiklos ir pan.) ir pasekmės (atsiradusios žalos, nuostolio atsiradusio dėl to, kad pavojus materializavosi) sąsaja.

II. Priežastinio ryšio svarba draudimo teisiniuose santykiuose

Draudimas – tai ne tik finansinis instrumentas, naudojamas siekiant sumažinti galimus draudėjo nuostolius, tačiau draudimo veikla – tai ir ūkinė komercinė veikla, todėl paprastai draudimo sutartyse yra nurodomos atitinkamos nuostatos, skirtos nubrėžti draudiko atsakomybės ribas, kadangi draudimo bendrovės negali prisiimti absoliučiai visų galimų nuostolių atlyginimo rizikos²² (be to, nereikėtų sumenkinti ir pačių akcininkų interesų gauti kuo didesnę pelną vykdant draudimo veiklą). Taigi, nors, kaip jau buvo nurodyta aukščiau, draudimas yra viena iš teisinių priemonių siekiant apsaugoti asmens interesą nuo galimų rizikų (gresiančio pavojaus), visgi tai nėra priemonė, skirta eliminuoti absoliučiai visas nuostolių atlyginimo rizikas. Paprastai draudikas sudarytoje draudimo sutartyje, atskiros rūšies draudimo taisyklėse nustato savo atsakomybės ribas, t.y. apibrėžia, kokiais atvejais jam tenka atsiradusių nuostolių atlyginimo rizika (pvz. liūtis atveju) ir kokiais atvejais nuostolių atlyginimo riziką prisiima pats draudėjas (pvz. turto draudimo sutartyje/turto draudimo taisyklėse gali būti nurodyta, kad jokiais atvejais draudikas neatlygina nuostolių, atsiradusių dėl padegimo ir pan.). Įvykus tam tikram įvykiui, pagrindinė draudiko užduotis – nustatyti, ar atsiradusioms pasekmėms darė įtaką drausta ar nedraudžiama rizika, t.y. turi

²² be to, ne visos rizikos, pavojai yra draudžiamos. B.Berliner (Innovating to Insure the Uninsurable. SwissRe. Sigma. No 4/2005, Zurich, 2005. P.5) pateikia draudžiamų rizikų klasifikaciją, kuri paremta trimis kategorijomis: rizikos apdraudžiamumas aktuariniu, rinkos ir visuomeniniu požiūriu.

būti nustatytas priežastinis ryšys tarp draudžiamos rizikos (pvz. audros) ir atsiradusių pasekmių arba draudžiamąjį įvykių (pvz. sugadinto automobilio, ant kurio, įvykus audrai, nukrito statomo namo siena) tam, kad draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką. Tačiau priežastinio ryšio nustatymas yra nelengva užduotis, dažnai teisininkui reikia pasiremti ne viena teorine doktrina (tokia kaip artimiausios priežasties doktrina, veikiančių kartu priežasčių doktrina (*angl.- doctrine of concurrent causation*)) tam, kad būtų galima nustatyti bei patvirtinti arba paneigti draustos rizikos ir draudžiamąjį įvykių priežastinį ryšį. Teisingas bei pagrįstas šitos problemos išsprendimas yra aktualus tiek draudikui, tiek draudėjui, tiek ir teisės doktrinos formavimui nagrinėjama tema.

Siekdami atskleisti priežastinio ryšio draudimo teisiniuose santykiuose svarbą, kaip pavyzdį panagrinėsime Lietuvos Apeliacinio teismo nutartį, kuria iš dalies buvo pakeistas pirmosios instancijos teismo sprendimas (t.y. pakeista tik priteistas iš atsakovo sumos dydis).²³ Minėtoje civilinėje byloje ieškovas prašė pripažinti 2004 m. gruodžio 3 d. įvykusią avariją, kurios metu nukentėjo ieškovui priklausantis turtas – pramogų laivas „Medusa“, draudiminiu įvykiu. Tarp ieškovo (draudėjo) ir atsakovo (draudiko) buvo sudaryta turto – pramoginio laivo – draudimo sutartis, kuria remiantis minėtas pramogų laivas buvo apdraustas nuo ugnies, nuo trečiųjų asmenų neteisėtos veiklos, vandentekio ar šilumos tinklų avarijos bei audros, krušos, *nuošliaužos, poplūdio*, liūties bei sniego slėgio. Draudimo sutarties galiojimo metu įvyko įvykis – esant staigiems ir dideliams vandens lygio pokyčiams, Nemuno upėje įvykusios avarijos metu laivas buvo nepataisomai sugadintas (apsemtas). Valstybinės vidaus vandenų laivybos inspekcijos sudaryta komisija, ištyrusi laivo avarijos priežastis, konstatavo, jog laivo avarija įvyko dėl staigių ir didelių vandens lygio pokyčių Nemuno upėje ir, laivui sėdus ant dugno, dėl po laivo korpusu atsiradusio akmens atsirado laivo korpuso apkalos, laivo dugno pažeidimas. Atsakovas atsisakė išmokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog laivas nebuvo apdraustas nuo įvykių, apibūdinto Valstybinės vidaus vandenų laivybos inspekcijos sudarytos komisijos išvados. Draudikas savo poziciją grindė hidrometeorologiniais kriterijais, t.y. kad vandens pakilimą būtų galima įvardinti poplūdžiu (draudžiama rizika), vandens pakilimas turi pasiekti atitinkamą lygį, kuris nagrinėjamo įvykių atveju pasiektas nebuvo, todėl Nemuno upėje vykę vandens pokyčiai nelaikytini poplūdžiu. Be to, laivas nebuvo apdraustas nuo tiesioginio laivo susidūrimo su akmeniu ar kitais judančiais/nejudančiais objektais (t.y. nedraudžiama rizika). Tuo tarpu ieškovas, pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai poplūdžio sąvoką aiškino bendrine prasme, remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateiktu apibrėžimu, kuris poplūdžio sąvoką apibūdina kaip staigų vandens pakilimą, o tai atitiko minėtos VĮ Vidaus vandenų kelių direkcijos pateiktą gamtinio reiškinių apibrėžimą. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad draudimo sutartyje nesant tikslaus

²³ Lietuvos Apeliacinio teismo 2007-07-02 nutartis, civilinė byla Nr.2^a-299/2007, procesinio sprendimo kategorijos: 73.1; 73.2.5.7 (N).

draudžiamos rizikos „poplūdžio“ apibūdinimo, atsakovo pateiktas „poplūdžio“ sampratos aiškinimas, jog vandens pakilimas turi atitikti hidrometeorologiniams kriterijams, tik pagal kuriuos vandens pakilimas yra pripažįstamas poplūdžio, negali būti pagrindu nagrinėjant šį ginčą. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismas pripažino šį įvykį draudiminiu, t.y. staigų vandens pakilimą apibūdino kaip draudžiamą riziką bei konstatavo, kad tarp draudžiamos rizikos ir draudžiamąjo įvykio (t.y. žalos, atsiradusios dėl to, kad rizika materializavosi) egzistuoja priešastinis ryšys.

Įvertinus Lietuvos Apeliacinio teismo konstatuotas aplinkybes bei priimtą sprendimą, mūsų nuomone, šis yra kritikuotinas. Kaip matyti, pirmiausiai tarp bylos šalių kilo ginčas dėl draudžiamos rizikos „poplūdis“ turinio išaiškinimo. Dera pabrėžti, kad draudimo sutarties sąlygų aiškinimas turi įtakos priešastinio ryšio nustatymui draudime, tačiau tai yra kitos šio darbo dalies nagrinėjimo objektas. Šiuo atveju norėtume akcentuoti teismo poziciją priešastingumo nustatyto aspektu. Apibendrinus aukščiau minėtos Valstybinės vidaus vandenų laivybos inspekcijos sudarytos komisijos išvadas, išskirtinos dvi įvykio priežastys: 1) staigūs ir dideli vandens lygio pokyčiai Nemuno upėje; 2) tiesioginis laivo susidūrimas su akmeniu, kuris atsidūrė po apdrausto laivo korpusu. Nagrinėjamos bylos atveju teismas analizavo tik pirmą įvykio priežastį, o antroji - tiesioginė įvykio priežastis, kuri yra nedraudžiama rizika pagal sudarytą laivo draudimo sutartį, bei jos įtaka atsiradusiai žalai liko už analizės ribų. Be to, teismas netyrė, ar minėtos priežastys yra tarpusavyje susijusios (t.y. staigūs vandens lygio pokyčiai lėmė tai, jog akmuo atsidūrė po laivu) ar nesusijusios. Savo ruožtu aplinkybė, kad minėtos priežastys yra tarpusavyje nesusijusios, leistų daryti išvadą, kad vandens lygio pokyčiai Nemuno upėje nelėmė nedraudžiamos rizikos (t.y. tiesioginis laivo susidūrimas su akmeniu), kuri laikytina tiesiogine įvykio priežastimi, atsiradimo. Tokiu atveju, mūsų nuomone, būtų pagrįsta konstatuoti, kad įvykis nėra draudiminis (tuo atveju, jeigu nebūtų konstatuotas draudžiamos rizikos „poplūdis“ buvimas) arba priimti sprendimą mažinti draudimo išmoką tokia dalimi, kuri yra nedraudžiamos rizikos padarinys (tuo atveju, jeigu būtų nustatytas draudžiamos rizikos „poplūdis“ buvimas). Priešingai, nustačius, jog minėtos priežastys yra tarpusavyje susijusios, pirmiausiai, mūsų nuomone, teismas turėtų nurodyti, kokiomis priešastinio ryšio taisyklėmis yra tikslinga vadovautis nagrinėjamoje byloje. Pasirėmus tiesioginės priežasties teorija, būtų pripažinta, kad įvykis nėra draudiminis, kadangi tiesioginė žalos priežastis yra nedraudžiama rizika. Vadovaujantis efektyvios artimiausios priežasties teorija, teismas turėtų nustatyti, kuri rizika laikytina efektyvia artimiausia priežastimi. Ir tik nustačius, kad efektyvi artimiausia priežastis yra draudžiamoji rizika, įvykis pripažintinas draudžiamuoju. Taigi tinkamas priešastinio ryšio draudime išaiškinimas, vienokių ar kitokių priešastinio ryšio nustatymo taisyklių taikymas lemia atitinkamo turinio sprendimo priėmimą, kuris yra naudingas vienai ar kitai draudimo sutarties šaliai. Kaip matyti priešastinis ryšys draudime atlieka ypatingai svarbų

vaidmenį: tik esant priežastiniam ryšiui tarp draudimo rizikos ir draudžiamąjį įvykią atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką; be to, draudikas neturi teisės išmokėti draudimo išmoką ar atsisakyti ją išmokėti, neišsitikinęs draudiminio įvykią buvimu (LR Draudimo įstatymo 82 str. 3 d. 1 p.). Lietuvos Aukščiausias Teismas dar nėra išnaginėjęs šios bylos kasacine tvarka, todėl lieka tik apgailėstauti, jog šiame darbe neturėsime galimybės pateikti Lietuvos Aukščiausio Teismo pozicijos dėl priežastinio ryšio buvimą ar nebuvimo nagrinėjamos bylos atveju.

Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, draudimo teisinių santykių bylose, kuriose susiduriame su priežasčių daugetu (t.y. kai tam tikrą įvykią lėmė/galėjo lemti kelios rizikos), vienokio ar kitokio sprendimo priėmimas didžiąja dalimi priklauso nuo to, kokia priežastinio ryšio teorija, kokiomis priežastinio ryšio taisyklėmis bus vadovaujamosi. Pastebėtina, kad Lietuvos teisėje nekalbama apie tai, kokią priežastinio ryšio teoriją derėtų taikyti draudimo teisiniuose santykiuose. Lietuvos teismai draudimo bylose ypatingai mažai dėmesio skiria priežastinio ryšio analizei, o tai, sprendžiant klausimą dėl įvykią pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu, mūsų nuomone, turėtų būti dėmesio centre. Pakankamai daug dėmesio priežastinio ryšio draudime klausimams skiria Anglijos teisė. Joje išplėtotą jau minėta artimiausios priežasties doktrina (angl. *proximate cause*). Anot I.Halperin, kontinentinės teisės valstybėse (Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje) draudime pripažįstama adekvataus priežastinio ryšio teorija²⁴. Šiuo atveju priežastinio ryšio supratimas turi būti siejamas su tokiais kategorijomis kaip būtinumas ir reguliarumas: draudžiamąjį įvykią priežastis yra ta, kuri ne tik yra būtina konkrečiomis aplinkybėmis (*conditio sine qua non*), bet kartu yra pakankama sukelti padarinius viena pati.²⁵ Norėdami pailustruoti priežastinio ryšio teorijos parinkimo bei jos taikymo svarbą bei reikšmingumą draudimo teisinio santykio šalims, apibūdinsime dar vieną Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimą²⁶, kuriame sprendžiant priežastingumo klausimą buvo pasiremta tiesioginio priežastinio ryšio teorija. Minėtoje civilinėje byloje tarp ieškovo (draudėjo) bei atsakovo (draudimo kompanijos) kilo ginčas dėl neišmokėtos draudimo išmokos priteisimo, vadovaujantis tarp šalių sudaryta transporto priemonės, autobuso, draudimo sutartimi. Draudimo apsauga pagal šalių sudarytą draudimo sutartį apėmė tokią riziką kaip *gaisras*, tačiau, remiantis draudimo taisyklių konkrečiu punktu, nedraudiminiais įvykiais, už kuriuos draudikas neprivalo mokėti draudimo išmokos, laikomi įvykiai, kurie atsiranda, kai transporto priemonė buvo naudojama ne pagal paskirtį, t.y. naudojama atlikti veiksmus, kuriems ji nėra pritaikyta, arba naudojama nesilaikant transporto priemonės eksploatavimo taisyklių. Tarp šalių sudarytos draudimo sutarties galiojimo

²⁴ Cituojama pagal: Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 72. Čia autorius cituoja I.Halperin (General Report. *Insurance and Acts of Violence Against a Community, Affecting Persons or Property*. AIDA, 4e Congres Mondial. Theme II. Lausanne, 1974. P.19.).

²⁵ Ten pat. P. 72. Anot T.Kontauro, šiuo atveju minėtas apibrėžimas remiasi ekvivalentinio priežastinio ryšio ir pakankamo priežastinio ryšio doktrinomis.

²⁶ 2007-06-08 Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimas, civilinė byla Nr.2A-308/2007, procesinio sprendimo kategorija 73.2.5.5 (S)

metu įvyko įvykis: minėtam autobusui važiuojant savo maršrutu iš galinio rato ėmė rūkti dūmai; nepavykus užgesinti, autobusas ėmė degti atvira liepsna ir iki ugniagesių atvykimo visiškai sudegė. Draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką remdamasis atliktos ekspertizės išvadamis bei atitinkamomis draudimo taisyklių sąlygomis, teigdamas, kad autobusas buvo naudojamas nesilaikant transporto priemonės eksploatavimo taisyklių, o tai nulėmė gedimą. Draudikas savo atsisakymą mokėti draudimo išmoką grindė argumentu, kad ieškovas autobusą eksploatavo neatlikęs autobuso gamintojo eksploatavimo instrukcijoje numatytų techninės priežiūros darbų, tai lėmė nepakankamą dešinio rato guolio tepimą, padidėjusią mechaninę trintį ir/ar strigimą bei autobuso užsidegimą bei degimą. Draudiko pozicija dėl šio įvykio priežasties yra tokia: neapdraustoji rizika (t.y. transporto priemonių eksploatavimo taisyklių nesilaikymas) nulėmė draustą (t.y. gaisrą), o ši – minėto įvykio pasekmės, t.y. apdrausto autobuso visišką sudegimą. Įvertinus draudiko priimtą sprendimą dėl draudimo išmokos nemokėjimo, darytina išvada, jog nedraudžiamą riziką draudikas vertino kaip būtinają priežastį, kuri laikytina draudžiamos rizikos priežastimi, o ši – nuostolio priežastimi. Mūsų nuomone, tokia draudiko pozicija yra pagrįsta²⁷, ją vertinant efektyvios artimiausios priežasties teorijos aspektu, kuri bus analizuojama kitoje šio darbo dalyje. Tačiau aptariamoje civilinėje byloje buvo priimtas sprendimas draudėjo naudai - įvykis pripažintas draudiminiu, o draudikas įpareigotas išmokėti draudimo išmoką. Teisėjų kolegija padarė išvadą, jog atlikta ekspertizė neįrodo, kad ieškovas (t.y. draudėjas) autobusą eksploatavo nesilaikydamas jo eksploatavimo taisyklių ir kad gaisras autobuse kilo dėl tokių taisyklių pažeidimo, t.y. minėta ekspertizė nebuvo laikoma tinkamu įrodymu byloje, todėl ir draudiko argumentai liko neįrodyti. Teismas pažymėjo, kad šalių sudaryta draudimo sutartis numatė tokią riziką kaip gaisras, todėl darytina išvada, kad ieškovas, sudarydamas draudimo sutartį, pagrįstai tikėjosi, kad autobusas yra draudžiamas nuo gaisro nepriklausomai nuo jo priežasčių; sprendžiant iš jau minėtos aplinkybės, kad autobusas buvo sunaikintas dėl jame kilusio gaisro, kuris ir buvo susijęs *tiesioginiu priežastiniu ryšiu* su ieškovui atsiradusia žala, daroma išvada, kad autobusas buvo sunaikintas dėl draudiminio įvykio, t.y. gaisro, todėl draudikas turi įvykdyti savo įsipareigojimą - išmokėti pagrįstą draudimo išmoką.

Teismo argumentai, mūsų nuomone, vertintini tikrai nevienareikšmiškai. Manome, kad šioje civilinėje byloje galutinis teismo priimtas sprendimas, atsižvelgiant į tai, jog atlikta ekspertizė dėl įvairių aplinkybių nebuvo pripažinta tinkamu įrodymu byloje bei draudiko argumentai liko neįrodyti, buvo teisingas, tačiau teismo aiškinimas dėl sudarytos draudimo sutarties bei priežastingumo nepagrįstai susiaurino draudiko interesus. Remiantis teismo išsakyta pozicija, darytina prielaida, jog netgi tuo atveju, jei draudikas įrodytų, kad autobuse kilusį gaisrą nulėmė

²⁷ Pažymėtina, kad anot T.Kontauto (Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 74), jeigu nedraudžiama rizika yra draudimo rizikos priežastis, draudikas neprivalo mokėti draudimo išmokos.

eksploatavimo taisyklių nesilaikymas (t.y. nedraudžiama rizika, kuri yra numatyta sudarytos draudimo sutarties “nedraudiminių įvykių” sąraše), draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką, kadangi “gaisras” yra apdrausta rizika, o draudėjas, anot teismo, pagrįstai tikėjosi, kad autobusas draudžiamas nuo gaisro nepriklausomai nuo jo priežasčių. Su tokia teismo pozicija negalime sutikti. Juk draudimo sutartis - tai rizikos sutartis, o draudikas paprastai niekada neprisiėmė visų galimų turtinių nuostolių atlyginimo rizikos. Šiuo tikslu sudarytoje draudimo sutartyje yra numatomi nedraudiminiai įvykiai (įvykiai, kuriuos konstatavus, draudikui nekyla pareiga mokėti draudimo išmokos), draudimo apsaugos objektas. Esant kelioms tarpusavyje susijusioms prižastims, mūsų nuomone, yra pagrįsta vadovautis taisykle, jog draudikas neturi mokėti draudimo išmokos, kai nedraudžiama rizika yra draudimo rizikos priežastis, o ši - nuostolio priežastis. Draudikui įrodžius, jog ieškovas nesilaikė autobuso eksploatavimo taisyklių, kas lėmė gaisro kilimą, ir, nepaisant to, teismui pripažinus įvykį draudiminiu, remiantis tiesioginio priežastinio ryšio teorija, mūsų nuomone, būtų pažeisti teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principai. Akcentuotina ir tai, jog eksploatavimo taisyklių nesilaikymas buvo aiškiai numatytas draudimo sutarties nedraudiminių įvykių sąraše, t.y. draudimo sutarties šalys atskirai numatė, jog už šią riziką draudikas neprisiėmė nuostolių atlyginimo rizikos. Kaip matyti, didžiąja dalimi priimamą sprendimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu lemia priežastingumo draudimo teisiniuose santykiuose vertinimas, tam tikrų priežastinio ryšio taisyklių taikymas.

Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta, galime pagrįstai teigti, jog priežastinio ryšio nustatymas ir vertinimas draudime yra svarbi sritis abiem draudimo sutarties šalims. Kaip jau ne kartą buvo minėta, tik esant priežastiniam ryšiui tarp draudžiamos rizikos bei draudžiamojo įvykio atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką.

Manome, kad ypatingai aktualus yra priežastinis ryšys sveikatos bei gyvybės draudimo teisiniuose santykiuose. Dažnai žmogaus mirtį lemia kelios priežastys, pvz. liga ir nelaimingas atsitikimas ir pan. Paprastai ne visos žmogaus mirtį, ligą lėmusios priežastys patenka į apdraustų rizikų sąrašą. Konkretaus priežastinio ryšio nustatymas individualaus įvykio atveju leidžia atsakyti į klausimą, ar draudikui kils pareiga mokėti draudimo išmoką. Gyvybės bei sveikatos draudimo atvejais tai yra ypatingai svarbi sritis.

Kaip rašoma viename draudimo ekspertų straipsnyje, priežastinis ryšys draudimo teisiniuose santykiuose šiuo metu yra daugelio ginčų dėl nuostolių atlyginimo centre.²⁸ Su daugybe priežastinio ryšio nustatymo problemų susiduria draudikai gamtos stichinių nelaimių atvejais, pvz. Rugsėjo 11-osios tragedija, 2005 m. Katrinės uraganas (JAV) davė pradžią daugybei teisminių

²⁸ Wollner K.S. The Enigma of Causation in Insurance Contract Interpretation. – Casualty Risk Consultants, 2003. // <http://www.irmi.com/Expert/Articles/2003/Wollner01.aspx> prisijungimo laikas: 2007-06-08.

ginčų dėl draudimo išmokos priteisimo, kuriuose pagrindiniu ginčo objektu tampa priežastinio ryšio vertinimas.

Pažymėtina, jog nedaug žmonių, sudarančių įvairių rūšių draudimo sutartis, turi pakankamai informacijos apie priežastinį ryšį bei jo nustatymo ypatumus draudimo teisiniuose santykiuose. Juk “priežastinio ryšio teisė” susideda iš daugybės teorijų, kurios dažnai yra tarpusavyje nesuderinamos bei prieštaringos, kurių aiškinimas bei taikymas skiriasi individualiose situacijose bei skirtinguose teismo sprendimuose. Šiame darbe bus bandoma kiek įmanoma išsamiau aptarti šią aktualią bei svarbią sritį – priežastinio ryšio problemas draudimo teisiniuose santykiuose.

III. Draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaka priežastinio ryšio nustatymui

Atsitikus tam tikram įvykiui, kuris gali būti pripažintas draudiminiu, pirmiausiai draudimo sutarties šalys (ypač draudikas, kadangi pastarasis, įvertinęs įvykio aplinkybes, priima sprendimą pripažinti įvykį draudiminiu ar nedraudiminiu) analizuoja sudarytos draudimo sutarties sąlygas, kurios taikytinos konkrečiam atvejui. Sudarytos draudimo sutarties sąlygos apibrėžiančios draudiminį įvykį, nedraudiminius įvykius, draudimo objektą paprastai yra analizės centre. Tokiai pozicijai pritaria R.E.Keetan ir A.I.Widiss, pažymėdami, kad dažnai tarp draudimo teisinio santykio šalių kyla ginčai dėl draudimo sutarties sąlygų, turinčių įtaką draudimo apsaugos apimčiai, interpretavimo.²⁹

Mūsų nuomone, įvykus įvykiui, kuris gali būti pripažintas draudiminis, bei draudikui pradėjus žalos bylos administravimą, pirmiausia yra labai svarbu išsiaiškinti atitinkamų draudimo sutarties sąlygų, susijusių su priežastinio ryšio nustatymu, turinį. Minėta aplinkybė yra svarbi siekiant, kad draudimo teisiniai santykiai būtų aiškesni ir sumažintas galimų ginčų kiekis dėl priežastinio ryšio nustatymo ateityje. Atlikus aukščiau nurodytų draudimo sutarties sąlygų analizę, draudimo teisinio santykio šalims neturėtų kilti klausimų, už ką ir kokiais atvejais yra atsakingas draudikas, kokios apimties draudimo apsaugą suteikė draudikas sudaryta draudimo sutartimi. Pavyzdžiui, sudarytoje turto draudimo sutartyje numatyta, jog draudikas atlygina nuostolius, patirtus dėl apdrausto turto sugadinimo, kuriuos lėmė ugnies rizika; tačiau draudimo sutartyje ar atitinkamos rūšies draudimo taisyklėse gali būti pažymėta, jog į gaisro sąvoką neįeina padegimas. Atsižvelgiant į tai, konkrečiu atveju nustačius, jog apdraustas turtas nukentėjo dėl padegimo, eliminuojama tolesnė priežastinio ryšio nustatymo ir vertinimo problema, kadangi draudikas nėra prisiėmęs padegimo nuostolių atlyginimo rizikos.

²⁹ Keetan R.E., Widiss A.I. Insurance law: A Guide to Fundamental Principles, Legal Doctrines, and Commercial Practices (Practitioner Treatise) (Hornbook Series).- West Publishing Co., 1988. P. 545.

Norėdami pailustruoti draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaką priežastinio ryšio nustatymui, pateiksime UAB DK „PZU Lietuva“ gyventojų turto draudimo taisyklėse pateiktą draudiminio įvykio apibrėžimą: draudimo išmoka mokama už apdraustą turtą, kuris sutarties galiojimo metu buvo netikėtai, staiga ir nenumatyta sunaikintas, sugadintas ar prarastas dėl draudimo liudijime ar jo prieduose įvardytų vieno ar kelių draudiminių įvykių, t.y. ugnies poveikio <a)...>, vandens poveikio <a)...> ir kt. Taip pat draudimo taisyklės numato, jog draudimas neapima žalos dėl ugnies ar temperatūros poveikio turtui, kuris gamybos proceso metu buvo termiškai veikiamas: lydomas, virinamas, džiovinamas, rūkomas, kepamas, lyginamas ir pan.³⁰ Taigi draudikui kyla pareiga mokėti draudimo išmoką tik esant priežastiniam ryšiui tarp draudžiamos rizikos bei draudiminio įvykio, kuris atitinka atitinkamos rūšies draudimo taisyklėse numatytus kriterijus ir reikalavimus bei nesant kitoms sąlygoms atleidžiančioms draudiką nuo draudimo išmokos mokėjimo. Remiantis AB „Lietuvos draudimas“ transporto priemonių draudimo taisyklėmis, draudiminis įvykis – tai transporto priemonės sugadinimas ar sunaikinimas dėl: avarijos, stichinių nelaimių ir nelaimingų įvykių bei trečiųjų asmenų neteisėtos veikos.³¹ Draudėjas kreipėsi į draudiką dėl žalos atlyginimo dėl trečiųjų asmenų neteisėtos veikos, t.y. transporto priemonė buvo pavogta. Tačiau draudimo taisyklės taip pat numato, kad trečiųjų asmenų neteisėta veika – tai transporto priemonės sugadinimas ar sunaikinimas dėl trečiųjų asmenų neteisėtų veiksmų, jei tai nėra vagystės padarinys. Įvertinus šį neteisėtų veiksmų rizikos apibrėžimą, draudikas priims sprendimą, jog įvykis nėra draudiminis, kadangi įvykis neatitinka jam keliamų požymių. Jeigu draudimo taisyklėse nebūtų apibrėžtas draudžiamos rizikos - trečiųjų asmenų neteisėtos veikos, turinys, draudikas priimdamas sprendimą turėtų vadovautis galiojančiais teisės aktais, kurie numato atsakomybę už daikto vagystę, todėl pastarajam kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką.

Draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaką priežastinio ryšio nustatymui parodo ankstesnėje šio darbo dalyje minėta byla, kai tarp ieškovo ir atsakovo kilo ginčas dėl draudžiamos rizikos „poplūdis“ turinio išaiškinimo. Draudimo taisyklėse tinkamai neatskleidus draudžiamos rizikos „poplūdis“ sąvokos, teismas prioritetą teikė draudėjo pozicijai, kuri rėmėsi poplūdžio bendros prasmės supratimu, o ne hidrometeorologiniais kriterijais. Verta paminėti dar vieną civilinę bylą, parodančią draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaką priežastiniam ryšiui. Minėtoje civilinėje byloje Lietuvos Apeliacinis teismas tyrė, ar namo pamatų nusėdimas įvyko dėl tokio grunto nusėdimo, kuris gali būti laikomas draudžiamuoju įvykiu, aprašytu draudimo taisyklėse, t.y. šiuo

³⁰ UAB DK „PZU Lietuva“ Gyventojų turto draudimo taisyklės Nr. 060 // <http://www.pzu.lt/?pid=230&id=10> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

³¹ AB „Lietuvos draudimas“ Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 021 // http://www.ld.lt/index.php/draudimas/draudimas_verslui/kielvienai_imonei/transporto_draudimas/89 prisijungimo laikas: 2007-11-23.

atveju buvo analizuojamas draudiminio įvykio – *grunto nusėdimas* – turinys.³² Šioje civilinėje byloje ginčas kilo tarp ieškovo (draudėjo) ir atsakovo (draudimo uždarosios akcinės bendrovės “Baltijos garantas”) dėl draudimo išmokos priteisimo, remiantis tarp šalių sudaryta turto draudimo sutartimi, kuria ieškovė apdraudė nebaigtą statyti gyvenamąjį namą nuo gaisro, gamtinių jėgų bei nuo trečiųjų asmenų neteisėtos veiklos.

Ieškovė, kreipdamasi į teismą, nurodė, jog atliktos ekspertizės metu buvo nustatyta, kad apdrausto namo sienose yra plyšių ir įtrūkimų, o dėl pamatų nusėdimo namo sienos būklė yra avarinė; anot ieškovės, namo pamatai nusėdo dėl grunto nusėdimo, o tai, remiantis draudimo taisyklėmis, laikytina draudiminiu įvykiu. Draudikas nesutiko su tokia ieškovės pozicija. Ginčas tarp šalių iš esmės kilo dėl to, ar galima konstatuoti esant draudimo taisyklėse numatytą draudiminį įvykį – grunto nusėdimą ar žemės nuslinkimą. Vadovaujantis draudimo taisyklėmis, “grunto nusėdimas ar žemės nuslinkimas” apibrėžiami kaip vietovės taško absoliučios altitudės sumažėjimas dėl lietaus, podirvio vandens ar cheminių procesų dirvoje veikimo, dėl ko nuslenka kalvų ir krantų šlaitai ar sėda pastatų pamatai, skyla sienos. Teismas pažymėjo, jog ne bet koks grunto nusėdimas, neišvengiamai lemiantis pamatų sėdimą, o tik nurodytus požymius atitinkantis grunto nusėdimas laikytinas draudiminiu įvykiu. Apibendrinus buvo konstatuota, kad nagrinėjamu atveju draudiminis įvykis yra toks grunto nusėdimas, kurį sukelia gaivališkos jėgos, stichijos reiškiniai, jis turi būti netikėtas, neprognozuojamas reiškinys; tuo tarpu nagrinėjamoje byloje nėra duomenų apie tokį gamtinių jėgų pasireiškimą ar apie tokio pobūdžio reiškinio fiksavimą meteorologijos stotyse. Priešingai, byloje esantys duomenys rodė, kad ginčijamo namo pamatai galėjo nusėsti dėl grunto nusėdimo, kuris yra natūralus, prognozuojamas su statybomis susijęs procesas. Atsižvelgiant į tai, teismas konstatavo, jog minėto įvykio aplinkybės neatitinka draudimo sutartyje numatytą draudiminio įvykio požymių, todėl nėra pagrindo priteisti iš atsakovo draudimo išmoką.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą bei papildant priežastinio ryšio draudime apibrėžimą pasakytina, jog draudikui kils pareiga mokėti draudimo išmoką tik tada, jei egzistuos priežastinis ryšys tarp draudimo rizikos ir draudžiamojo įvykio, kuris atitiks sudarytoje draudimo sutartyje jam numatytus reikalavimus. Darytina išvada, kad išsami bei nuosekli draudimo sutarties sąlygų (ypatingai tų, kurios apibrėžia, kas laikytina draudiminiu įvykiu, kokios apimties draudimo apsauga suteikia draudikas) analizė suteikia aiškumo draudimo teisiniams santykiams bei padeda šalims išvengti dalies ginčų dėl priežastinio ryšio nustatymo. Įsivaizduokime tokią situaciją: turto draudimu apdraustas gyvenamasis namas sugriuvo; yra prielaida, jog šias pasekmes galėjo sąlygoti dvi priežastys: a) namas buvo statomas nesilaikant projekte numatytų reikalavimų (nedraudžiama

³² 2007-07-02 Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimas, civilinė byla Nr.2^a-79/2007, procesinio sprendimo kategorijos:73.2.5.1.1, 114.4 (S).

rizika); b) žemės nuošliauža (draudžiama rizika). Draudikui nustačius bei įrodžius, kad apdrausto namo griuvimą lėmusios gamtinės jėgos neatitinka “žemės nuošliaužai” keliamų reikalavimų, kurie yra numatyti šalių sudarytoje draudimo sutartyje, gali būti priimamas sprendimas, jog įvykis nėra draudiminis ir žalos bylos administravimas yra baigiamas. Priešingu atveju reikėtų nustatyti minėto įvykio priežastį/priežastis, t.y. nedraudžiama ar draudžiama rizika sąlygojo įvykio pasekmes, ar minėtos rizikos yra tarpusavyje nepriklausomos, o gal nedraudžiama rizika darė įtaką draudžiamai ir kokia dalimi ir pan. Mūsų nuomone, sudarytos draudimo sutarties bei draudimo taisyklių sąlygos turėtų būti kuo išsamesnės, draudžiamų rizikų apibrėžimai būtų aiškūs ir nedviprasmiški. Šiuo aspektu dera pabrėžti, jog draudimo sutartis sudaroma prisijungimo būdu. Aiškinant tokią sutartį, Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, Prancūzijoje, Rusijoje ir Anglijoje, taikoma *contra proferentum* taisyklė, t.y. neaiškiai suformuluotos sutarties sąlygos aiškinamos sutartį parengusios šalies nenaudai. Savo padariniais *contra proferentum* taisyklė yra tarsi draudiko civilinė atsakomybė už neaiškiai suformuluotas draudimo sutarties sąlygas.³³

Minėta tyrimo problema glaudžiai siejasi su kitu draudimo teisinių santykių aspektu – draudiko pareiga supažindinti draudėją su konkrečios rūšies draudimo taisyklėmis. Šią draudiko pareigą ne kartą yra pabrėžęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas³⁴, kuris ne vienoje savo priimtų nutarčių yra išaiškinęs, jog remiantis sutarties laisvės principu ir sutarties, kaip šalių susitarimo, samprata, sutarties šaliai gali būti privalomos tik tos sutarties sąlygos, su kuriomis ji sutiko. Sudarant sutartį prisijungimo būdu, standartinės sutarties sąlygos yra privalomos kitai šaliai tik tuo atveju, jeigu standartinės sutarties sąlygas parengusi šalis tinkamai jas atskleidė, t.y. sudarė protingą galimybę kitai šaliai susipažinti su standartinėmis sutarties sąlygomis³⁵. T.Kontautas, rašydamas apie draudimo sutarčių aiškinimą, pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra linkęs sudarytą draudimo sutartį aiškinti plečiamai – taip ginami konkretaus draudėjo interesai. Kita vertus, draudikas gali būti priverstas mokėti draudimo išmoką dėl rizikos, kurios neprišėmė. Taigi kiekvienu konkrečiu atveju, prieš aiškindamas draudimo sutartį plečiamai, teismas turi įvertinti, ar tinkamai draudėjui buvo atskleistas draudimo apsaugos pobūdis, kaip suformuluotos draudimo sutarties sąlygos.³⁶

R.E.Keetan ir A.I.Widiss išskiria neišsamias, dviprasmiškas draudimo sutarties sąlygas, kurias vadina apimančiosiomis, bei galutines draudimo sutarties sąlygas, kurios pasižymi aiškia bei griežta formuluote. Tuo tarpu JAV teismai linkę draudimo sutarties sąlygas, kurios daro įtaką

³³ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 150.

³⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-05-03 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2000 m. UAB „Pozicija“ v. AB „Lietuvos draudimas“; LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-05-22 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2000 m. S.Lisovskis v. AB „Lietuvos draudimas“; LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-06-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-911/2002 m. N.Pocius v. UAB „Ergo Lietuva“.

³⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000-05-03 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2000 m. UAB „Pozicija“ v. AB „Lietuvos draudimas“

³⁶ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 152.

priežastinio ryšio nustatymui, aiškinti plečiamai, tokiu būdu įpareigojant draudikus mokėti draudimo išmokas³⁷. Mūsų nuomone, tokių draudimo sutarties sąlygų, kurias autoriai vadina apimančiosiomis, sudarant draudimo sutartį turėtų būti vengiama, kadangi pastarųjų dviprasmiškumas padidina ginčo tarp draudimo sutarties šalių kilimo tikimybę bei leidžia teismui draudimo sutarties turinį aiškinti plečiamai įpareigojant draudiką mokėti draudimo išmokas dėl rizikos, kurios neprisiėmė.

Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta, darytina išvada, jog įvykus įvykiui, kuris gali būti pripažintas draudiminiu, pirmiausiai turėtų būti atliekama draudimo sutarties sąlygų analizė. Savo ruožtu sudaromos draudimo sutarties bei atitinkamos rūšies draudimo taisyklių sąlygos turėtų būti aiškios, išsamios ir nedviprasmiškos. Minėta aplinkybė, mūsų nuomone, suteikia draudimo teisiniams santykiams aiškumo bei padeda šalims išvengti dalies ginčų dėl priežastinio ryšio nustatymo.

IV. Priežastinio ryšio nustatymo problemos draudime

Kaip jau buvo minėta aukščiau, pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema yra nauja Lietuvos teisės moksle, kadangi nuosekliai ir išsamiai pastarosios niekas nėra išnagrinėjęs. Atlikus pasirinktos temos mokslinės literatūros analizę, pastebima tam tikra tendencija – daugiausia dėmesio yra skiriama priežastinio ryšio draudime tyrimui tokiose situacijoje, kai atsiradusi žala yra kelių priežasčių pasekmė (pvz., turto draudimo atveju žalos atsiradimą, t.y. apdrausto turto sugadinimą, visišką sunaikinimą, gali sąlygoti didelės liūtys bei uraganinis vėjas; rangovo, vykdančio pastato statybos darbus, civilinės atsakomybės draudimo atveju žalą tretiesiems asmenims gali sąlygoti rangovo vykdomi statybos darbai bei pasenusios pastato konstrukcijos ir pan.). Tokiais atvejais, t.y. esant priežasčių daugumai, yra pasitelkiamos įvairios priežastinio ryšio teorijos (pavyzdžiui, efektyvios artimiausios priežasties teorija, pakankamos priežasties teorija) bei praktiniai žalą lemiančių veiksnių nustatymo būdai, kurių tikslas – padėti draudikui išsiaiškinti, kokia yra konkretaus įvykio priežastis. Turėdamas atsakymą į minėtą klausimą, draudikas gali priimti sprendimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu arba nedraudiminiu.

Kaip teigia B.McDowell, kai žalą sukelia viena priežastis, tarp draudiko ir draudėjo gali kilti ginčas dėl tos priežasties, pvz., „*ugnis*“, sąvokos ir jos turinio aiškinimo.³⁸ Manome, jog tokiu atveju, kaip ir buvo nurodyta aukščiau, draudimo sutarties sąlygų aiškumas bei tikslumas padeda

³⁷ Keetan R.E., Widiss A.I. Insurance law: a Guide to Fundamental Principles, Legal Doctrines and Commercial Practices (Practitioner Treatise) (Hornbook Series). – West Publishing Co., 1988. P.547.

³⁸ McDowell B. Causation in Contracts and Insurance // Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 569. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

operatyviau, išvengiant bereikalingų ginčų tarp draudiko ir draudėjo, priimti sprendimą konkrečios žalos bylos atveju.

Susipažinus ir įvertinus mokslinę literatūrą pasirinkta tema, išskirtintos trys grupės probleminių aspektų, susijusių su priežastinio ryšio nustatymu draudimo teisiniuose santykiuose, kurių nuoseklus nagrinėjimas, mūsų nuomone, padės išsamiai atskleisti pasirinktą temą:

1) Priežastinio ryšio nustatymas kelių tarpusavyje nesusijusių (arba nepriklausomų) priežasčių atveju. Kaip jau buvo nurodyta šio darbo pradžioje, priežastys, kurios atsiranda bei veikia nepriklausomai viena nuo kitos, laikytinos tarpusavyje nesusijusiomis. Pavyzdžiui, draudžiamąjį įvykį – gyvenamojo namo sienų įtrūkimus – lėmė rangovo vykdomi grunto tankinimo vibroplokštėmis darbai bei netinkama paties gyvenamojo namo konstrukcija.

2) Priežastinio ryšio nustatymas kelių tarpusavyje susijusių (arba priklausomų) priežasčių atveju. Kelios priežastys yra tarpusavyje priklausomos, kai jos vyksta viena paskui kitą, t.y. pirminė priežastis inicijuoja vėlesnės priežasties atsiradimą. Pavyzdžiui, įmonė, naikindama dezodorantų balionėlius pasibaigus jų galiojimo laikui, naudojo tam netinkamą įrangą, tai sukėlė sprogimą; kilusio gaisro liepsnose visiškai sudegė šalia dezodorantų balionėlių naikinimo vietos sandėliuojamos trečiųjų asmenų atsargos, kurios buvo apdraustos turto draudimu nuo ugnies rizikos.

3) Priežastinio ryšio nustatymas dvigubos draudimo apsaugos (arba dvigubo draudimo) atveju. Pavyzdžiui, dėl tam tikro statinio statybos darbų yra sudaryta rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis, tačiau ta pati įmonė gali būti sudariusi ir savanorišką bendrosios civilinės atsakomybės draudimo sutartį vykdomai statybos veiklai. Atsitikus įvykiui, nukentėjęs trečiasis asmuo gali reikšti reikalavimą dėl draudimo išmokos išmokėjimo tiek pagal vieną draudimo sutartį, tiek pagal kitą. Šiuo atveju nereikėtų pamiršti LR CK 6.1001 str. 4 dalyje reglamentuojamos dvigubo draudimo situacijos: šiuo atveju draudimo išmoka, kurią turi mokėti kiekvienas draudikas, sumažinama proporcingai draudimo sumos sumažinimui pagal atitinkamą draudimo sutartį.³⁹

Mūsų nuomone, išskirtina dar viena aktuali priežastinio ryšio draudimo teisiniuose santykiuose problema, kurios jokių būdu negalime pamiršti, – tai priežastinis ryšys draudime ir civilinės atsakomybės institute, kuri bus analizuojama žemiau.

4.1. Priežastinis ryšys draudimo teisiniuose santykiuose bei civilinės teisės pažeidime

Tarp draudimo teisės specialistų dažnai ginčijamasi analizuojant priežastinio ryšio problemas draudime: ar nustatant priežastinį ryšį draudimo teisiniuose santykiuose galima

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

vadovautis tokiomis pat taisyklėmis, kurios taikytinos nustatant priežastinį ryšį civilinėje atsakomybėje. Atsižvelgdami į tai, manome, jog siekiant visapusiškai atskleisti priežastinio ryšio draudimo teisiniuose santykiuose prigimties ypatumus, visų pirma yra tikslinga pakalbėti apie pastarąjį, lyginant jį su priežastiniu ryšiu civilinės teisės pažeidimo arba delikto atveju. Analizuojant šią temą bus siekiama atskleisti priežastinio ryšio draudime bei civilinėje atsakomybėje pagrindinius bruožus bei atsakyti į klausimą, ar priežastiniam ryšiui nustatyti draudime bei civilinės atsakomybės institute taikytinos vienodos taisyklės.

4.1.1. Priežastinio ryšio palyginimas draudime ir civilinėje atsakomybėje

Nors gali pasirodyti, jog, kalbėdami apie priežastinį ryšį draudime bei civilinėje atsakomybėje, nagrinėjame tą patį teisinį reiškinių, tačiau draudimo bei civilinės atsakomybės instituto ypatumai atitinkamai lemia ir priežastinio ryšio ypatumus, todėl vargu, ar galima būtų dėti lygybės ženklą tarp dviejų šių teisinių kategorijų. Toliau apibūdinsime šių teisinių kategorijų pagrindinius bruožus, pradėdami nuo priežastinio ryšio civilinėje atsakomybėje.

Pažymėtina, kad civilinėje atsakomybėje priežastinis ryšys - tai ryšys tarp neteisėtų veiksmų, kaip priežasties, ir žalos arba nuostolių, kurie turi būti šios priežasties pasekmė. Vadovaujantis LR Civilinio kodekso 6.247 str., atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu.⁴⁰ Yra sutariama, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik esant tam tikram ryšiui tarp asmens veikos ir atsiradusios žalos. Ši civilinės atsakomybės sąlyga leidžia nustatyti civilinės atsakomybės ribas, todėl ją būtina taikyti itin kruopščiai, nes kitaip galimi neigiami padariniai – vienais atvejais atsakomybės taikymas gali reikšti neteisingumą ir nesąžiningumą skolininko atžvilgiu, nes atsakomybės ribos bus neprotingai išplėtos; kitais atvejais skolininko atleidimas nuo atsakomybės gali reikšti neteisingumą ir nesąžiningumą kreditoriaus atžvilgiu, t.y. atsakomybės ribas neprotingai susiaurinus.⁴¹ Civilinės atsakomybės sąlyga yra būtinas priežasties ir pasekmių ryšys, jis yra konkretus, ir taikant atsakomybę turi būti įrodytas.⁴²

Analizuodamas priežastinį ryšį kaip vieną iš civilinės atsakomybės sąlygų, V.Mikelėnas nurodo, jog tai, kas yra tam tikros pasekmės, rezultato priežastis biologui, chemikui, medikui, gali nebūti priežastis teisininkui ir atvirkščiai. Priežastinis ryšys kitose mokslo šakose yra analizuojamas objektyviaja prasme: tarp įvairių reiškinių siekiama nustatyti objektyvius, nuo žmogaus valios nepriklausomus ryšius. Teisėje priežastinis ryšys yra subjektyvaus pobūdžio, pirmiausiai

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga, prievolių teisė (I) / Justitia, 2003.P. 337.

⁴² Civilinė teisė. Prievolių teisė / Ambrasienė A., Baranauskas E., D.Bublienė ir kiti. -Vilnius: 2004. P.185.

pasireiškiantis tuo, jog žmogus pats kuria teisės normas, reguliuojančias visuomenės narių elgesį. Jeigu civilinė atsakomybė už tam tikrų veiksmų atlikimą nėra nustatyta, tai teisine prasme neįmanoma kalbėti apie priežastinį ryšį. Vadinasi, priežastinio ryšio instituto taikymo sferą apsprendžia pats žmogus, kurdamas teisės normas.⁴³

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, jog kalbėdami apie priežastinį ryšį kaip apie vieną iš civilinės atsakomybės sąlygų, turime omenyje teisinį priežastinį ryšį, kuris turi egzistuoti tarp asmens atliktų neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos. Pažymėtina, kad ši teisinė kategorija yra subjektyvaus pobūdžio, visų pirma dėl to, jog žmogus pats kuria teisės normas, reguliuojančias visuomenės narių elgesį. Be to, šiuo atveju nustatinėjamas priežastinis ryšys būtent su asmens atlikta veika. Civilinėje atsakomybėje priežastinis ryšys yra tas įrankis, kuriam padedant eliminuojama atsakomybė tų, kurie nėra atsakingi dėl atsiradusios žalos, bei skiriama atsakomybė tiems, kurie yra atsakingi už atliktą veiką bei atsiradusią žalą. Teisininkui yra svarbu išsiaiškinti, ar asmuo konkrečioje situacijoje elgėsi taip, kaip tokioje pat situacijoje būtų elgęsis protingas ir apdairus asmuo. Nustačius, kad asmuo tokio elgesio standartų nesilaikė, pripažįstamas priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų bei žalos egzistavimas.

Priežastinis ryšys draudimo teisiniuose santykiuose yra lyg jungiamoji grandis tarp draudimo sutarties sąlygų, kurios apibrėžia, kas yra draudiminis įvykis, bei tarp žalos, kurią patyrė draudėjas (apdraustasis).⁴⁴ Kitaip tariant, draudime priežastinis ryšys – tai jungtis tarp draudimo rizikos (gresiančio pavojaus) ir draudžiamojo įvykio, t.y. nuostolio, atsiradusio dėl to, kad pavojus realizavosi. Šiuo atveju draudimo teisinio santykio šalys nesiekia nustatyti atsakingus už žalą asmenis, jų vienintelis tiklas – nustatyti, koks reiškinys sukėlė žalą.⁴⁵ Norėtume papildyti aukščiau cituotų autorių mintį: iš esmės draudikas yra suinteresuotas nustatyti už žalą atsakingus asmenis (jei tokie yra), kadangi minėta aplinkybė yra reikšminga įgyvendinant draudiko regresinį reikalavimą dėl išmokėtos draudimo išmokos priteisimo iš atsakingo už žalą asmens (jei tokia draudiko teisė yra numatyta sudarytoje draudimo sutartyje). Be abejo, toks draudiko suinteresuotumas jokių būdu neužgožia esminio analizės aspekto, t.y. faktinės įvykio priežasties nustatymo. Kita vertus, civilinės atsakomybės draudimo atveju, nustatant įvykio priežastį, turi būti nustatytas ir atsakingas už žalą asmuo ar asmenys, t.y. šiuo atveju draudžiamojo įvykio konstatavimas yra siejamas su draudėjo visų civilinės atsakomybės sąlygų, t.y. neteisėtais veiksmais, kalte, žala bei priežastiniu ryšiu, nustatymu.

⁴³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 197-198.

⁴⁴ McDowell B. Causation in Contracts and Insurance // Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 569. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

⁴⁵ Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.5 // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

T.Kontautas palaikydamas garsaus vokiečių draudimo teisės teoretiko W.Kisch poziciją, pažymi, kad draudimo sutarčių teisėje dažniausiai nustatinėjamas faktinis, o ne teisinis ryšys, kuris yra svarbus civilinės atsakomybės institutui.⁴⁶ Anot autoriaus, sprendžiant priežastinio ryšio draudime klausimus, būtina atsižvelgti į šias aplinkybes: 1) kaip priežastinis ryšys yra apibrėžtas draudimo sutartyje. Pavyzdžiui, dažnos sąlygos, nedraudžiamuoju įvykiu laikančios nuostolį, kuri tiesiogiai arba netiesiogiai sukelia karas; 2) kokia aplinkybė yra draudžiamojo įvykio priežastis: ar gamtinės jėgos (kruša, audra, žaibas), ar žmogaus veiksmai. Pirmuoju atveju, kai draudžiamojo įvykio priežastis yra gamtinės jėgos, išties būtina nustatyti faktinį priežastinį ryšį, t.y. nustatyti objektyvią, dažnai techninę draudžiamojo įvykio priežastį, o ne subjektyvą, kaip civilinės atsakomybės institute, teisinį priežastinį ryšį. Antruoju atveju, kai draudžiamąjį įvykį sukelia žmogaus veiksmai, kaip ir civilinėje atsakomybėje, svarbus teisinis priežastinis ryšys, kuris vertintinas atsižvelgiant į Lietuvos teisėje pripažįstamą lankstaus priežastinio ryšio doktriną. Teisinis priežastinis ryšys yra ypatingai ryškus civilinės atsakomybės draudime: čia draudikas turi būti saistomas teismų nustatyto priežastinio ryšio, be to, ir pats sprenddamas draudimo išmokos klausimą, turi gebėti nustatyti priežastinį ryšį pagal tuos pačius kriterijus kaip ir teismai.⁴⁷ Mūsų nuomone, ši autoriaus išvada yra pagrįsta - juk draudžiama asmens civilinė atsakomybė, o civilinė atsakomybė yra teisinė kategorija.

Kalbant apie priežastinio ryšio skirtumus draudimo bei civilinės atsakomybės (civilinės teisės pažeidimo) teisiniuose santykiuose, paminėtini JAV mokslininkai D.G.Houser ir C.H.Kent⁴⁸, kurie nagrinėjo priežastinio ryšio ypatumus turto draudime. Autoriai daro išvadą, kad tarp priežastinio ryšio civilinėje atsakomybėje bei priežastinio ryšio draudime negali būti dedamas lygybės ženklas. Delikto atveju priežastinio ryšio analizės pagrindas yra veiksmų neteisėtumas, asmens kaltės įrodinėjimas, o draudime susikoncentruojama ties paties įvykio prigimtimi ir aplinkybėmis, kurioms esant jis įvyko. Artimiausios priežasties teorijos reikšmė yra skirtingai suvokiama draudimo ir civilinės atsakomybės teisiniuose santykiuose. Delikto atveju artimiausios priežasties koncepcijos paskirtis – nustatyti kaltę, t.y. identifikuoti tuos asmenis, kurie yra atsakingi už žalos padarymą. Draudime pagrindinis dėmesys krypta į žalos prigimtį bei kaip, t.y. kokiomis aplinkybėmis, pastaroji atsirado.

Apibūdinus priežastinio ryšio draudime bei civilinėje atsakomybėje prigimtį, pagrindinius bruožus, lieka atsakyti į klausimą, ar priežastiniam ryšiui nustatyti draudime bei civilinės atsakomybės institute taikytinos vienodos taisyklės. Anot T.Kontauro, tikslinga išskirti dvi bylų

⁴⁶ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 73.

⁴⁷ Ten pat. P.73.

⁴⁸ Houser Douglas. G., Kent, Christopher H. Concurrent Causation in First-Party Insurance Claims: Consumers Cannot Afford Concurrent Causation // Tort & Insurance 21. Law Journal (1985-1986). P. 576.
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ttip21&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=184 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

kategorijas: pirmai bylų kategorijai priskirtinos bylos, kai draudiminis įvykis laikytinas žmogaus elgesio rezultatu (pvz. dėl vykdytų kelio statybos darbų, kurių metu buvo naudojami stiprų vibravimą sukeltantys mechanizmai - sutrūkinėjo greta stovinčio pastato sienos); antrai kategorijai priskirtinos bylos, kai draudiminiam įvykiui daro įtaką veiksmai, nepriklausantys nuo žmogaus valios (pvz. žaibas, žemės drebėjimas, liūtis ir pan.). Pirmu atveju, nustatant priežastinį ryšį, galima vadovautis taisyklėmis, galiojančiomis civilinės atsakomybės institute, kurios akcentuoja žmogaus veiksmų teisinius padarinius (šiuo atveju yra svarbus subjektyvus teisinis priežastinis ryšys). Tačiau antru atveju yra svarbu nustatyti objektyvią, techninę draudiminio įvykio priežastį ir, atsižvelgiant į tai, jog prie draudžiamojo įvykio padarinių nėra prisidėję žmogaus veiksmai, priežastinio ryšio nustatymo taisyklės neturėtų sutapti su priežastinio ryšio nustatymo taisyklėmis, taikomomis civilinės atsakomybės institute.⁴⁹ Iš tikrųjų sunku nesutikti su tokia T.Kontauto pozicija. Juk kai draudžiamas įvykis įvyksta dėl žmogaus veiksmų, mes negalime kalbėti apie techninę įvykio priežastį, kur subjektyvumo elementas yra labai ryškus. Mūsų nuomone, prie pirmos kategorijos bylų priskirtinos bylos, kylančias iš įvairių civilinės atsakomybės draudimo rūšių, pvz. notarų, antstolių, rangovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo, darbdavio, asmens, vežėjų bei bendrosios civilinės atsakomybės draudimo ir kt. Civilinės atsakomybės draudime teisinis priežastinis ryšys yra ypač ryškus. Kaip buvo nurodyta aukščiau, čia draudikas turi būti saistomas teismų nustatyto priežastinio ryšio, be to, ir pats, sprendamas draudimo išmokos klausimą, turi gebėti nustatyti priežastinį ryšį pagal tuos pačius kriterijus kaip teismai. Prie antros kategorijos bylų priskirtume įvykius pagal turto draudimo sutartį, draudimo sutartį nuo nelaimingų atsitikimų.

W.C.Brewer⁵⁰ nuomone, priežastinis ryšys draudime ir civilinėje atsakomybėje neturėtų būti nustatomas vadovaujantis vienodomis taisyklėmis. Anot autoriaus, tos pačios faktinės aplinkybės civilinės atsakomybės bei draudimo teisinių santykių kontekste yra vertinamos skirtingai. W.C.Brewer pateikia šį pavyzdį: dažna turto draudimo sutartimi draudžiama rizika „gaisras“ neapima sprogimo rizikos, todėl įrodžius, jog sproginimas sukėlė gaisrą, draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką; šiuo atveju yra analizuojama draudžiamos rizikos prigimtis bei aplinkybės, kuriomis ji atsirado. Tuo tarpu civilinės atsakomybės kontekste minėta situacija įgauna kitokį atspalvį: ieškovas prašo atsakovo atlyginti žalą, kurią jis patyrė dėl to, kad kilusio gaisro metu (kurio prigimtis yra identiška aukščiau nurodytam pavyzdžiui, t.y. sproginimas sukėlė gaisrą) buvo sugadintos ieškovo patalpos. Šiuo atveju analizės centre yra atsakovo elgesys, t.y. keliamas klausimas, ar atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis buvo tiek rūpestingas ir

⁴⁹ Kontautas T. Lithuanian insurance contract law: theoretical and practical aspects=Lietuvos draudimo sutarčių teisės teoriniai ir praktiniai aspektai: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / Vilniaus Universitetas. Teisės fakultetas. - V., 2006. P.11.

⁵⁰ Brewer W.C. Concurrent causation in insurance contracts // Michigan Law Review Nr.8. 1961. P. 1141-1189. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mlr59&id=1159&size=2&collection=journals&set_as_cursor=61 prisijungimo laikas: 2006-11-26.

apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina, ar atsakovo veiksmai nulėmė ieškovo patirtą žalą. Objektvyvios gaisro kilimo priežasties nustatymas lieka už analizės ribų. Be to, autorius pažymi, kad priežastinio ryšio nustatymo taisyklių perėmimas iš civilinės atsakomybės instituto bei jų taikymas draudime tik stabdo teisingos bei pagrįstos priežastinio ryšio koncepcijos vystymąsi draudimo teisiniuose santykiuose.

Su tokia, mūsų nuomone, pakankamai radikalia W.C.Brewer pateikta išvada, nenorėtume sutikti visiškai. Kaip buvo nurodyta anksčiau, teisinis priežastinis ryšys ypač ryškus civilinės atsakomybės draudime, todėl čia, mūsų nuomone, priežastinio ryšio nustatymo taisyklių perėmimas iš civilinės atsakomybės instituto bei jų taikymas draudimo teisiniuose santykiuose nėra ydingas. Priešingai, tokia praktika, mūsų nuomone, tik padėtų draudikui priimti teisingą sprendimą administruojamoje žalos byloje pagal su draudėju sudarytą civilinės atsakomybės draudimo sutartį.

Dera pažymėti, jog skiriasi priežastinio ryšio nustatymo taisyklių draudime bei civilinėje atsakomybėje taikymo tikslai. Banks McDowell, kalbėdamas apie artimiausios priežasties teorijos taikymą, nurodo, kad civilinės teisės pažeidimo atveju priežastinis ryšys arba “artimiausia, pakankama priežastis” - tai priemonė, kuri yra naudojama eliminuoti atsakomybę tų, kurie nėra atsakingi dėl atsiradusios žalos, bei paskirstyti nuostolių atlyginimo prievolę tarp potencialių priežastinių veiksnių, t.y. atsakingų subjektų. Čia priežastinio ryšio analizė yra susieta su asmens atsakomybės klausimu, kur egzistuoja jungtis tarp neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos⁵¹. Nesuklysimė pasakydami, jog civilinės teisės pažeidimo atveju priežastinis ryšys galėtų būti pavadintas atsakomybės priežastiniu ryšiu. Tuo tarpu draudimo teisiniuose santykiuose, ypač kai draudžiamąjo įvykio priežastis nėra siejama su žmogaus elgesio rezultatu, nustatant artimiausią įvykio priežastį, yra orientuojamasi į priežasčių prigimtį bei į tai, kokiomis aplinkybėmis jos atsirado.

Apibendrinus aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad priežastinis ryšys draudime ir civilinėje atsakomybėje neturėtų būti laikomi tapačiomis kategorijomis. Draudimo teisiniuose santykiuose yra svarbu nustatyti faktinį priežastinį ryšį, kuriam būdingas objektyvus pobūdis. Tuo tarpu civilinės atsakomybės institutui yra svarbus teisinis priežastinis ryšys, kuris pasižymi subjektyvumu. Vertinant faktinį priežastinį ryšį draudime, egzistuoja ir tam tikras subjektyvumo elementas, bet pastarasis, kitaip nei vertinant priežastinį ryšį civilinėje atsakomybėje, nėra dominuojantis. Mūsų nuomone, turi būti įvertinta ir tai, jog draudžiamąjo įvykio priežastimi gali būti tiek įvairios gamtinės jėgos bei kiti veiksmai nepriklausantys nuo žmogaus valios (pvz. žemės drebėjimas, liga), tiek žmogaus elgesio rezultatas (pvz. civilinės atsakomybės draudime). Antruoju atveju, kaip ir civilinėje atsakomybėje, yra svarbus teisinis priežastinis ryšys. Jei draudžiamasis

⁵¹ McDowell B. Causation in contracts and insurance // Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 569-594. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

įvykis yra žmogaus elgesio rezultatas, nustatant priežastinį ryšį tikslinga vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute. Priešingu atveju, kai draudžiamąjį įvykį sukelia nuo žmogaus valios nepriklausantys veiksmai, yra nustatoma objektyvi, dažnai netgi techninė įvykio priežastis, todėl vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute yra netikslinga.

4.1.2. Priežastinis ryšio ypatumai civilinės atsakomybės draudime

Civilinės atsakomybės draudimas yra glaudžiai susijęs su šalyje egzistuojančiomis teisinėmis civilinės atsakomybės normomis. Jei civilinė asmens atsakomybė įstatymais būtų nenumatyta, t.y. jei nereikėtų atlyginti kitiems asmenims ar jų turtui padarytus nuostolius (žalą), tai civilinės atsakomybės draudimas arba visiškai neegzistotu, arba būtų nepopuliari ir nereikšminga draudimo rūšis. Apskritai civilinės atsakomybės rizika yra labai pavojinga draudimo įmonėms, kadangi gali padaryti labai didelių nuostolių ateityje.⁵² Mūsų nuomone, šiuo metu civilinės atsakomybės draudimo rūšis populiarėja bei tampa vis aktualesnė draudimo rūšis, jau nekalbant apie privalomąjį civilinės atsakomybės draudimą, imperatyviai taikomą didelei daliai žmonių (t.y. antstoliams, notarams, advokatams, rangovams, statinio projektuotojams, auditoriams ir kt.), siekiant suteikti nukentėjusiems asmenims didesnę jų turtinių interesų apsaugą svarbiose srityse. Tokiai pozicijai pritaria T.Kontautas pažymėdamas, kad civilinės atsakomybės draudimo reikšmė, vystantis pramonei, verslui, profesinėms paslaugoms, nuolat didėja. Profesinėje veikloje taikomi didesni atidumo bei apdairumo standartai, vykdant visuomenei pavojingą veiklą, taikomas atsakomybės be kaltės institutas. Be civilinės atsakomybės draudimo tokio pobūdžio veikla yra neįmanoma, todėl sudaroma vis daugiau civilinės atsakomybės draudimo sutarčių.⁵³ Atsižvelgiant į tai, norėtume daugiau dėmesio skirti priežastinio ryšio nustatymui civilinės atsakomybės draudime.

Sudarydamas civilinės atsakomybės draudimo sutartį, draudėjas siekia išvengti neigiamų turtinių pasekmių, kurios, vykdant civilinės atsakomybės prievolę, gali kilti draudėją pripažinus asmeniu, atsakingu už padarytą žalą. Civilinės atsakomybės draudimas – tai sudėtingas teisinis reiškinys, kurį galima apibūdinti kaip dviejų žalos kompensavimo sistemų (civilinės atsakomybės ir draudimo) sintezės rezultata.⁵⁴

Remiantis LR Draudimo įstatymo 2 str. 3 p., civilinės atsakomybės draudimas – asmens turtinių interesų, susijusių su civiline atsakomybe už nukentėjusiems tretiesiems asmenims ar jų

⁵² Vikipedija – Laisvoji enciklopedija // http://lt.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Naudingi_resursai/Civilin%C4%97s_atusakomyb%C4%97s_draudimas prisijungimo laikas: 2007-10-18.

⁵³ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 188.

⁵⁴ Papirtis L.V. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija. 2001, Nr. 23(15). P.184.

turtui padarytą žalą, draudimas, kai draudiko mokamos draudimo išmokos dydis priklauso nuo nuostolių, kuriuos apdraustasis privalo atlyginti nukentėjusiam trečiajam asmeniui už padarytą žalą, dydžio, tačiau neviršijant draudimo sumos, jeigu ji nustatoma draudimo sutartyje (civilinės atsakomybės draudimo sutartis priskiriama nuostolių draudimo sutarčiai). Taigi civilinės atsakomybės draudimo atveju rizika, nuo kurios draudžiamasi, yra draudėjo (apdraustojo) civilinės atsakomybės atsiradimas. Draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką gali atsirasti tik tada, kai konstatuojamos visos civilinės atsakomybės sąlygos, t.y. draudėjo (apdraustojo) neteisėti veiksmai, kaltė, žala bei priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos. Atsižvelgiant į tai, civilinės atsakomybės draudime teisinis priežastinis ryšys yra ypatingai ryškus. Civilinės atsakomybės draudimo teisiniuose santykiuose draudikas yra saistomas teismų nustatyto priežastinio ryšio, be to, ir pats, sprendamas draudimo išmokos klausimą, turi gebėti nustatyti priežastinį ryšį pagal tuos pačius kriterijus kaip teismai. Šiuo atveju draudžiamasis įvykis laikytinas žmogaus elgesio rezultatu, todėl nustatant priežastinį ryšį tarp draudžiamos rizikos ir draudiminio įvykio yra tikslinga vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute.

Dr.Egidijus Baranauskas yra nagrinėjęs aktualius notaro civilinės atsakomybės, tarp jų ir civilinės atsakomybės draudimo klausimus.⁵⁵ Sistemine analize bei loginiu metodu, autorius siekia pabrėžti notaro civilinės atsakomybės sąlygų ypatumus, atsižvelgiant į jos deliktinę prigimtį. Kai dėl notaro civilinės atsakomybės draudiko, tai pastarajam, anot straipsnio autoriaus, kyla pareiga mokėti draudimo išmoką tik įvykus draudimo sutartyje nustatytam draudiminių įvykiui, o šis, savo ruožtu yra siejamas su visų civilinės atsakomybės sąlygų buvimu bei jų nustatymu. Be to, autorius pažymi, jog priežastinio ryšio klausimas taip pat yra aktualus taikant notaro civilinę atsakomybę. Vadovaujantis LR CK 6.247 str., priežastinis ryšys nustatomas tarp pasekmių – žalos ir neteisėtų veiksmų. Tačiau pasitaiko, kad praktikoje teismai priežastinį ryšį neteisingai nustato tarp subjektyvaus atsakomybės elemento – kaltės ir pasekmių. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismas sprendime nurodo: „...notarė, nustatydamą asmenybę ir parašo tikrumą, buvo nepakankamai atidi, tai lėmė žalos padarymą ieškovei, notarės neatidumas turi tiesioginį ryšį su atsiradusiomis pasekmėmis“.⁵⁶ Taip pat straipsnio autorius pabrėžia, kad civilinės atsakomybės draudimo atveju pareiga mokėti draudimo išmoką paprastai atsiranda tik tuomet, kai yra civilinės atsakomybės sąlygos, taigi ir notaras tampa atsakingas.

Solveiga Cirtautienė vadovaudamasi sisteminės analizės metodu, savo straipsnyje atskleidžia pagrindinius sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimo teisinio reglamentavimo teorinius ir praktinius aspektus, pabrėždama veiksnius, lemiančius draudiko atsakomybę pagal tokio pobūdžio draudimo sutartį. Remdamasi galiojančių teisės aktų analize

⁵⁵ Baranauskas E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. 2003, Nr.37(29). P.59-65.

⁵⁶ Vilniaus m. 2-ojo apylinkės teismo civilinė byla *L.Kazlauskienė v. Vilniaus miesto 12-ojo notarų biuro notarės D.Jungevičienė, UAB „Drauda“*, Nr.2-3380-2000.

sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės srityje, autorė daro išvadą, jog sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės atveju draudiminis įvykis – tai sveikatos priežiūros įstaigos civilinė atsakomybė už pacientams padarytą žalą. Būtina nustatyti visas sveikatos priežiūros įstaigos civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, tarp jų ir priežastinį ryšį tarp neteisėtos veikos bei atsiradusios žalos.⁵⁷ Taigi dar kartą patvirtinama, kad civilinės atsakomybės draudikui pareiga mokėti draudimo išmoką atsiranda tik tada, kai yra įrodoma draudėjo (apdraustojo) civilinė atsakomybė. Civilinė atsakomybė asmeniui atsiranda neįvykdžius įstatymuose arba sutartyje nustatytos pareigos, atlikus veiksmus, kuriuos įstatymas arba sutartis draudžia, arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Įrodinėjant draudėjo (apdraustojo) civilinę atsakomybę yra vertinamas asmens elgesys, t.y. svarbu išsiaiškinti, ar draudėjas (apdraustasis) elgėsi taip, kaip tokioje pat situacijoje būtų elgęsis protingas ir apdairus asmuo. Esant pagrindui teigti, kad draudėjas (apdraustasis) savo veiksmais ar neveikimu pažeidė nustatytas elgesio taisykles, turi būti nustatyta, jog šis pažeidimas yra pakankama priežastis žalai atsirasti.

Verta akcentuoti, kad draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką dažnai yra siejama ne tik su draudžiamos rizikos (t.y. civilinės atsakomybės) konstatavimu, bet ir tam tikrų draudžiamąjį įvykių kriterijų buvimu. Pavyzdžiui, notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių 8 punktas numato, jog draudiminis įvykis yra draudimo sutarties galiojimo metu atlikti neteisėti notaro, jo atstovo ar notaro biuro darbuotojo veiksmai (veikimas, neveikimas), dėl kurių atsirado žala, ir reikalavimo atlyginti šią žalą pateikimas apdraustajam, jeigu reikalavimas atitinka *visas šias sąlygas*: 1) pareikštas dėl trečiajam asmeniui padarytos žalos; 2) pareikštas kaip rašytinė pretenzija <...>; 3) pareikštas draudimo sutarties galiojimo metu arba per šalių nustatytą laikotarpį, ne trumpesnę kaip vieneri metai nuo draudimo sutarties pabaigos; 4) pareikštas dėl žalos, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu arba per šalių nustatytą laikotarpį, ne trumpesnę kaip vieneri metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl neteisėtų notaro, jo atstovo ar notaro biuro darbuotojo veiksmų vykdant notaro profesinę veiklą; 5) pareikštas dėl Lietuvos Respublikos teritorijoje atliktų neteisėtų notaro, jo atstovo ar notaro biuro darbuotojo veiksmų vykdant notaro profesinę veiklą.⁵⁸ Jeigu pripažintas neteisėtu draudėjo (apdraustojo) veiksmas buvo atliktas draudimo sutarties galiojimo metu, tačiau reikalavimas dėl žalos atlyginimo pareikštas praėjus šalių nustatytam terminui (pvz. 2 m.), draudikui nekils pareiga mokėti draudimo išmoką, nepaisant to, kad būtų konstatuota draudėjo (apdraustojo) civilinė atsakomybė.

Apibendrinant galime daryti išvadą, jog priežastinis ryšys civilinėje atsakomybėje ir priežastinis ryšys civilinės atsakomybės draudime savo prigimtimi yra labai panašios kategorijos. Civilinės atsakomybės draudime teisinis priežastinis ryšys ypač ryškus, taip pat jam būdingas

⁵⁷ Cirtautienė S. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimas (draudiko atsakomybę lemiantys veiksniai) // Justitia. 2005, Nr. 2(56). P. 64-74.

⁵⁸ Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės // V.ž., 2003-05-14, Nr. 47-2079.

subjektyvumas. Šiuo atveju draudžiamasis įvykis laikytinas žmogaus elgesio rezultatu, todėl nustatant priežastinį ryšį tarp draudžiamos rizikos ir draudiminio įvykio yra tikslinga vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute.

4.2. Priežastinis ryšys draudime priežasčių daugeto atvejais

Nemaža šio darbo dalis yra skirta priežastinio ryšio nustatymo problemomis, kai atsiradusi žala yra daugiau nei vienos priežasties pasekmė. Tokia pasirinkta šio darbo kryptis turi savo pagrindą: daugelis draudimo teisės specialistų yra tos nuomonės, jog visos priežastinio ryšio draudime problemos kyla tada, kai yra daugiau nei viena atsiradusios žalos priežastis, tačiau ne visoms jų galioja draudimo apsauga.⁵⁹ T.W.Brunner bei D.E.Hausman, rašydami apie stichinių nelaimių sukeltus rūpesčius draudimo kompanijoms, pažymi, kad daugiausiai kritikos bei dėmesio visuomenėje sulauks tokie kaip uragano „Katrina“ padarytos žalos atlyginimo atvejai, remiantis tarp šalių sudarytomis turto draudimo sutartimis, kai žalos atsiradimą lemia kelių veiksmų sąveika: vėjas, ugnis, apiplėšimai, jie paprastai priskiriami prie draudžiamų rizikų, bei potvyvis, kuris paprastai priskirtinas prie nedraudžiamų rizikų.⁶⁰

Kaip nurodo Banks McDowell (JAV) (1987-1988 m.), teisiniuose draudimo teisiųjų santykių ginčiuose priežastinio ryšio sąvoka yra vartojama trijose pasikartojančiose probleminėse situacijose: 1) priežastinio ryšio nustatymo problema vykstančių tuo pačiu metu arba sutampančių priežasčių (*angl.-concurrent causation*) atveju; 2) priežastinio ryšio nustatymo problema, kai žalą sukelia tarpusavyje priklausomų priežasčių grandinė, tačiau ne visos patenka į apdraustų rizikų sąrašą; 3) priežastinio ryšio problema dvigubos draudimo apsaugos atveju (*angl.– dual coverage*)⁶¹.

Atsižvelgdami į tai, kituose šio darbo skyriuose nagrinėsime priežastinio ryšio nustatymo problemas, kurios kyla esant priežasčių daugtui: priežastinio ryšio nustatymo problema vykstančių tuo pačiu metu priežasčių atveju bei priežastinio ryšio nustatymo problema tarpusavyje priklausomų priežasčių atveju.

⁵⁹ Lowry J., Rawlings P. Insurance Law – Cases and Materials. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2004. P.480.

⁶⁰ Brunner T.W., Hausman D.E. Natural Disasters Pose Difficult Challenges for Insurers, 2005 m. P.2. // http://www.wileyrein.com/publication.cfm?pf=1&publication_id=12319 prisijungimo laikas: 2007-06-09.

⁶¹ McDowell B. Causation in contracts and insurance // Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 569-594. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

4.2.1. Vykstančios tuo pačiu metu priežastys draudime

Sutampanči/vykstanti tuo pačiu metu priežastis (*angl.- concurrent cause*) – viena iš dviejų ar daugiau priežasčių, kurios, tik veikdamos kartu, tačiau nepriklausomai viena nuo kitos, sukuria tam tikras sąlygas (t.y. lemia žalos atsiradimą), kurias viena priežastis, veikdama atskirai, negalėtų sukelti.⁶² Draudimo praktikoje dažnai pasitaiko tokios įvykio aplinkybės, kai atsiradusią žalą lemia keli reiškiniai. Paprastai draudimas nesuteikia apsaugos nuo visų galimų rizikų. Problema iškyta, kai draustos ir nedraudžiamos rizikos, veikdamos kartu, sukelia žalą. Tokią situaciją apibūdina terminas: „vykstančios tuo pačiu metu priežastys“.⁶³ Jos dar vadinamos veikiančiomis kartu arba sutampančiomis priežastimis.

Vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcija sulaukė nemažai dėmesio JAV mokslininkų tarpe, kaip ir pati draudimo teisė. Anot Luizianos valstijos nepriklausomų draudimo tarpininkų, vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcija apibūdina tokią situaciją, kai atsiradusią žalą lemia draudžiamos ir nedraudžiamos rizikų sąveika.⁶⁴ Daugelis civilinių bylų, kuriose buvo nagrinėjama sutampančių priežasčių problematika draudimo teisiniuose santykiuose, yra susijusios su tokiomis rizikomis kaip potvynis bei žemės drebėjimas. Pirmoji byla šiuo klausimu buvo išnagrinėta 1963 m. Kalifornijoje (JAV). Didesnio pripažinimo minėta koncepcija JAV teismuose sulaukė jau 1980 metais. Vykstančiomis tuo pačiu metu priežastimis draudimo teisiniuose santykiuose vadinamos lygiavertės, viena nuo kitos nepriklausomos rizikos, kurios tik veikdamos kartu sukelia tam tikrą žalą, tačiau vienai iš jų (arba kelioms, jei priežasčių yra daugiau nei dvi) negalioja draudimo apsauga. Priežastingumo problemos esmė yra išsiaiškinti, ar tokiu atveju įvykis turėtų būti pripažintas draudžiamuoju ir ar draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką.

Paprastai yra labai sudėtinga atskirti, ar tam tikros priežastys (rizikos) veikė nepriklausomai viena nuo kitos, ar jos yra tarpusavyje susijusios, t.y. vienos rizikos kilimas lėmė kitos atsiradimą. Šiuo atveju pažymėtina *Brenneman v. St. Paul Fire & Marine Insurance Co* byla. Šioje civilinėje byloje atsakovas buvo draudikas, sudaręs su p.Brenneman nelaimingų atsitikimų draudimo sutartį, kurioje buvo numatyta 10.000,00 JAV dolerių draudimo suma kiekvienam draudimui įvykiui. Draudiminis įvykis minėtoje draudimo sutartyje buvo siejamas su žala, kurią tiesiogiai lėmė atsitiktinis kūno sužalojimas. Tačiau minėta draudimo sutartimi draudikas neprisiėmė nuostolių atlyginimo rizikos dėl fizinės ar protinės negalios ar bet kurios ligos (nedraudžiama rizika). Ponia

⁶² Garner B.A. / Black's Law Dictionary. – St. Paul, Minn., 1999.

⁶³ Brewer W.C. Concurrent causation in insurance contracts // Michigan Law Review Nr.8. 1961. P. 1141. // <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mlr59&id=1159&size=2&collection=journals&set as cursor=61> prisijungimo laikas: 2006-11-26.

⁶⁴ Independent insurance agents & brokers of Louisiana. Technical Advisory, 2006. P. 2. // <http://la.iaaa.org/Technical%20Advisories/TA%20252.pdf> prisijungimo laikas: 2007-06-09.

Brenneman žuvo autoįvykyje. Remiantis medicinine išvada, nustatyta, jog ponios Brenneman mirties priežastis - galvos traumos, kurias ji patyrė galvai atsitrenkus į priekinį stiklą, kai automobilis sustojo. Tačiau buvo surašyta papildoma medicininė išvada, kuri nustatė, kad žuvusiąją kamavo aterosklerozė, aukštas kraujo spaudimas, be to, ji skundėsi galvos skausmais ir svaiguliu. Ginčo centre atsidūrė priežasties, nulėmusios ponios Brenneman žūtį, nustatymas. Nuomonės išsiskyrė dėl to, ar apdraustosios mirtį tiesiogiai lėmė autoįvykis, kurio metu ji patyrė galvos traumą (apdrausta rizika), ar įvykio būtinąją priežastimi tapo sveikatos negalia (nedraudžiama rizika), dėl kurios ponia Brenneman nebegalėjo kontroliuoti vairuojamo automobilio ir patyrė autoįvykį, ar įvykis sietinas su abiejomis priežastimis. Ginčo objektu taipogi tapo klausimas, ar šios dvi galimos apdraustosios mirties priežastys (t.y. autoįvykis, kurio metu apdraustoji patyrė sunkią galvos traumą, ir sveikatos negalia) yra tarpusavyje priklausomos (pvz. galvos apsvaigimas lėmė automobilio valdymo kontrolės praradimą, dėl to įvyko autoįvykis) ar nepriklausomos (pvz. autoįvykis įvyko nepriklausomai nuo ponios Brenneman sveikatos negalavimų, t.y. tada, kai apdraustoji prarado vairuojamo automobilio valdymo kontrolę, ji nejautė jokių sveikatos sutrikimo požymių). Verta akcentuoti, kad taisyklės, kuriomis vadovaujamosi priimant sprendimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu, skiriasi, priklausomai nuo to, ar rizikos yra tarpusavyje susijusios ar nesusijusios. Todėl pirmiausiai yra svarbu nustatyti šią aplinkybę, o tai atlikti, sprendžiant iš *Brenneman v. St. Paul Fire & Marine Insurance Co* bylos pavyzdžio, nėra paprasta.

Dera pažymėti, jog nėra vieningos nuomonės į tai, kokiomis taisyklėmis turėtų vadovautis draudikas, priimdamas sprendimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu, jeigu nuostolį lemia dvi lygiavertės, tarpusavyje nesusijusios priežastys, veikusios kartu, ir tik viena iš jų yra drausta rizika. Toliau analizuodami įvairių autorių nuomones veikiančių kartu priežasčių draudime klausimu, bandysime surasti pagrįstą atsakymą.

Richard A. Fierce (1985 m.)⁶⁵, naudodamas kokybinius metodus, tyrė bei analizavo vykstančių tuo pačiu metu priežasčių galimas sampratas bei skirtingus požiūrius į minėtą koncepciją draudimo teisiniuose santykiuose. Autorius atkreipia dėmesį, jog dažniausiai sudaryta draudimo sutartis nesuteikia draudimo apsaugos nuo visų galimų rizikų, todėl ir iškyla problema, kuomet draudžiama bei nedraudžiama rizika veikia kartu bei lemia žalos atsiradimą. Anot Richard A. Fierce, sąvoka „priežastys, veikiančios kartu“ teismų praktikoje dažnai yra vartojama per plačiai, t.y. bet kokiam priežasčių daugetui. Kiekvienas reiškinys yra vienos, dviejų, trijų ir daugiau priežasčių pasekmė. Artimiausios priežasties koncepcija (*angl. – concept of proximate cause*) buvo išvystyta siekiant susiaurinti priežastinio ryšio analizę ir tapo fundamentalia doktrina

⁶⁵ Fierce R. A. Insurance Law - Concurrent Causation: Examination of Alternative Approaches // 10 Southern Illinois University Law Journal. 1985. P. 527- 545. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/siulj10&id=541&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=116 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

ties draudimo, ties civilinės atsakomybės teisiniuose santykiuose. Jos tikslas – pašalinti nutolusias priežastis. Ji yra taikoma tais atvejais, kai yra susiduriama su nuoseklia, tarpusavyje susijusių priežasčių seka. Tuo tarpu veikiančių kartu priežasčių atveju nuoseklios įvykių sekos nėra. Nepasaint to, daugybė teismų ir toliau taiko artimiausios priežasties teoriją, kai susiduria su veikiančiomis kartu priežastimis, o tai, anot R.A.Fierce, formuoja netikslų vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcijos supratimą. Autorius atkreipia dėmesį, jog sutampančių priežasčių koncepciją yra nepagrįsta taikyti bet kokiam priežasčių daugetu. Priežastinio ryšio nustatymas, kai priežastys yra tarpusavyje priklausomos (pvz., automobilių susidūrimas lemia jų sprogimą), remiasi artimiausios priežasties teorija, tačiau ši teorija nėra tinkama kalbant apie tarpusavyje nepriklausomų priežasčių daugėtą. Priklausomos priežastys vyksta viena po kitos. Anot R.A.Fierce, nuoseklumo prigimtis, kuri yra būdinga tarpusavyje priklausomoms priežastims, yra nesuderinama su vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcija. Autorius siūlo vykstančių tuo pačiu metu priežasčių sąvoką vartoti tik tada, kai priežastys yra viena nuo kitos nepriklausomos (pvz. bloga pastato konstrukcija bei uraganinis vėjas turėjo įtakos pastato sugriuvimui).

Autorius pažymi, jog, susidurę su veikiančių kartu priežasčių, kurių viena yra draudžiama, problema, teismai yra linkę pripažinti įvykį draudiminiu ir įpareigoti draudiką išmokėti draudimo išmoką. Be abejo, tokia tendencija gali kelti nemažą grėsmę draudikų interesams, kurie, siekdami išvengti vis dažnesnių draudimo išmokų mokėjimo atvejų, didesnę dėmesį turi skirti draudimo sutarties sąlygų detalizavimui, aiškumui bei papildomų išlygų, apsaugančių draudiko interesus, įrašymui į draudimo taisykles bei sudaromas draudimo sutartis.

R.A.Fierce, remdamasis analizės metodu, nurodo šešis skirtingus požiūrius į tai, kaip gali būti sprendžiamos draudimo bylos, iškilus vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problemai: 1) atlyginti nuostolius neleidžiama, t.y. visais atvejais draudimo išmoka nėra mokama; 2) atlyginti nuostolius leidžiama, t.y. visais atvejais draudimo išmoka yra mokama; 3) griežtai išskirti iš atlygintinų nuostolių sumos nedraudžiamos rizikos nulemtą nuostolių dalį; 4) leidžiama atlyginti nuostolius tik tuo atveju, jeigu nedraudžiama rizika sudarytoje draudimo sutartyje nebuvo aiškiai įvardinta kaip „nedraudžiama rizika“ (pvz. buvo numatyta nedraudiminių įvykių sąrašė); 5) prisiekusiųjų teisė nustatyti kompensuojamo nuostolio dydį, netgi jei pastarasis yra nedalus; 6) remiantis artimiausios priežasties teorija nustatyti draudžiamą įvykio priežastį. Autorius akcentuoja, jog kiekvienas nurodytas būdas turi privalumų ir trūkumų. Priklausomai nuo problemos sprendimo varianto pasirinkimo, daugiau laimi draudikas arba draudėjas (pvz. pasirinkus pirmą sprendimo variantą, laimi draudikas, kadangi draudimo išmoka nėra mokama). R.A.Fierce nuomone, kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi pasirinkti optimaliausią variantą, kuris pateisintų racionalius draudiko ir draudėjo lūkesčius bei reikalautų mažiausių kaštų. Tokia autoriaus pozicija, mūsų nuomone, yra kritikuotina. Manome, kad teisingiausia, jeigu nagrinėjamai problemai spręsti

būtų išplėtotą bei išitvirtintą vienoda teismų praktika. Priešingu atveju paliekama gana plati terpė subjektyvumui įsivyrėti teismuose.

Įvertinus R.A.Fierce pasiūlytus draudimo bylų, kuriose iškyla vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problema, sprendimo variantus, mūsų nuomone, ypač kritikuotini kraštutiniai sprendimų būdai, t.y. draudimo išmoka nėra mokama arba draudimo išmoka mokama visais atvejais. Šiuo atveju nėra išlaikoma veikiančių kartu priežasčių pusiausvyra, pamirštama apie tai, kad žalos atsiradimą lemia kelios atskiros bei lygiavertės priežastys, kurios veikdamos atskirai negalėtų sukelti tokio rezultato. Pritartume T.Kontautui: jeigu draudžiamąjį įvykį nulėmė kelios atskiros lygiavertės priežastys, veikusios kartu, ir viena jų yra draudžiama rizika, draudimo išmoka mažinama tokia dalimi, kuri yra nedraudžiamų rizikų padarinys.⁶⁶

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus teiginius, darytina išvada, jog ne kiekvienas priežasčių daugetas laikytinas sutampančių priežasčių daugetu. Pritariant R.A.Fierce, pabrėžtina, jog tuo atveju, kai priežastys, lėmusios tam tikro įvykio pasekmes, yra tarpusavyje priklausomos (pvz. automobilių susidūrimas ir vėliau jų sprogimas), tiriant įvykį bei nustatant padarytos žalos dydį, paprastai yra naudojama artimiausios priežasties doktrina (*angl.- the doctrine of proximate cause*), kuria nepagrįsta vadovautis, kai priežastys yra nepriklausomos, bet veikiančios kartu. Dera akcentuoti, kad vienodų taisyklių veikiančių kartų priežasčių situacijoms spręsti nebuvimas, daro įtaką draudimo sutarties šalims: draudikas gali būti priverstas mokėti draudimo išmoką dėl neprisiimtos rizikos arba galės priimti sprendimą, kad draudimo išmoka nėra mokama, nors viena iš lygiaverčių priežasčių yra draudžiama rizika.

Dar vienas autorius, nagrinėjęs vykstančias tuo pačiu metu priežastis draudimo teisiniuose santykiuose, yra Banks McDowell (JAV)⁶⁷. Iš esmės yra pritariama R.A.Fierce nuomonei, kad vykstančios tuo pačiu metu priežastys yra tarpusavyje nepriklausomos bei joms nėra būdingas nuoseklumas. Autorius, analizuodamas anksčiau minėtą *Brenneman v. St. Paul Fire & Marine Insurance Co* bylą, išskiria tokį veikiančių kartu priežasčių problemos sprendimą būdą: draudėjas turi įrodyti draudžiamąjį įvykį priežastinį ryšį su apdrausta rizika, tuo tarpu draudikas turi įrodyti priešingą aplinkybę, t.y. jog atsiradusią žalą lėmė nedraudžiama rizika. Teismo priežastinio ryšio vertinimą lemia įrodinėjimo proceso rezultatai. Mūsų nuomone, autoriaus nurodytas nagrinėjamos situacijos sprendimo būdas turi trūkumų. Ne paslaptis, kad įrodinėjimo proceso rezultatai daugeliu atvejų priklauso nuo to, kad vienai ar kitai šaliai atstovauja patyrę advokatai, tikri savo srities žinovai, kurie pasitelkia įvairias teisines priemones, norėdami pasiekti savo tikslą. Ne kiekviena šalis gali sau leisti, kad jai atstovautų geras teisininkas, todėl ir priimtas sprendimas ne visada gali būti

⁶⁶ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 75.

⁶⁷ McDowell B. Causation in contracts and insurance // Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 569-594. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

objektyvus. Kita vertus, įrodinėjimo naštos paskirstymas siekiant nustatyti lemiančią priežastį tarp veikiančių kartu priežasčių, mūsų nuomone, nėra tinkamas sprendimas. Kaip buvo nurodyta aukščiau, veikiančiomis kartu priežastimis laikytinos lygiavertės priežastys, kurios veikdamos atskirai negalėtų sukelti tokių padarinių, kuriuos sukelia tik tokių rizikų veikimas kartu.

Tęsiant vykstančių tuo pačiu metu koncepcijos aiškinimo bei taikymo analizę, dera paminėti dar kelis amerikiečių mokslininkus - Douglas G. Houser ir Christopher H.Kent (1986 m.), kurie priėjo išvadą, jog teismai netinkamai aiškina veikiančių kartu priežasčių koncepciją turto draudimo byloje.⁶⁸ Anot D.G.Houser ir C.H.Kent, vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problema draudimo teisiniuose santykiuose egzistuoja tada, kai apdraustos ir neapdraustos rizikos, veikdamos kartu, sukelia žalą. Taigi iš esmės yra pakartojama ankščiau nagrinėtina autorių pozicija. Autoriai, nagrinėdami vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepciją, sutelkė dėmesį ties Kalifornijos valstijos teismų praktika dėl trečiosios šalies neatsargių veiksmų vertinimo kaip vienos iš sutampančių priežasčių. D.G.Houser ir C.H.Kent nuomone, Kalifornijos teismai naudojami veikiančių kartu priežasčių doktrina kaip tam tikra teisine fikcija, siekdami nuostolių atlyginimo, kurie nebūtų atlyginami pasirėmus artimiausios priežasties teorija.

Nagrinėdami neatsargius veiksmus kaip vieną iš veikiančių kartu priežasčių, autoriai remiasi 1983 m. Kalifornijos Apeliacinio teismo sprendimu byloje *Premier Insurance Co. v. Welch.*, kurioje pirmą kartą neatsargūs veiksmai buvo vertinami veikiančių kartu priežasčių kontekste. Minėtos bylos aplinkybės yra šios: turto draudimu apdraustas namas buvo sugadintas dėl žemės nuošliaužos, kurios atsiradimą sukėlė kelias dienas trunkančios liūtys; uždaras drenažas, įrengtas siekiant surinkti vandenį nuo žemės paviršiaus, buvo pažeistas dėl neatsargių veiksmų minėto namo statybos darbų atlikimo metu, todėl blogai veikė ir lietaus vanduo nebuvo tinkamai surenkamas; žemės užpilas, ant kurio buvo pastatytas namas, buvo tiek prisotintas drėgmės, jog namas, neturėdamas tvirtų pamatų, apsivertė. Minėto namo draudimo sutartimi draudikas neprisiėmė nuostolių atlyginimo rizikos dėl žalos, kurią sukelia iš drenažo ar nutekamojo kanalizacijos vamzdžio besisunkiantis vanduo (nedraudžiama rizika); tai nagrinėjamos bylos atveju ir buvo konstatuota. Teismas pasisakė, jog neatsargūs trečiųjų asmenų veiksmai, dėl kurių lietaus drenažas buvo pažeistas ir negalėjo tinkamai veikti, vertintini kaip viena iš sutampančių priežasčių. Atsižvelgiant į tai, šioje byloje draudimo kompanija buvo įpareigota sumokėti draudimo išmoką, nors, kaip buvo nurodyta aukščiau, sudaryta draudimo sutartimi draudikas neprisiėmė nuostolių atlyginimo rizikos dėl žalos, kurią sukelia drenažo ar nutekamojo kanalizacijos vamzdžio vanduo.

⁶⁸ Houser Douglas. G., Kent, Christopher H. Concurrent Causation in First-Party Insurance Claims: Consumers Cannot Afford Concurrent Causation // Tort & Insurance 21. Law Journal (1985-1986). P. 573-589.
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ttip21&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=184 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Taigi, kaip matome, šioje byloje teismas, pasinaudojęs vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcija bei konstatavęs, jog viena iš priežasčių (t.y. neatsargūs veiksmai, dėl kurių buvo pažeistas lietaus drenažas) yra draudžiama rizika, pripažino įvykį draudžiamuoju. Verta pažymėti, jog šiuo atveju pasinaudojus artimiausios priežasties teorija, kuri, mūsų nuomone, ir turėjo būti taikoma *Premier Insurance Co. v. Welcb.* bylos atveju (kadangi teismo nustatytos priežastys laikytinos tarpusavyje priklausomomis, todėl veikiančių kartu priežasčių koncepcija nėra tinkama šiai situacijai apibūdinti), labiausiai tikėtina, jog artimiausia įvykio priežastimi būtų pripažinta nedraudžiama rizika, t.y. lietaus drenažo vanduo, todėl draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką.

Autoriai pažymi, jog tokia teismų praktika laikytina neteisingu bei netinkamu vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcijos taikymo bei aiškinimo pavyzdžiu, kadangi trečiųjų asmenų neatsargūs veiksmai negali būti traktuojami kaip nepriklausoma priežastis/rizika. Toks neteisingas minėtos koncepcijos taikymas yra labai nepalankus draudikams, kurie esant tokioms situacijoms yra priverčiami mokėti dideles draudimo išmokas. D.G.Houser ir C.H.Kent palaiko aukščiau nagrinėtų autorių poziciją, jog kalbėti apie sutampančias priežastis bei taikyti sutampančių priežasčių koncepciją galime tik tada, kai priežastys (rizikos) yra tarpusavyje nepriklausomos. Atsižvelgiant į tai, yra nepagrįsta pastarąją koncepciją traktuoti kaip artimiausios priežasties koncepcijos alternatyvą, kuri taikytina tais atvejais, kai rizikos yra tarpusavyje priklausomos bei joms būdingas nuoseklumas. Prieinama išvada, jog trečiosios šalies neatsargūs veiksmai negali būti nagrinėjami veikiančių kartu priežasčių koncepcijos kontekste, kadangi pastarosios pagrindinis bruožas yra tas, jog priežastys turi būti viena nuo kitos nepriklausomos. Tuo tarpu, anot D.G.Houser ir C.H.Kent, trečiųjų asmenų neatsargūs veiksmai visais atvejais sąlygoja kitą reiškinių, kuris yra priklausomas nuo pastarųjų.

Mūsų nuomone, visgi galime rasti veikiančių kartu bei nulėmusių žalos atsiradimą priežasčių pavyzdžių, kai neatsargūs trečiųjų asmenų veiksmai gali būti vertinami sutampančių priežasčių koncepcijos kontekste. Mūsų nuomone, šiuo atveju tiktų toks pavyzdys: įmonė sudegė dėl turinčios defektų (nedraudžiama rizika) įrangos, kurią neatsargūs darbuotojai naktį pamiršo išjungti (draudžiama rizika). Įrangos defektų buvimo nesąlygojo neatsargūs darbuotojų veiksmai, t.y. įrangos neišjungimas; tuo tarpu neatsargiems darbuotojų veiksams nepadarė įtakos įrangos defektai. Manome, jog šiuo atveju turime veikiančių kartu priežasčių situaciją.

Pažymėtina, jog vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problema draudimo teisiniuose santykiuose nagrinėta ir gerokai anksčiau, nors jos suvokimas, mūsų nuomone, buvo neteisingas.

William Conant Brewer⁶⁹ taipogi buvo pastebėjęs, jog draudime egzistuoja minėta problema. Autoriaus pateikiama sutampančių priežasčių koncepcijos samprata yra šiek tiek platesnė nei aukščiau nagrinėtų mokslininkų. Anot W.C.Brewer, draudimo teisiniuose santykiuose susiduriama su veikiančių kartu priežasčių problema, kai apdrausta rizika (pvz. ugnis) veikia kartu su neapdraustąja (pvz. didelis vėjas) arba su rizika, kuriai galioja draudimo apsauga pagal kitą draudimo sutartį (t.y. įvykį sukėlė dvi sutampančios priežastys, kurių tik viena yra apdrausta, remiantis draudimo sutartimi A; tačiau tas pats objektas yra apdraustas B draudimo sutartimi, kuria remiantis, rizika, kuri A sutartyje nedraudžiama, B sutartyje priskiriama prie draudžiamųjų). Taigi mokslininkas išskiria antrąjį sutampančių priežasčių koncepcijos probleminį aspektą, t.y. tikėtinas ginčas tarp draudimo kompanijų, nustatant, kuri draudimo sutartis taikytina konkrečiam atvejui bei kuris draudikas įgyja pareigą mokėti draudimo išmoką.

Norėdamas pailiustruoti vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problematiką draudimo teisiniuose santykiuose, W.C.Brewer kaip pavyzdį pateikia *New York and Boston Despatch Express Co v. Traders` and Mechanics` Inc. Co.* bylą. Minėtos bylos aplinkybės buvo šios: garlaivis, *Narragansett* plaukdamas numatytu maršrutu, buvo užkliudytas priešinga kryptimi plaukiančio kito garlaivio *Stonington*, dėl šios priežasties nukentėjo *Narragansett* dešinysis bortas; ieškovo (draudėjo) prekės, kurios buvo apdraustos atsakovo (draudiko) draudimu nuo gaisro rizikos, įpakuotos į dėžes, gulėjo ant *Narragansett* viršutinio denio bei minėto susidūrimo metu nenukentėjo; garlaivis *Stonington* apsisuko ir grįžo padėti nukentėjusio garlaivio įgulai; tikriausiai dėl *Stonington* neteisingai atliktų manevrų vandenyje *Narragansett* katilinėje kilo smarki ugnis; kilus gaisrui priverstinai buvo išjungtas *Narragansett* pagrindinis garo variklis, todėl garlaivio pompų darbas taip pat buvo nutrauktas; pažymėtina, jog veikdamos garlaivio pompos, galėtų išsiurbti visą pro pažeistą dešinįjį bortą besiveržiantį vandenį. Dalis *Narragansett* garlaivio visiškai sudegė ir nuskendo. Minėtos ieškovo prekės nebuvo paliestos ugnies, jos buvo sugadintos vandens. Teisme buvo nagrinėjama, ar gaisras, kuris kilo garlaivyje *Narragansett*, buvo artimiausia, tiesioginė žalos (sugadintų prekių) priežastis.

Kaip matyti iš autoriaus pateikto pavyzdžio bei pritariant aukščiau analizuotai autorių pozicijai, jog kalbėti apie vykstančias tuo pačiu metu priežastis galime tik tada, kai jos yra tarpusavyje nepriklausomos (t.y. vienos priežasties atsiradimas bei veikimas nesąlygojo kitos ar kitų priežasčių veikimo), W.C. Brewer kalba apie priežasčių daugetą, įvardindamas jį vykstančiomis tuo pačiu metu priežastimis, neskirstydamas rizikų pagal jų priklausomumą. Juk autoriaus pateiktame pavyzdyje, mūsų nuomone, yra akivaizdi nuoseklių, viena kitą lemiančių priežasčių grandinė: garlaivių susidūrimas lėmė *Narragansett* dešiniojo borto sugadinimą bei *Stonington* apsisukimą

⁶⁹ Brewer W.C. Concurrent causation in insurance contracts // Michigan Law Review Nr.8. 1961. P. 1141-1189. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mlr59&id=1159&size=2&collection=journals&set_as_cursor=61 prisijungimo laikas: 2006-11-26.

siekiant padėti; *Stonington* apsisukus ir dėl netikslų manevrų *Narragansett* katilinėje kilus gaisrui, buvo sustabdytas pagrindinio garo variklio bei laivo siurblių darbas; dalis garlaivio sudegė bei nuskendo, o prekės nukentėjo nuo vandens, t.y. kiekvieno reiškinio atsiradimas lėmė vėlesniojo vyksmą. Atsižvelgiant į tai, mūsų nuomone, autoriaus vykstančių tuo pačiu metu priežasčių koncepcijos supratimas yra neteisingas bei neatitinka tokių priežasčių prigimties.

W.C.Brewer nurodo, kad sutampančių priežasčių situacijos draudimo byloje gali būti suskirstytos į dvi grupes: kai viena iš sutampančių priežasčių priskirtina prie nedraudžiamos rizikos (ir ji lemia įvykio priežastį); bei kai viena iš sutampančių priežasčių priskirtina prie draudžiamos rizikos (ir ji lemia įvykio priežastį). Anot straipsnio autoriaus, pirmuoju atveju draudikas neturi mokėti draudimo išmokos, kitu atveju – draudikas turi prisiimti patirtų nuostolių atlyginimo riziką. Mūsų nuomone, toks autoriaus pasiūlytas bylų grupių skirstymas tik patvirtina, jog yra kalbama apie tarpusavyje priklausomas priežastis bei artimiausios priežasties doktrinos taikymą sprendžiant priežastinio ryšio problemą. Juk veikiančių kartu priežasčių pagrindinis bruožas yra tai, kad jos tik veikdamos kartu sukelia žalą, jos yra lygiavertės ir nė viena negali būti vertinama kaip lemiančioji.

Vienos iš JAV valstijos - Minesotos - teisės apžvalgoje taip pat yra kritikuojama praktika, kai artimiausios priežasties doktrina yra naudojama spręsti priežastingumo problemoms, veikiančių kartu priežasčių atvejais.⁷⁰ Apžvalgos autorių nuomone, negalima leisti prisiekusiesiems spręsti, kuri iš rizikų, veikusių kartu bei nulėmusių žalos atsiradimą, buvo dominuojanti bei efektyvi žalos atsiradime. Kaip neteisingos praktikos pavyzdys yra pateikiama *Anderson v. Connecticut Fire Ins. Co* byla: turto draudimu apdraustas pastatas sugriuvo dėl stipraus vėjo (draudžiama rizika) bei ant stogo esančio sniego (nedraudžiama rizika) sankaupos. Ieškovas prisiteisė draudimo išmoką, kadangi prisiekusieji konstatavo, kad draudžiama rizika – vėtra buvo efektyvi bei artimiausia žalos priežastis, o apeliacinės instancijos teismas patvirtino prisiekusiųjų teisę nuspręsti, kuri iš veikusių kartu priežasčių turi būti pripažįstama efektyvia bei artimiausia. Yra akivaizdu, jog žalos nebūtų buvę, jei ne dviejų nepriklausomų rizikų susijungimas, kuris laikytinas „tikrąja įvykio priežastimi“.⁷¹ Atsižvelgiant į tai, kad sniego nuostolių atlyginimo rizika tenka pačiam draudėjui, vėtros nuostolių atlyginimo riziką yra prisiėmęs draudikas, nepagrįsta būtų visų atsiradusių nuostolių atlyginimo pareigą skirti tik kuriai nors vienai iš šalių ir tokiu dirbtiniu, nepagrįstu būdu perleisti jai nuostolių atlyginimo riziką, kuri priklauso kitai draudimo teisinio santykio šaliai, vadovaujantis sudaryta draudimo sutartimi. Apžvalgos autorių nuomone, teisingiausias sprendimas

⁷⁰ Problems of Causation in Property Insurance Coverage // Minnesota Law Review. 1959-1960. P. 750-752. // <http://heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/mnlr44&id=751&print=section§ion=43&ext=.pdf> prisijungimo laikas: 2006-11-26.

⁷¹ Pavyzdžiui, sudarytoje turto draudimo sutartyje draudžiamų rizikų sąraše yra *lietus*, tačiau *vėtra* priskirtina prie nedraudžiamų rizikų. Stiprų vėją lydint lietuvi bei pro vertikalią pravirą langą apgadinus apdraustą turtą, atsiradusi žala yra dviejų susivienijusių rizikų pasekmė. Akivaizdu, jog žalos nebūtų buvę dėl vienos kurios nors rizikos poveikio.

šiuo atveju būtų abiem draudimo sutarties šalims lygiomis dalimis paskirstyti nuostolių atlyginimo riziką, t.y. draudimo išmoką sudarytų penkiasdešimt procentų nuostolio dydžio.

Netinkamas priežastingumo problemų sprendimas bei artimiausios priežasties doktrinos naudojimas esant vykstančių tuo pačiu metu priežasčių situacijoms daro, mūsų nuomone, neigiamą įtaką draudimo sutarčių sudarymo praktikai. Draudimo kompanijos siekdamos išvengti draudimo išmokų mokėjimo atvejų dėl neprisiimtos rizikos, draudimo sutartyje yra priverčiamos numatyti tokias sąlygas (angl.-*concurrent causation language*): „draudikas nemokės draudimo išmokos dėl žalos, tiesiogiai ar netiesiogiai sukeltos potvynio, sniego <...>. Draudimo apsauga taip pat negalioja, jeigu aukščiau nurodytos rizikos (t.y. nedraudžiamos rizikos) *veikia kartu* su bet kokiomis kitomis rizikomis“. Draudimo sutartyje esant tokioms sąlygoms draudikas turi teisę nemokėti draudimo išmokos esant vykstančioms tuo pačiu metu priežastims, jeigu nors viena iš jų yra nedraudžiama rizika.⁷² Be abejo, tokių sąlygų įrašymas į draudimo sutartį nepagrįstai bei neprotingai susiaurina draudiko pareigos mokėti draudimo išmoką ribas. Tokia draudimo sutartis tampa bereikšmė draudėjui, kadangi esant veikiančioms kartu priežastims draudikas niekada nemokės draudimo išmokos.

Kaip jau buvo minėta aukščiau, Lietuvos teismų praktika dėl priežastinio ryšio problemų draudime yra labai menka. Iki šiol Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nėra suformavęs vienodos priežastinio ryšio draudimo teisiniuose santykiuose taisyklių taikymo praktikos. Kalbant apie veikiančias kartu priežastis, norėtume paminėti 2006 m. spalio trisdešimtos dienos Lietuvos Apeliacinio teismo nutartį, kuria buvo paliktas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimas. Minėtoje civilinėje byloje ieškovai kreipėsi į teismą, prašydami priteisti iš atsakovų UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ ir UAB „If draudimas“ (draudėjo ir draudiko) turtinę ir neturtinę žalą dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kurio metu buvo sužalotas ir nuo patirtų traumų mirė ieškovės vyras. Remiantis byloje esančia medžiaga buvo nustatytos dvi nelaimingo atsitikimo priežasčių grupės: 1) buvo nustatyti darbdavio neteisėti veiksmai (žuvusysis buvo paskirtas dirbti darbo sutartimi nesulygto darbo, pažeistos darbuotojų saugą ir sveikatą reguliuojančių teisės aktų nuostatos), kurie buvo įvertinti kaip susiję su žalingų pasekmių atsiradimu; 2) buvo nustatytas žuvusiojo didelis neatsargumas bei buvimas darbe neblaivioje būsenoje. Atsižvelgiant į tai, darbdavio kaltė dėl minėto nelaimingo atsitikimo buvo sumažinta iki 50 procentų, t.y. buvo nustatyta, jog 50 proc. atsakomybės tenka UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ (UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ atlygintinos žalos dydis mažintinas 50 proc.). Nelaimingo atsitikimo metu tarp UAB „Rietavo

⁷² Lynch C. Concurrent Causation Exclusion: Don't Let Your Insurer Turn Your All-Risk Coverage Into No-Risk Coverage // The Risk Management Letter, Volume 5, Issue 5. 2005. // <http://www.lindquist.com/vertical/Sites/%7B08CC591E-8287-4914-B727-C7FCA6B12932%7D/uploads/%7B4ACDE53D-BD43-4E70-AFD5-C5455CABA7B5%7D.PDF> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

veterinarinė sanitarija“ ir UAB „If draudimas“ buvo sudaryta draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis, kuria nuo nelaimingų atsitikimų buvo apdrausti atsakovo darbuotojai. Draudimo taisyklėse (toliau-Taisyklės), kurių pagrindu buvo sudaryta minėta draudimo sutartis, buvo numatyta, jog *nedraudiminiu įvykiu* pripažįstamas atvejis, kai apdraustasis svaiginasi alkoholiu ir tai turi priežastinį ryšį su nelaimingo atsitikimo atsiradimu. Atsižvelgiant į minėtą Taisyklių nuostatą bei konstatavus, kad viena iš nelaimingo atsitikimo priežasčių buvo žuvusiojo neblaivumas, Teismas pažymėjo, kad šis nelaimingas atsitikimas nelaikytinas draudiminiu įvykiu ir UAB „If draudimas“ neturi pareigos mokėti draudimo išmoką.⁷³

Pažymėtina, kad įvykus nedraudžiamajam įvykiui draudimo išmokos prievolė apskritai neatsiranda, todėl, matyt, teismas šioje byloje pripažino visą įvykį nedraudiminį, neatsižvelgdamas į tai, kad buvo ir kita įvykio priežastis, kuri, įvertinus minėtoje nutartyje konstatuotas aplinkybes, tikriausiai būtų draudžiama. Be to, mūsų nuomone, byloje nustatytos priežastys laikytinos tarpusavyje nepriklausomomis. Tik galime spėlioti, kokia būtų teismo pozicija, jei viena šio įvykio nustatytų priežasčių, t.y. neblaivumas, nebūtų įtraukta į nedraudiminių įvykių sąrašą, tačiau dėl pastarosios draudikas nebūtų prisiėmęs nuostolių atlyginimo rizikos. Ar šiuo atveju teismas nubrėžtą ribą tarp *nedraudiminio įvykio* ir *nedraudžiamos rizikos* ir koku būdu būtų išspręsta priežastingumo problema esant dviem sutampančioms priežastims.

Apibendrinami išanalizuotą priežastingumo problemą draudime, galime daryti išvadą, jog su vykstančių tuo pačiu metu priežasčių problema draudimo teisiniuose santykiuose susiduriame tada, kai įvykį, kuris gali būti pripažintas draudžiamuoju, lemia lygiaverčių, viena nuo kitos nepriklausomų rizikų daugetas, kurios, tik veikdamos kartu, sukelia tam tikrą žalą, tačiau viena iš jų (arba kelios, jei veikiančių rizikų yra daugiau nei dvi) yra nedraudžiama. Pažymėtina, kad Lietuvos teisėje nekalbama apie tai, kokią priežastinio ryšio teoriją derėtų taikyti draudimo teisiniuose santykiuose, taip pat nėra tiriama priežastingumo problema esant veikiančioms kartu priežastims. Įvertinus kitų valstybių praktiką bei pritariant T.Kontautui, nustatant draudžiamą įvykio priežastį, kai pastarąjį lėmė kelios atskiros lygiavertės priežastys, veikusios kartu, ir viena jų yra draudžiama rizika, tikslinga vadovautis šia taisykle: draudimo išmoka mažinama tokia dalimi, kuri yra nedraudžiamų rizikų padarinys. Be to, norėtume papildyti, jog tais atvejais, kai nustatyti nedraudžiamos rizikos padarinių mastą neįmanoma, būtų tikslinga sudarytos draudimo sutarties šalims lygiomis dalimis paskirstyti nuostolių atlyginimo riziką, t.y. draudimo išmoką sudarytų penkiasdešimt procentų dėl įvykio patirto nuostolio dydžio.

⁷³ 2006-10-30 Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis, civilinė byla Nr.2A-355/2006 S, procesinio sprendimo kategorijos 16.2.1; 16.2.4; 73.2.6.3

4.2.2. Priežastinis ryšys tarpusavyje priklausomų priežasčių atvejais

Ši magistro baigiamojo darbo dalis yra skirta priežastinio ryšio draudime analizei, kai draudžiamąjį įvykį lėmė kelios tarpusavyje priklausomos bei nuoseklią priežasčių grandinę sudarančios priežastys (rizikos), iš kurių viena (arba kelios, jeigu priežasčių grandinę sudaro daugiau nei dvi priežastys) yra nedraudžiamos. Priežastis yra priklausoma nuo prieš ją einančios (ankstesnės) priežasties, jeigu šios vyksmą lėmė prieš ją einanti (ankstesnė) priežastis. Pavyzdžiui, automobilis buvo sugadintas susidūręs su kitu automobiliu bei dėl šios priežasties jame kilusio gaisro. Gaisrą lėmė automobilių susidūrimas, todėl abi šios priežastys, t.y. susidūrimas bei gaisras, laikytinos tarpusavyje priklausomomis. Priklausomos priežastys turi būtinai įvykti viena paskui kitą. Taip pat pastebėtina, jog priklausomos priežastys gali įvykti tuo pat metu, arba jas gali skirti ilgesnis laiko tarpas.⁷⁴ Mūsų nurodyta situacija yra priklausomų priežasčių pavyzdys, kai jos abi įvyksta tuo pačiu metu. Nors, mūsų nuomone, tiksliau yra sakyti, kad antroji priežastis/rizika įvyksta iš karto po pirmosios, nes praktiškai jų neskiria joks laiko tarpas. Antros situacijos pavyzdys būtų toks: didelė vėtra parbloškė medį, kuris užtvėnkė tekančią upelį, kuris užliejo greta stovinčio namo rūšį. Visi reiškiniai yra susieti nuoseklia grandine, bet akivaizdu, jog vėtra bei užtvindymas nevyko tuo pačiu metu.

Artimiausios priežasties doktrina buvo išplėtotą priežastinio ryšio nustatymo problemoms spręsti esant aukščiau nurodytų priežasčių daugetui.

4.2.2.1. Artimiausios priežasties doktrina draudimo teisiniuose santykiuose

Ypač daug dėmesio priežastinio ryšio draudime klausimams skiria Anglijos teisė. Joje išplėtotą artimiausios priežasties (angl.- *proximate cause*) doktrina, taikoma draudimo sutartiniuose santykiuose. Draudikas pareigą mokėti draudimo išmoką įgyja tik tada, kai draudimo rizika yra artimiausia draudžiamojo įvykio priežastis⁷⁵. Anot JAV Luizianos valstijos nepriklausomų draudimo tarpininkų⁷⁶, pagrindinis draudimo principas yra „artimiausios priežasties“ (angl.- *proximate cause*) koncepcija, kuri ilgą laiką buvo fundamentali doktrina draudimo teisiniuose santykiuose. Artimiausia priežastis galėtų būti apibrėžiama kaip priežastis, kuri natūralioje,

⁷⁴ Fierce R. A. Insurance Law - Concurrent Causation: Examination of Alternative Approaches // 10 Southern Illinois University Law Journal. 1985. P. 533.
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/siulj10&id=541&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=116 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

⁷⁵ Clarke M. Insurance: the Proximate Cause in English Law. Cambridge Law Journal. 1981, vol.40(2). P.284-306.

⁷⁶ Independent insurance agents & brokers of Louisiana. Technical Advisory, 2006. P. 1. // <http://la.iaaa.org/Technical%20Advisories/TA%20252.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

vientisoje bei nepertraukiamoje nepriklausomų priežasčių sekoje sukelia įvykį; be jos įvykio nebūtų buvę⁷⁷.

Kaip pažymi draudimo teisės specialistai R.L.Smith bei F.A.Simpson, artimiausios priežasties teorija draudime padeda nustatyti, ar žalą nulėmė būtent draudžiama rizika. Yra naudojamos įvairios charakteristikos, kuriomis vadovaujamosi nustatant, ar priežastis galėtų būti vertinama kaip „artimiausia“. Kai kurios iš jų yra tokios: 1) artimiausia priežastis – tai tikroji veiksminga efektyvi priežastis; 2) artimiausia priežastis – tai faktiškai tikroji ar dominuojanti priežastis; 3) tai vyraujanti, sukeliančioji bei efektyvi priežastis; 4) tai veiksminga priežastis, kuri lemia kitų priklausomų priežasčių vyksmą...Tai tikroji žalą lemianti priežastis, nors paskui ją gali sekti ir kitos priežastys, tiesiogiai sukėlusios nuostolius; 5) tai priežastis, kurios nulemta pasekmė (įvykis) buvo pagrįsta bei tikėtina ir kt.⁷⁸ J.Lowry bei Ph.Rawlings, rašydami apie artimiausios priežasties taisyklės taikymą Anglijos teismų praktikoje, cituoja Lordo Shaw žodžius, kurie buvo išsakyti *Leyland Shipping Co Ltd v. Norwich Union Fire Insurance Society Ltd* byloje: kalbėti apie „artimiausią priežastį“ kaip apie artimiausią draudžiamą įvykio priežastį laiko prasme yra nepagrįsta. Priežastis, kurią galime vadinti artimąja yra ta, kuri yra artimiausia efektyvumo prasme. Toks efektyvumas gali būti išlaikytas netgi tuo atveju, jeigu atsiranda kitos paskesnės priežastys, kurios nesunaikina ir nesumažina tikrosios artimiausios priežasties vertės, kuri išlieka tikroji efektyvi įvykio priežastis <...> Tikroji artimiausia priežastis niekada nepraranda savo galios.⁷⁹

Artimiausios priežasties teorija prigijo ir kitose bendrosios teisės sistemos jurisdikcijose. Anot R.L.Smith bei F.A.Simpson, Australijos teismuose yra remiamasi Anglijos teismų praktika, jos pagrindu suformuotais precedentais dėl artimiausios priežasties teorijos turinio, jos taikymo praktikos draudimo teisiniuose santykiuose. JAV taip pat perėmė artimiausios priežasties taisyklę, bet aiškindami pastarosios turinį teismai varijuoja tarp dviejų požiūrių į minėtą taisyklę: 1) artimiausia priežastis - tai artimiausia įvykio priežastis efektyvumo prasme (*Leyland Shipping Co Ltd v. Norwich Union Fire Insurance Society Ltd* byla); 2) artimiausia priežastis - tai artimiausia įvykio priežastis laiko prasme. Kalbant apie artimiausios priežasties teorijos aiškinimą bei taikymą Australijos teismų praktikoje, šio baigiamojo darbo dalis būtų neišsami, nepaminėjus klasikine tapusios *Lasermax Engineering Pty Limited v QBE Insurance (Australia) Limited & Ors* bylos⁸⁰.

⁷⁷ Ten pat. P.2.

⁷⁸ Cituojama pagal: Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.58-59. // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

⁷⁹ Lowry J., Rawlings P. Insurance Law – Cases and Materials. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2004. P.475-476.

⁸⁰ Shute R. The Meaning of „Directly“ Caused // <http://www.nibacollege.com.au/resource/CPD%20Online%20Progs%20Phillips%20Fox%20Quiz%20August%20Article.pdf> prisijungimo laikas: 2007-10-15.

Robinson A.A. When is a Loss „Directly Caused“ by an Insured Event // Annual Review of Insurance & Reinsurance Law 2005. P.67-68.

<http://www.aar.com.au/pubs/pdf/ari/2005/arimain.pdf> prisijungimo laikas: 2007-10-15.

Įmonė Lasermax Engineering Pty Limited apdraudė jai priklausančius pastatus, kuriuose veikė lazeriniai mechanizmai. Sudaryta draudimo sutartimi draudikas įsipareigojo atlyginti žalą, kilusią dėl sugadintos lazerinės įrangos, kurią *tiesiogiai sukėlė* (angl.-*directly caused*) gaisras, t.y. žala turėtų būtų tiesiogiai nulemta draudžiamos rizikos - gaisro. Elektros stulpe, esančiame netoli apdraustų patalpų, kilo gaisras ir viršutinė elektros stulpo dalis trūko; dėl to elektros laidų sistema, kuri buvo laikoma viršutinės elektros stulpo dalies, susilietė su žemutine dalimi, tai nulėmė aukštos įtampos susiliejimą, sukėlusį stiprų energijos srovės srautą, kuris, perėjęs iki pastato, sugadino lazerinius mechanizmus. Minėtoje byloje pagrindinis nagrinėtinas klausimas – ar lazerinių mechanizmų sugadinimas yra žala, tiesiogiai sukelta gaisro, kaip tai buvo numatyta tarp šalių sudarytoje draudimo sutartyje. Pirmosios instancijos teisėjas Einstein, palaikydamas atsakovo (draudimo kompanijos) pasiūlytą poziciją, nurodė, jog žodžiai „tiesiogiai sukelta/nulemta gaisro“ neturi techninės reikšmės; pirmenybė buvo suteikta lingvistiniam aiškinimui, pažymint, kad frazė „tiesiogiai sukelta/nulemta“ turi būti aiškinama jos tiesiogine prasme. Šiuo atveju interpretuojant sąvoką „tiesiogiai“ buvo naudojami žodynai. Tai įvertindamas, teisėjas Einstein konstatavo, kad tiesioginė žalos, t.y. sugadintų lazerinių įrenginių, priežastis buvo stipraus elektros energijos srovės srauto poveikis, o ne gaisras. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su pirmosios instancijos teismo išaiškinimu bei, pakeitęs sprendimą, nurodė, jog atsiradusios žalos priežastimi laikytinas gaisras, o ne elektros srovės srauto poveikis. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad teisėjas Einstein netinkamai išaiškino sąvokos „tiesiogiai sukelta/nulemta“ turinį sudarytos draudimo sutarties kontekste. Privačiuose draudimo teisiniuose santykiuose sąvoka „tiesiogiai sukelta“ turi būti aiškinama šalių ketinimus atspindinčiu būdu, remiantis artimiausios priežasties koncepcija. Kitaip tariant, draudimo sutarties sąlyga „tiesiogiai sukelta/nulemta“ reikalauja nustatyti, kas buvo artimiausia atsiradusios žalos priežastis. Teismas pažymėjo, jog nagrinėjamos bylos kontekste priežastinis ryšys nebūtinai pagrindžiamas laiko prasme artimiausia priežastimi (šiuo atveju, stipraus elektros srovės srauto poveikis), bet tuo, kas laikytina esmine priežastimi, kuri gali būti nustatyta vadovaujantis protingumo principu. Teismas akcentavo atsargų žodynų panaudojimą aiškinant minėtos sąvokos turinį. Tikrasis bei pagrįstas principas, kuriuo reikėtų vadovaujantis, tai žvilgsnis į sudarytą draudimo sutartį kaip visumą ir nustatymas, kokie buvo tikrieji šalių ketinimai. Artimiausia priežastis - tai efektyvi, tikroji arba dominuojanti priežastis. Tokia teismo pozicija, mūsų nuomone, yra visiškai pagrįsta, juk akivaizdu, kad gaisras buvo ta esminė bei tikroji priežastis, be kurios minėtas įvykis nebūtų įvykęs.

Taigi aukščiau nurodytoje byloje buvo aiškiai nueita ta kryptimi, kuri artimiausią priežastį nesieja su priežastimi, kuri laiko prasme yra artimiausia. Buvo pabrėžta, jog visgi artimiausia įvykio priežastis yra ta tikroji bei efektyvioji priežastis, be kurios įvykis nebūtų įvykęs. Mūsų nuomone, toks artimiausios priežasties koncepcijos suvokimas yra visiškai teisingas bei pagrįstas. Priešingu

atveju, t.y. kategoriškai artimiausią priežastį laikant „arčiausia“ priežastimi, draudiko priimami sprendimai dėl draudimo išmokos būtų iracionalūs.

JAV klasikine tapusioje *Bird v. St. Paul Fire & Marine Ins. Co.* byloje buvo nueita kitu keliu nei *Lasermax* (Australija) byloje, aiškinant bei taikant artimiausios priežasties taisyklę, nustatant konkretaus įvykio priežastį⁸¹. Aikštelėje kilęs gaisras lėmė daug sprogimų, kurie savo ruožtu sukėlė daug stipresnį gaisrą, dėl kurio susprogo minėtoje aikštelėje buvusios atsargos. Antrasis ugnies smūgis lėmė toli nuo aikštelės esančios kanalinės valtys sunaikinimą, kuri buvo apdrausta nuo gaisro rizikos numatant, kad sprogimas yra nedraudžiama rizika. Teisėjas B.Cardozo pažymėjo, kad atsiradusią žalą (t.y. valtys sugadinimą) lėmė neapdrausta sprogimo rizika. Šiuo atveju buvo vadovaujama nuostata, kad artimiausia priežastis yra ta, kuri yra arčiausiai įvykio laiko prasme.

Tikriausiai siekiant palaikyti požiūrį, jog „artimiausia priežastimi“ visgi laikytina įvykio priežastis artimiausia efektyvumo, dominavimo prasme, teisinėje literatūroje yra sutinkamos *efektyvios artimiausios priežasties* bei *efektyvios artimiausios priežasties doktrinos* sąvokų kategorijos. *Bartholomew v. Cameron County Mutual Ins. Co* byloje buvo pažymėta, kad efektyvios artimiausios priežasties doktrina skirta reguliuoti situacijoms, kai draudžiama rizika lemia kitų priežasčių (rizikų) pradžia ir su atsiradusia žala yra susieta nuosekliai. Tokiose situacijose draudžiama rizika laikytina artimiausia įvykio priežastimi netgi tuo atveju, jeigu paskutinė rizika nuosekloje priežasčių grandinėje yra nedraudžiama.⁸² Verta pažymėti, kad, vadovaujantis efektyvios artimiausios priežasties teorija, vienas iš požymių, apibūdinančių „efektyvią artimiausią priežastį“, yra pastarosios dominavimas.

Manome, kad šioje baigiamoje darbo dalyje dera trumpai aptarti tokį klausimą: ar artimiausios priežasties teorijos taikymas draudimo teisiniuose santykiuose bei civilinės teisės pažeidimo teisiniuose santykiuose yra toks pat. Pažymėtina, kad artimiausios priežasties taisyklė draudime buvo perimta iš civilinės atsakomybės instituto. Be to, norėtume priminti, jog analizuojant priežastinį ryšį civilinėje atsakomybėje bei draudime buvo prieita prie išvados, kad draudimo teisiniuose santykiuose yra svarbu nustatyti faktinį priežastinį ryšį, o civilinės atsakomybės institutui yra svarbus teisinis priežastinis ryšys. G.H.Douglas ir C.H.Kent laikosi nuomonės, kad

⁸¹ 1) Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.62-64. // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

2) Wollner K.S. The Enigma of Causation in Insurance Contract Interpretation. 2003. // <http://www.irmi.com/Expert/Articles/2003/Wollner01.aspx> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

⁸² Wilson B. Insurance Implications of Hurricane Katrina Lawsuits. 2005. // <http://www.independentagent.com/VU/NonMember/LawsuitImplications.htm> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

artimiausia priežastis draudime turi kitokią reikšmę negu civiliniame delikte.⁸³ Kaip pavyzdį, iliustruojantį artimiausios priežasties draudime atskyrimą nuo artimiausios priežasties civilinės teisės pažeidime, autoriai cituoja *Sabella v. Wisler* bylą (1963 m.). Namas nukentėjo nuo nusėdimo, kurį nulėmė nutekamojo vamzdžio tekėjimas, kuris prisotino žemės užpilą, esantį po minėto namo pamatais. Tiesioginė tekėjimo nutekamajame vamzdyje priežastis buvo nepakankamas žemės užpilo suspaudimas bei vamzdžio jungiamųjų dalių nesandarumas. Draudėjas siekė gauti draudimo išmoką remdamasis sudaryta namo draudimo sutartimi; be to, jo iniciatyva buvo iškelta civilinė byla rangovui, kuris pastatė minėtą namą bei nepakankamai suspaudė žemės užpilą. Dėl draudėjo reikalavimo išmokėti draudimo išmoką teismas nurodė, kad artimiausia įvykio priežastis buvo nutekamojo vamzdžio tekėjimas. Procese pagal pateiktą civilinį ieškinį teismas pažymėjo, kad artimiausia įvykio priežastis buvo rangovo neatsargūs veiksmai. Taigi, pirmuoju atveju yra nustatoma „techninė“ priežastis, o antruoju atveju priežasties nustatymas yra susietas su vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – kaltės, nustatymu, kuri nėra tiek aktuali draudime. Darytina išvada, kad skiriasi artimiausios priežasties teorijos taikymo tikslai draudime bei civilinės atsakomybės institute. R.A.Fierce taip pat pritaria, kad „artimiausios priežasties“ terminologija draudime yra pasiskolinta iš civilinės atsakomybės instituto, tačiau ne visada taikoma vienodai.⁸⁴

Įvertinus išdėstytus požiūrius į artimiausią priežastį, mūsų nuomone, nėra tikslinga bei pagrįsta susieti „artimiausią priežastį“ su laiko prasme artimiausia rizika. Manome, kad artimiausia įvykio priežastis yra ta tikroji bei efektyvioji priežastis, be kurios įvykis nebūtų įvykęs. Laikantis tokios pozicijos yra įvertinami šalių, sudarančių draudimo sutartį, tikrieji ketinimai bei draudikas nėra įpareigojamas mokėti draudimo išmokas už tuos įvykius, kurių nuostolių atlyginimo rizikos nėra prisiėmęs, t.y. jeigu nedraudžiama rizika yra draudžiamos rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, tai siejant „artimiausią priežastį“ su laiko prasme artimiausia rizika, draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką, nepaisant to, jog draudžiamos rizikos atsiradimą lėmė būtent nedraudžiama rizika, už kurią draudikas nėra prisiėmęs nuostolių atlyginimo rizikos.

4.2.2.1. Artimiausios priežasties nustatymas draudimo teisiniuose santykiuose

Taikant artimiausios priežasties taisyklę konkrečiam draudimo teisiniam santykiui bei siekiant nustatyti priežastį, kuri lėmė žalos atsiradimą, turi būti atsakyta į du klausimus: 1) kuri

⁸³ Houser Douglas. G., Kent, Christopher H. Concurrent Causation in First-Party Insurance Claims: Consumers Cannot Afford Concurrent Causation // Tort & Insurance 21. Law Journal (1985-1986). P. 576. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ttip21&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=184 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

⁸⁴ Fierce R. A. Insurance Law - Concurrent Causation: Examination of Alternative Approaches // 10 Southern Illinois University Law Journal. 1985. P. 531-532. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/siulj10&id=541&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=116 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

rizika buvo arčiausiai žalos (artumo/nutolimo analizė (angl.-*proximity/remoteness*)); 2) kuri rizika laikytina efektyvi artimiausia atsiradusios žalos priežastis (dominavimo analizė (angl.-*dominance analysis*)).⁸⁵ Efektyvi artimiausia priežastis yra ta, be kurios nebūtų buvę žalos, netgi jei egzistuoja kita arba kitos priežastys, kurios laiko prasme yra arčiau atsiradusios žalos. Taikant priežasties dominavimo analizę yra susitelkiama ties „didžiausiu veiksniu“, kuris lėmė žalą, netgi jeigu tokia rizika yra nutolusi erdvės bei laiko atžvilgiu nuo tiesiogiai (angl.- *immediate*) žalą nulėmusios rizikos. Jei tiesioginės žalos atsiradimo priežastis yra nedraudžiama rizika, įvykis gali būti pripažintas draudžiamuoju, kai efektyvi artimiausia priežastis yra draudžiama rizika. Galime daryti išvadą, jog efektyvi artimiausia priežastis nebūtinai turi būti tiesioginė, kitaip tariant, betarpiška įvykio priežastis.

R.S.Smith bei F.A.Simpson, kalbėdami apie priežasties artumo/nutolimo analizę, kaip pavyzdį, pateikia tokią situaciją: draudžiama rizika – vėtra – padarė nuostolį apdraustam ūkiui. Po penkių dienų praėjo pūga (nedraudžiama rizika) ir ūkio daržinė sugriuvo. Autoriai nurodo, jog rizikos artumo/nutolimo vertinimas reikalauja atsakyti į klausimą, ar apdrausta rizika (vėtra) gali būti kvalifikuojama kaip dominuojanti. Jeigu draudžiama rizika (vėtra) nėra įvykio, t.y. daržinės sugriuvimo, efektyvi artimiausia priežastis, kadangi yra per daug nutolusi laiko atžvilgiu, draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką. Priešingu atveju, t.y. konstatavus, kad draudžiama rizika (vėtra) nėra pernelyg nutolusi nuo atsiradusios žalos, teismas turėtų įvertinti ir nuspręsti, kuri iš dviejų rizikų buvo dominuojant žalos atžvilgiu.⁸⁶ Iš pateikto autorių pavyzdžio matyti, jog nėra aiškios ribos tarp artumo/nutolimo bei dominavimo analizės: viena vertus, artumo/nutolimo analizė yra dominavimo vertinimas, kita vertus, atlikus artumo/nutolimo testą bei konstatavus, jog nėra pernelyg nutolusios priežasties, pereinama prie dominavimo analizės. Taikant dominavimo testą turi būti nustatoma efektyvi artimiausia priežastis, kuri nulėmė atsiradusią žalą kaip pastarosios pasekmę, nepaisant to, jog gali būti ir kitų priežasčių, kurias su atsiradusia žala sieja tiesioginis priežastinis ryšys.⁸⁷ Efektyvi artimiausia įvykio priežastis yra ta, kuri sukelia žalą be jokios naujos įsiterpiančios priežasties (angl.-*intervening cause*).

Kaip pažymi M.Clarke, sprendžiant, kokia priežastis laikytina *artimiausia* ir kada dėl jos mokėtina draudimo išmoka, taikomos šios taisyklės: 1) jeigu atsiradęs nuostolis buvo daugmaž neišvengiamai nulemtas priežasties – ir draudimo rizikos, ir nedraudžiamos rizikos - ši priežastis ir yra artimiausia priežastis. Jeigu ši priežastis apdrausta (draudimo rizika), draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką dėl viso atsiradusio nuostolio, nepaisydamas to, kad visas jo dydis nebūtinai buvo neišvengiamas, išskyrus atvejus, kai tokia nebūtinai neišvengiama nuostolio dalis yra pernelyg

⁸⁵ Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law. P.60. // <http://images.jw.com/com/publications/602.pdf> prisijungimo laikas: 2007-01-12.

⁸⁶ Ten pat. P.61-62.

⁸⁷ Ten pa. P.78.

nutolusi; 2) jei draudimo rizika neišvengiamai nulemia nedraudžiamą riziką, o ši – nuostolį, draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką. Taigi, jeigu asmuo nukrenta nuo arklio (draudžiama rizika), peršala grįždamas namo, suserga plaučių uždegimu (nedraudžiama rizika) ir miršta, draudimo išmoka pagal draudimo sutartį nuo nelaimingų atsitikimų mokama; 3) jeigu nedraudžiama rizika neišvengiamai nulemia draudimo riziką, o ši – nuostolį, draudikas neprivalo išmokėti draudimo išmokos. Pavyzdžiui, jeigu sprogimas (nedraudžiama rizika) nulemia gaisrą (draudžiama rizika), o šis – nuostolius, draudimo išmoka pagal turto draudimo sutartį nėra mokama.⁸⁸ Autorius taip pat išskiria ir ketvirtą taisyklę – jeigu nuostolis neišvengiamai nulemtas ir draudimo rizikos, ir nedraudžiamos rizikos, *veikusių kartu*, draudimo išmoka nėra mokama. Atsižvelgiant į tai, jog paskutinė taisyklė kalba apie vykstančias tuo pačiu metu priežastis, mūsų nuomone, šiuo atveju vadovautis artimiausios priežasties teorija nėra pagrįsta (žr. 4.2.1. sk.), todėl šios taisyklės nevertinsime kaip vienos iš artimiausios priežasties teorijos taisyklių. Vertinant tris pirmąsias taisykles, mūsų nuomone, pirmoji yra ne visiškai pagrįsta. Jeigu yra nustatomos dvi rizikos (kurių viena draudžiama, o kita nedraudžiama), kurios abi galėtų būti vertinamos kaip artimiausios, ir nė vienai nėra būdingas didesnis dominavimas kitos rizikos atžvilgiu, yra nepagrįsta skirti draudikui pareigą mokėti draudimo išmoką dėl viso atsiradusio nuostolio, t.y. ir dėl tos nuostolio dalies, kurią lėmė nedraudžiama rizika. Šiuo atveju nėra išlaikoma draudimo teisinio santykio šalių pagrįsta pusiausvyra.⁸⁹ Mūsų nuomone, būtų tikslinga, jei draudikui kiltų pareiga mokėti draudimo išmoką dėl nuostolio dalies, kurią neišvengiamai nulėmė tik draudžiama rizika. Jeigu objektyviai neįmanoma atskirti, kokią būtent atsiradusio nuostolio dalį (pvz. 30 proc., 40 proc.) nulėmė draudžiama ir nedraudžiama rizika atskirai, draudimo išmoką sudarytų 50 proc. patirto nuostolio dydžio. Antroji ir trečioji taisyklės, mūsų nuomone, yra pagrįstos ir teisingos. Tokiai pozicijai pritaria ir T.Kontautas, nurodydamas, jog nustatant draudžiamąjo įvykio priežastį tais atvejais, kai veikė kelios priežastys, Lietuvoje tikslinga vadovautis šiomis taisyklėmis:

1) Jeigu draudimo rizika yra nedraudžiamos rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką.

2) Jeigu nedraudžiama rizika yra draudimo rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas neprivalo išmokėti draudimo išmokos.⁹⁰

Kalbant apie artimiausios priežasties nustatymą draudime bei galimas problemas, reikia paminėti dar du draudimo teisės specialistus - John Lowry ir Philip Rawlings, rašiusius apie

⁸⁸ Cituojama pagal: Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.71.

⁸⁹ Be to, yra pažeidžiami ir kitų šio draudiko klientų pagrįsti lūkesčiai. Juk draudimo išmokos yra sumokamos iš klientų surinktų draudimo įmokų; atitinkamai mokėdamas draudimo išmoką ir už nedraudžiamą riziką (už kurią, be abejo, klientas nėra sumokėjęs ir draudimo įmokos, t.y. jis yra sumokėjęs už siauresnę draudimo apsaugos apimtį), draudikas naudoja kitų draudėjų teisėtai sumokėtas draudimo įmokas, kurios yra skirtos būtent šių asmenų draudimo apsaugai suteikti.

⁹⁰ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.74 – 75.

artimiausios priežasties taisyklę draudime⁹¹. Artimiausios priežasties taisyklės analizę autoriai pradeda *Midland Mainline v Eagle Star Insurance Co Ltd* bylos pavyzdžiu. Minėta byla kilo dėl dutūkstantaisiais metais (2000 m.) įvykusios avarijos Hatfield geležinkelyje, kurios metu nuo bėgių nuvirto traukinys, žuvo keturi žmonės. Siekiant išvengti geležinkelio katastrofų, traukiniams buvo apribotas greitis tam tikrose geležinkelio vietose, kuriuose egzistavo avarijų tikimybė. Tokio sprendimo priėmimas lėmė, kad nemažai kompanijų, kurių pagrindinė veikla – geležinkelio paslaugų teikimas, patyrė nuostolių. Pastarosios siekė prisiteisti nuostolius, remdamosi draudimu nuo įsikišimo į vykdomą veiklą (angl.-*business interruption*). Draudikų atsisakymas mokėti draudimo išmokas buvo grindžiamas tuo, jog atsiradusios žalos priežastis – geležinkelio riedmenų didelis susidėvėjimas bei suniokojimas, o tokia rizika nebuvo draudžiama. Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad nuostolių, kuriuos patyrė geležinkelio paslaugas teikiančios įmonės, efektyvi artimiausia priežastis buvo greičio apribojimų įvedimas (draudžiama rizika), todėl draudikui kyla pareiga mokėti draudimo išmoką. Apeliacinės instancijos teismas, pakeitęs pirmosios instancijos teismo sprendimą, konstatavo, kad dėl didelio susidėvėjimo geležinkelio riedmenys turėjo labai daug defektų, todėl greičio apribojimų įvedimas, nors ir pagreitino žalos atsiradimo procesą, tačiau niekaip negalėjo turėti įtakos geležinkelio riedmenų defektams (kuriuos nulėmė riedmenų nusidėvėjimas) būti efektyvia artimiausia žalos atsiradimo priežastimi. Greičio apribojimų įvedimas laikytinas tiesiogine, bet ne efektyvia artimiausia žalos priežastimi. Įdomiausia, kad apeliacinio teismo teisėjas M.Nourse pastebėjo, kad nagrinėjamos bylos atveju abi nustatytos priežastys – geležinkelio riedmenų susidėvėjimas (nedraudžiama rizika) bei greičio ribojimo įvedimas (draudžiama rizika) - galėtų būti vertinami kaip artimiausios patirto nuostolio priežastys. Tačiau ir šiuo atveju draudikui nekiltų pareiga mokėti draudimo išmoką, kadangi sudarytoje draudimo sutartyje rizika – geležinkelio riedmenų nusidėvėjimas - yra aiškiai apibrėžta kaip „nedraudžiama“.⁹² Matyt, šiuo atveju norėta akcentuoti, kad, jei nors viena iš dviejų rizikų, kurios abi galėtų būti vertinamos kaip artimiausios įvykio priežastys, draudimo sutartyje yra aiškiai apibrėžta kaip nedraudžiama, visais atvejais draudimo išmoka nėra mokama.

Apeliacinės instancijos teismo sprendimas *Midland Mainline v Eagle Star Insurance Co Ltd* byloje paskatino J.Lowry ir P.Rawlings iškelti idėją, kad gali būti ir dvi arba net daugiau artimiausių įvykio priežasčių. Kai kurie teismai šią idėją palaikė su entuziazmu, netgi buvo pasiūlyta teisėjams tokiais atvejais nesistengti ieškoti „dominuojančios“ priežasties.⁹³ Atsižvelgiant į tai, autorių nuomone, galimos dvi situacijos, keliančios tam tikrų keblumų: 1) yra dvi artimiausios

⁹¹ Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law // The Modern Law Review Limited (2005). P. 310-319. // <http://web.ebscohost.com/ehost/results?vid=3&hid=109&sid=b4e1afab-abf5-4623-a51e-360ad5ccf2ba%40sessionmgr109> prisijungimo laikas: 2006-11-29.

⁹² Ten pa. P. 313-314.

⁹³ *Wayne Tank and Pump Co Ltd. v. Employers` Liability Assurance Corpn* byla (cituojiama pagal: Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law // The Modern Law Review Limited (2005). P. 311-312).

priežastys, kurių viena yra draudžiama, o kitai negalioja draudimo apsauga (nedrausta rizika), tačiau pastaroji draudimo sutartyje nėra apibrėžta kaip „nedraudžiama rizika“, t.y. šalys dėl jos draudimo sutartyje nėra susitarusios kaip dėl „nedraudžiamos rizikos“, ji tiesiog neįeina į draudimo objektą; 2) yra dvi artimiausios priežastys, kurių viena yra draudžiama, o kita sudarytoje draudimo sutartyje yra aiškiai apibrėžiama kaip „nedraudžiama“. Ilustruodami pirmąjį atvejį, autoriai pateikia tokį pavyzdį: apdraustas laivas nuskendo dėl dviejų priežasčių – blogos oro sąlygos jūroje (draudžiama rizika) bei paties laivo defektai (nedrausta rizika). Atsižvelgiant į tai, jog nedraustos rizikos nebuvo numatyta sudarytoje draudimo sutartyje kaip „nedraudžiamos“, draudikui buvo pripažinta pareiga mokėti draudimo išmoką⁹⁴. Antrajai situacijai apibūdinti autoriai pateikia tokį pavyzdį: gamykloje buvo įrengta skysto vaško sandėliavimo bei transportavimo įranga; po minėtos įrangos instaliavimo gamykloje kilo gaisras - gamykla sudegė. Buvo nustatytos dvi gaisro kilimo priežastys: neefektyvus termostatas (nedrausta rizika, kuri sudarytoje draudimo sutartyje įvardinta kaip „nedraudžiama“) bei darbuotojų aplaidūs veiksmai dėl įrangos jungimo bei paliekimo be priežiūros (draudžiama rizika). Apeliacinės instancijos teismas nustatė, jog viena iš priežasčių, kurios abi gali būti vertinamos kaip artimiausios, yra nedraudžiama rizika (tai yra aiškiai numatyta šalių sudarytoje draudimo sutartyje), todėl draudikui nekyla pareiga mokėti draudimo išmoką⁹⁵.

Norėtume pastebėti, kad autoriai, kalbėdami apie artimiausių priežasčių situacijas, pateikia pavyzdžius, kuriuose, mūsų nuomone, yra viena nuo kitos nepriklausomas priežastis, t.y. tiek blogos oro sąlygos nenulėmė laivo defektų, tiek neefektyvus termostatas nelėmė aplaidaus darbuotojų elgesio ir atvirkščiai. Tuo tarpu mes pritariame tai pozicijai, jog efektyvios artimiausios priežasties taisyklė taikytina tik tada, kai kelios priklausomos priežastys, kurių tik viena draudžiama, lemia žalą. Atsižvelgiant į tai, mūsų nuomone, autoriai nepagrįstai savo iškeltą problemą analizuoja artimiausios priežasties teorijos kontekste naudodami veikiančias kartu priežastis. Kita vertus, padarius prielaidą, kad nuoseklioje tarpusavyje priklausomų priežasčių grandinėje akcentuojamos dvi artimiausios įvykio priežastys, mūsų nuomone, būtų teisingiau atskirti, kokią būtent atsiradusio nuostolio procentinę dalį nulėmė draudžiama ir nedraudžiama rizika atskirai. Jeigu to objektyviai neįmanoma atlikti, šalys lygiomis dalimis turėtų prisiimti patirto nuostolio atlyginimo riziką. Ar priimamas sprendimas turėtų priklausyti nuo to, kad vienu atveju nedrausta rizika draudimo sutartyje yra aiškiai apibrėžta kaip „nedraudžiama“, kitu atveju to nėra atlikta? Atsakyti į šį klausimą remiantis pateiktų bylų pavyzdžiais, mūsų nuomone, būtų neobjektyvu dėl aukščiau nurodytos aplinkybės. Be to, neturint Lietuvos teismų suformuotos praktikos dėl priežastinio ryšio problemų draudime vertinimo, paliksime šį klausimą neatsakytą.

⁹⁴ *Lloyd Instruments Ltd v. Northern Star Insurance Co Ltd.* byla (cituojama pagal: Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law // The Modern Law Review Limited (2005). P. 312).

⁹⁵ *Wayne Tank and Pump Co Ltd v Employers' Liability Assurance Corp'n Ltd* (cituojama pagal: Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law // The Modern Law Review Limited (2005). P. 312).

Visgi norėtume pridurti, jog taikant artimiausios priežasties taisyklę, mūsų nuomone, tikslinga siekti nustatyti vieną efektyvią artimiausią priežastį dominavimo analize.

R.E.Keetan bei A.I.Widiss, rašydami apie priežastinį ryšį draudime bei artimiausios priežasties taisyklės taikymą JAV teismuose, pažymi, kad tuo atveju, kai yra nustatomi keli faktoriai, lėmę atsiradusią žalą, sprenddami priežastinio ryšio klausimą teismai yra linkę remtis tomis priežastinio ryšio taisyklėmis, kurios padės nustatyti priežastinį ryšį būtent tarp draudžiamos rizikos ir atsiradusios žalos. Taip pat autoriai nurodo, dažnai teismų sprendimai dėl priežastinio ryšio draudime galėtų būti vertinami kaip teisėjų polinkis pritarti draudimo apsaugos galiojimui, remiantis arba sudarytos draudimo sutarties nuostatų dviprasmiškumu, arba teisėtų draudėjo lūkesčių principu.⁹⁶ Anglijos teisėje nagrinėjant priežastinio ryšio draudime klausimus išžvelgtina tendencija, jog teismai yra linkę priimti sprendimus, išsiaiškinę tikruosius draudimo sutarties šalių ketinimus bei įvertinę juos konkretaus įvykio aplinkybių kontekste.⁹⁷

Lietuvos teismų praktikoje nagrinėjama tema - mažai analizuojama sritis. Kalbant apie artimiausios priežasties teorijos taikymą, norėtume dar kartą paminėti Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimą⁹⁸, kuriame, sprendžiant priežastinio ryšio klausimą, buvo pasinaudota tiesiogine priežastinio ryšio taisykle bei tarp šalių kilęs ginčas dėl draudimo išmokos buvo išspręstas draudėjo naudai. Draudiko atsisakymas mokėti draudimo išmoką buvo motyvuojamas tuo, jog neapdrausta rizika (transporto priemonių eksploatavimo taisyklių nesilaikymas) lėmė draustą riziką (gaisrą), kuri galiausiai sukėlė įvykio pasekmes, t.y. apdrausto autobuso visišką sudegimą. Mūsų nuomone, tokia draudiko pozicija, vertinant artimiausios priežasties taisyklės aspektu, yra visiškai pagrįsta. Nepaisant to, jog nagrinėjamos bylos atveju nedraudžiamos rizikos egzistavimas nebuvo įrodytas, tačiau teismo išsakyti argumentai vertintini kritiškai. Teisėjų kolegija padarė išvadą, jog šalių sudaryta draudimo sutartis apėmė tokią riziką kaip gaisras, todėl darytina išvada, kad draudėjas, sudarydamas draudimo sutartį, pagrįstai tikėjosi, kad autobusas yra draudžiamas nuo gaisro nepriklausomai nuo jo priežasčių; sprendžiant iš jau minėtos aplinkybės, kad autobusas buvo sunaikintas jame kilusio gaisro, kuris ir buvo susijęs *tiesioginiu priežastiniu ryšiu* su ieškovui atsiradusia žala, daroma išvada, kad autobusas buvo sunaikintas dėl draudiminio įvykio, t.y. gaisro, todėl draudikas turi įvykdyti savo prisiimtą įsipareigojimą išmokėti pagrįstą draudimo išmoką.

Atsižvelgiant į tokią teismo poziciją, darytina prielaida, jog netgi tuo atveju, jeigu nedraudžiamos rizikos (transporto priemonių eksploatavimo taisyklių nesilaikymas) buvimas bei jos

⁹⁶ Keetan R.E., Widiss A.I. Insurance law: A Guide to Fundamental Principles, Legal Doctrines, and Commercial Practices (Practitioner Treatise) (Hornbook Series). - West Publishing Co., 1988. P.557-559.

⁹⁷ Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law // The Modern Law Review Limited (2005). P.317. // <http://web.ebscohost.com/ehost/results?vid=3&hid=109&sid=b4e1afab-abf5-4623-a51e-360ad5ccf2ba%40sessionmgr109> prisijungimo laikas: 2006-11-29.

⁹⁸ 2007-06-08 Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimas, civilinė byla Nr.2A-308/2007, procesinio sprendimo kategorija 73.2.5.5 (S)

įtaka draudžiamos rizikos (gaisrui) vyksmui būtų įrodyta, labiausiai tikėtina, kad teismo sprendimas nesikeistų, nebent nebūtų vadovaujama tiesioginio priežastinio ryšio taisykle. Lieka tik spėlioti, ar, konstatavus nedraudžiamos rizikos buvimą, priežastingumo klausimas būtų išspręstas, remiantis artimiausios priežasties teorija ir ar tokiu atveju įvykis būtų pripažintas nedraudiminis.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, pažymėtina, jog artimiausios priežasties teorija draudimo teisiniuose santykiuose taikytina ne bet kokiam priežasčių daugetui. Mūsų nuomone, yra tikslinga pritarti tų autorių pozicijai, pasak kurių, pastaroji yra taikytina, kai dvi ar daugiau tarpusavyje priklausomų priežasčių sąveikaudamos sukelia žalą, kurių viena yra draudžiama, o kita priklausoma priežastis yra nedrausta. Priežastys arba rizikos yra tarpusavyje priklausomos, kai vėlesnė priežastis veikia inicijuojančios arba pirminės priežasties (angl.-*initiating*) sukurtomis sąlygomis. Be to, pritartume tai nuomonei, kad, nustatant artimiausią įvykio priežastį, pagrindinis kriterijus yra rizikos efektyvumas, t.y. tam tikros rizikos vidinė galia, be kurios įvykis nebūtų įvykęs. Be abejo, neatmestina ir rizikos artumo/nutolimo analizė, tačiau, mūsų nuomone, jai tenka nepagrindinis vaidmuo. Įvertinus įvairių autorių pozicijas nustatant draudžiamą įvykio priežastį tais atvejais, kai veikė kelios tarpusavyje priklausomos priežastys, mūsų nuomone, tikslinga vadovautis šiomis taisyklėmis: 1) jeigu draudimo rizika yra nedraudžiamos rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką; 2) jeigu nedraudžiama rizika yra draudimo rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas neprivalo išmokėti draudimo išmokos. Tuo atveju, kai yra nustatomos dvi artimosios įvykio priežastys, t.y. nei artumo/nutolimo, nei dominavimo analize objektyviai neįmanoma išskirti vienos „stipresnės“, efektyvesnės priežasties, siūlytume atskirti, kurią būtent atsiradusio nuostolio procentinę dalį nulėmė draudžiama ir nedraudžiama rizika atskirai. Priešingu atveju draudimo išmoką turėtų sudaryti penkiasdešimt procentų patirto nuostolio dydžio.

4.3. Priežastinis ryšys ir dviguba draudimo apsauga

Kalbėdami apie priežastinį ryšį draudime, JAV autoriai išskiria vieną iš probleminių aspektų – tai priežastinis ryšys dvigubos draudimo apsaugos (angl.-*dual coverage*) atveju. Atsižvelgiant į tai, paskutinėje šio magistro baigiamojo darbo dalyje šiek tiek dėmesio norėtume skirti būtent šiam klausimui. Lietuvos teismų praktikoje bei teorijoje kol kas nėra iškelta priežastinio ryšio dvigubos draudimo apsaugos arba dvigubo draudimo atveju problema. Galbūt dėl to, kad Lietuvos draudimo teisė neleidžia šiai problemai iškilti.

Pažymėtina, kad Lietuvos draudimo teisėje yra žinoma „dvigubo draudimo“ sąvoka. Remiantis LR CK 6.1001 str. 4 d., šio straipsnio (t.y. 6.1001 str. Draudimo, viršijančio draudimo vertę, teisinės pasekmės) taisyklės taip pat taikomos tais atvejais, kai draudimo suma viršija

draudimo vertę apdraudus tą patį objektą pagal kelias draudimo sutartis su skirtingais draudikais (dvigubas draudimas). Šiuo atveju draudimo išmoka, kurią turi mokėti kiekvienas draudikas, sumažinama proporcingai draudimo sumos sumažinimui pagal atitinkamą draudimo sutartį. Vadovaujantis LR Draudimo įstatymo 77 straipsnio 6 p., draudimo taisyklėse privalo būti nurodyta <...> *dvigubo draudimo*, nevisiško draudimo ir papildomo draudimo sąlygos, jei draudimo sutartis yra nuostolių draudimo sutartis⁹⁹. Pavyzdžiui, Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių XVII skyrius skirtas dvigubo draudimo situacijoms reglamentuoti: įvykus draudimui įvykiui ir nustačius, kad dėl tos pačios rizikos antstolio profesinė civilinė atsakomybė apdrausta daugiau nei vienoje draudimo įmonėje, kiekviena draudimo įmonė moka draudimo išmoką proporcingai draudimo sutartyje nurodytai draudimo sumai, tačiau draudiko ir kitų draudimo įmonių išmokamos draudimo išmokos negali viršyti žalos dydžio.¹⁰⁰ Draudimo kompanijų savanoriško draudimo taisyklėse taip pat yra nuostatos dėl dvigubo draudimo. Pavyzdžiui, remiantis UADB „Baltikums draudimas“ Laivų draudimo taisyklių 12.1 p., įvykus draudimui įvykiui ir nustačius, kad dėl tų pačių rizikų draudėjas yra sudaręs draudimo sutartis daugiau nei su viena draudimo įmone, draudimo išmoką draudikas moka proporcingai, tačiau bendra draudimo išmoka pagal visas draudimo sutartis negali viršyti bendrą žalą dydį (dvigubas draudimas).¹⁰¹ Apibendrinami galime pasakyti, jog dvigubo draudimo nuostatos yra skirtos vieno pagrindinio draudimo teisės principo - kompensacijos principo užtikrinimui, t.y. draudimas negali tapti priemone draudėjui nepagrįstai praturtėti. Mūsų nuomone, priežastinio ryšio dvigubos draudimo apsaugos atveju tema yra šiek tiek platesnė nei aukščiau aptarta situacija. Tai pailiustruosime bylos pavyzdžiu.

Teisės mokslų profesoriaus B.McDowell nuomone, charakteringiausios dvigubos draudimo apsaugos bylos, kuriose žalą lemia draudžiama ir nedraudžiama rizikos numatytos skirtingose draudimo sutartyse, yra susijusios su sužalojimais dėl automobilio naudojimo, taip pat su galima automobilio savininko (arba valdytojo) civiline atsakomybe. Toks asmuo paprastai turi asmens civilinės atsakomybės draudimą, kuris nesuteikia draudimo apsaugą dėl civilinės atsakomybės, kylančios dėl automobilio naudojimo (angl.- *arising out of the use of an automobile*). Taip pat minėtas asmuo turės automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimą, kuriuo remiantis yra kompensuojami turtiniai nuostoliai dėl draudėjo civilinės atsakomybės, kylančios dėl

⁹⁹ Lietuvos respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

¹⁰⁰ Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės // Valstybės žinios, 2004-08-17, Nr. 128-4605.

¹⁰¹ UADB “Baltikums draudimas” Laivų draudimo taisyklės Nr.019 //

<http://baltikums.eta.lt/uploads/docs/Laivu%20draudimas.pdf> prisijungimo laikas: 2007-10-28.

automobilio naudojimo¹⁰². *State Farm Automobile Insurance Co v. Partridge* byla kaip tik pademonstruoja aptariamą situaciją. Tarp draudimo kompanijos bei p.Partridge buvo sudaryta asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartis, kurioje tarp nedraudžiamų rizikų buvo numatyta draudėjo civilinė atsakomybė dėl žalos tretiesiems asmenims, kylanti dėl automobilio naudojimo. Be to, su minėta draudimo kompanija bei p.Partridge buvo sudaryta ir automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimo sutartis, kurios objektas – draudėjo civilinė atsakomybė, kylanti dėl naudojimosi automobiliu. Aptariamoms bylos atveju draudėjas atliko du neatsargius veiksmus, kurie veikdami kartu lėmė žalą: visų pirma, besiruošdamas į kiškių medžioklę p.Partridge netinkamai ir neatsargiai sutvarkė pistoleto mechanizmą, dėl to pastarasis galėjo iššauti be jokio papildomo spaudimo; antra, nelygiu keliu važiuodamas automobiliu bei sekdamas savo laimikį, draudėjas pistoletą laikė rankoje ant vairo. Šie neatsargūs p.Partridge veiksmai lėmė tai, kad pistoletas iššovė ir mirtinai sužeidė šalia vairuotojo sėdintį keleivį. Šiuo atveju draudikas susiduria su dilema – kuria draudimo sutartimi remiantis turėtų būti mokama draudimo išmoka. Atsakyti į šį klausimą padės riežastingumo analizė bei draudimo sutarties sąlygų aiškinimas. Nagrinėjamos bylos atveju draudikas, įvertinęs draudimo sutarčių sąlygas įvykio aplinkybių kontekste, nusprendė išmokėti draudimo išmoką remdamasis automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimo sutartimi (buvo konstatuotas priežastinio ryšio buvimas tarp atsiradusios žalos ir draudžiamos rizikos, t.y. draudėjo neatsargiu vairavimu). Be to, draudimo kompanija pažymėjo, jog vadovaujantis asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartimi draudikui nekyla pareiga mokėti draudimo išmokos. Ginčytinas klausimas, kurį nagrinėjo Kalifornijos Aukščiausias teismas (toliau-Teismas): ar nagrinėjamoje byloje galima/negalima konstatuoti esant asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartyje numatytą nedraudžiamą riziką, t.y. draudėjo civilinę atsakomybę dėl žalos tretiesiems asmenims, kylančią dėl automobilio naudojimo. Teismas nustatė dvi lygiavertes priežastis - draudėjo neatsargūs veiksmai naudojantis pistoletu (draudžiama rizika pagal asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartį) bei neatsargus draudėjo vairavimas (draudžiama rizika pagal automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimo sutartį), kurios veikdamos kartu sukėlė žalą. Be to, Teismas pažymėjo, jog nagrinėjamos bylos atveju abi aukščiau nurodytos įvykio priežastys laikytinos nepriklausomomis, t.y. netinkamas naudojimas pistoletu neturėjo įtakos neatsargiam vairavimui ir atvirkščiai. *State Farm Automobile Insurance Co v. Partridge* bylos aplinkybės bei atlikta abiejų draudimo sutarčių nuostatų analizė leido teismui konstatuoti, jog draudimo kompanijai kyla pareiga mokėti draudimo išmoką pagal abi draudimo sutartis. Dėl išmokėtinų draudimo išmokos sumų ir nuostolio dydžio santykio teismas nepasisakė.

¹⁰² McDowell B. Causation in contracts and insurance//Connecticut Law Review. (1987-1987). P. 579-580. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlr20&id=583&size=2&collection=usjournals&set_as_cursor=248 prisijungimo laikas: 2006-11-29.

Atsižvelgiant į tai, jog *State Farm Automobile Insurance Co v. Partridge* byloje abi įvykio priežastys buvo nepriklausomos viena nuo kitos, mūsų nuomone, Teismas pagrįstai konstatavo, jog draudikui kyla pareiga mokėti draudimo išmoką pagal abi draudimo sutartis. Savo ruožtu draudikas, atsisakydamas mokėti draudimo išmoką pagal asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartį, motyvuodamas nedraudžiamos rizikos (t.y. draudėjo civilinė atsakomybė prieš trečiuosius asmenis, kylanti dėl naudojimosi automobiliu) buvimu, neįvertino, kad draudėjo civilinė atsakomybė dėl neatsargaus elgesio su pistoletu (t.y. draudžiama rizika pagal asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartį) kilo nepaisant nedraudžiamos rizikos konstatavimo. Be abejo, mūsų nuomone, negalima pamiršti draudimo kompensacijos principo ir leisti draudimo išmokos gavėjui nepagrįstai praturtėti. Kitaip tariant, mokėtinos draudimo išmokos suma negali viršyti draudžiamąjį įvykio patirtų nuostolių dydžio. Draudimo išmoka, kurią turi mokėti kiekvienas draudikas, sumažinama proporcingai draudimo sumos sumažinimui pagal atitinkamą draudimo sutartį.

Kita dvigubos draudimo apsaugos byla, kuria remiasi B.McDowell, siekdamas paryškinti dvigubos draudimo apsaugos problemine pusę JAV teismų praktikoje, tai *McDonald v. Great American Insurance Company* byla¹⁰³, kurios faktinės aplinkybės bei draudimo teisinių santykių pobūdis yra labai panašus į anksčiau apibūdintos bylos aplinkybes. Nagrinėjamos bylos atveju draudėjas važiavo automobilyje keleivio vietoje, metė sviedinį pro langą, tai lėmė paskui važiuojančio automobilio keleivių sužalojimus. Teismas konstatavo, jog remiantis tiek asmeninės civilinės atsakomybės draudimo sutartimi, tiek automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimu, draudimo kompanijoms nekyla pareiga mokėti draudimo išmokas. Teismas pažymėjo, kad bylos aplinkybės neleidžia konstatuoti esant tokį automobilio naudojimą, kuris atitiktų draudžiamąjį įvykio kriterijus vadovaujantis automobilio valdytojo civilinės atsakomybės draudimu, tačiau šių aplinkybių yra pakankama konstatuoti nedraudžiamos rizikos buvimą pagal asmeninės civilinės atsakomybės draudimą. Lygindamas *State Farm Automobile Insurance Co v. Partridge* ir *McDonald v. Great American Insurance Company* bylas, autorius pastebi, kad toks skirtingas, galima sakyti, radikalus labai panašių situacijų aiškinimas draudimo teisinių santykių kontekste kelia nerimą: vienu atveju asmens draudimo interesas yra apginamas vadovaujantis dviem draudimo sutartimis, kitu atveju asmuo negauna jokios draudimo apsaugos.

Įvertinus išdėstytus teiginius, matyti, jog vienodos teismų praktikos bei taisyklių dvigubos draudimo apsaugos srityje nebuvimas leidžia teismams kiekvieną situaciją vertinti subjektyviai. Kalbant apie priežastinio ryšio nustatymą, tai, mūsų nuomone, jis turėtų būtų nustatinėjamas vadovaujantis ankstesniuose skyriuose apibūdintomis taisyklėmis, - visų pirma įvertinus, ar kelios priežastys yra tarpusavyje priklausomos ar nepriklausomos. Kaip galėjome įsitikinti iš pateiktų pavyzdžių, kelių draudimo sutarčių, kurių draudimo objektas tam tikra dalimi sutampa, sudarymas

¹⁰³ Ten pat. P.582-583.

gali sukurti įvairias draudimo kompensacijos principo iškraipymo situacijas: draudimo išmokų mokėjimas pagal dvi draudimo sutartis gali pagerinti asmens turtingumą, kadangi jų suma gali viršyti patirtų nuostolių sumą, arba asmuo negauna jokios savo turtingumą nuostolių kompensacijos.

R.E.Keetan bei A.I.Widiss nurodo, kad kelių draudimo apsaugos objektų įrašymas į vieną draudimo sutartį gali sukelti tokių situacijų, kai draudėjui suteiktos draudimo apsaugos apimtys iš dalies gali sutapti – t.y. vienas žala sukkeliantis įvykis suteikia galimybę pateikti reikalavimą dėl draudimo išmokos mokėjimo pagal kelias draudimo apsaugas.¹⁰⁴ Pavyzdžiui, automobilio sužalotas keleivis galėtų pateikti vairuotojo draudikui reikalavimą dėl patirtų medicininių nuostolių atlyginimo tiek pagal civilinės atsakomybės dėl kūno sužalojimų draudimą (angl.-*bodily injury liability insurance*), tiek pagal medicininių išlaidų draudimo sąlygas (angl.-*medical expenses insurance*), kurios yra įtrauktos į tą pačią draudimo sutartį. Tam tikrais atvejais tokias problemas padeda išspręsti išsami sudarytos draudimo sutarties sąlygų analizė, kitais atvejais – draudimo kompensacijos principas (angl.-*indemnity principle*), kuris yra skirtas išvengti tokių sprendimų dėl draudimo išmokos mokėjimo priėmimo, kai išmokos suma viršija nuostolio sumą. Be to, kompensacijos principas yra skirtas apsaugoti viešą interesą atlyginant žalą. Anot R.E.Keetan bei A.I.Widiss, kai draudėjas turi kelias draudimo sutartis, kurių apimtys tam tikra dalimi sutampa (t.y. dvigubas draudimas) dažniausiai teismai yra linkę leisti draudėjui (ar nukentėjusiajam trečiajam asmeniui) prisiteisti draudimo išmokas pagal taikytiną draudimo sutartį/sutartis tol, kol nėra pažeidžiamas kompensacijos principas.

Apibendrinant, galima teigti, jog esant tokioms situacijoms, kai draudėjas (apdraustasis ar nukentėjęs asmuo) įvykus draudžiamajam įvykiui gali reikalauti nuostolių atlyginimo pagal kelias draudimo sutartis (arba pagal vieną, kuri numato kelis draudimo objektus), svarbiausia, mūsų nuomone, yra atlikti išsamią draudimo sutarties/sutarčių sąlygų analizę bei nepažeisti draudimo kompensacijos principo, t.y. neleisti draudimo išmokos gavėjui nepagrįstai praturtėti. Kalbant apie priežastinio ryšio nustatymą, tai, mūsų nuomone, dvigubos draudimo apsaugos arba dvigubo draudimo atveju jis nepasižymi ypatingais bruožais, o jo analizė ir nustatymas turėtų remtis ankstesniuose skyriuose aptartomis taisyklėmis. Be abejo, šiuo atveju yra atliekama draudimo rizikos ir draudžiamojo įvykio priežastinio ryšio analizė, vadovaujantis tiek viena, tiek kita draudimo sutartimi.

* * *

¹⁰⁴ Keetan R.E., Widiss A.I. Insurance law: A Guide to Fundamental Principles, Legal Doctrines, and Commercial Practices (Practitioner Treatise) (Hornbook Series) .- West Publishing Co., 1988. P.559.

IŠVADOS

1. Priežastinis ryšys ir jo nustatymas draudime yra aktuali sritis abiems draudimo sutarties šalims. Juk tik esant priežastiniam ryšiui tarp draudžiamos rizikos (gresiančio pavojaus) bei draudžiamąjį įvykių (nuostolio, atsiradusio dėl to, kad pavojus/rizika materializavosi), atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką. Tuo tarpu, sprendžiant priežastingumo klausimą draudime, priimamo sprendimo turinys didžiąja dalimi priklauso nuo to, kokiomis priežastinio ryšio taisyklėmis bus vadovaujama konkrečiam įvykių atveju.

2. Įvykių įvykiui, kuris gali būti pripažintas draudiminiu, pirmiausiai yra labai svarbu atlikti išsamią draudimo sutarties sąlygų, kurios apibrėžia, kas laikytina draudžiamuoju įvykiu bei kokios apimties draudimo apsaugą suteikė draudikas, analizę. Be to, siekiant sumažinti ginčų dėl priežastinio ryšio draudime kilimo tikimybę, sudaromos draudimo sutarties sąlygos turi būti labai aiškios, išsamios bei nedviprasmiškos.

3. Priežastinis ryšys draudime ir civilinėje atsakomybėje neturėtų būti laikomi tapačiomis kategorijomis. Draudimo teisiniuose santykiuose yra svarbu nustatyti faktinį priežastinį ryšį, kuriam būdingas objektyvus pobūdis, o civilinės atsakomybės institutui yra svarbus teisinis priežastinis ryšys, kuris pasižymi subjektyvumu. Dera įvertinti tai, jog draudžiamąjį įvykių priežastimi gali būti tiek įvairios gamtinės jėgos bei kiti veiksmai nepriklausantys nuo žmogaus valios (pvz. žemės drebėjimas, liga), tiek žmogaus elgesio rezultatas (pvz. civilinės atsakomybės draudime). Antruoju atveju, kaip ir civilinėje atsakomybėje, yra svarbus teisinis priežastinis ryšys. Jei draudžiamasis įvykis yra žmogaus elgesio rezultatas, nustatant priežastinį ryšį tikslinga vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute. Priešingu atveju, kai draudžiamąjį įvykių sukelia nuo žmogaus valios nepriklausantys veiksmai, yra nustatoma objektyvi, dažnai netgi techninė įvykių priežastis, todėl vadovautis taisyklėmis galiojančiomis civilinės atsakomybės institute yra netikslinga.

4. Pagrindinės priežastinio ryšio draudime problemos kyla esant priežasčių daugumai, tačiau ne visos rizikos yra draudžiamos. Atsižvelgiant į tai, išskirtinos dvi priežastinio ryšio nustatymo problemų grupės draudime: 1) priežastinio ryšio nustatymo problema, vykstančių tuo pačiu metu arba veikiančių kartu priežasčių (*angl.-concurrent causation*) atveju; 2) priežastinio ryšio nustatymo problema kelių tarpusavyje priklausomų priežasčių (draudžiamos ir nedraudžiamos) atveju. Be to, pažymėtina priežastinio ryšio dvigubos draudimo apsaugos (*angl.- dual coverage*) atveju problema.

5. Su veikiančių kartu priežasčių problema draudime susidūriame tada, kai žalos atsiradimą lemia lygiaverčių, viena nuo kitos nepriklausomų, draudžiamos ir nedraudžiamos rizikų sąveika. Šiuo atveju, nustatant draudžiamąjį įvykių priežastį, tikslinga vadovautis šia taisykle: draudimo

išmoka mažinama tokia dalimi, kuri yra nedraudžiamų rizikų padarinys. Tais atvejais, kai nustatyti nedraudžiamos rizikos padarinių masto neįmanoma, mūsų nuomone, būtų pagrįsta sudarytos draudimo sutarties šalims lygiomis dalimis paskirstyti nuostolių atlyginimo riziką, t.y. draudimo išmoką sudarytų penkiasdešimt procentų dėl įvykio patirto nuostolio dydžio.

6. Priežastinio ryšio problemoms kelių tarpusavyje priklausomų priežasčių (draudžiamos ir nedraudžiamos) atvejais spręsti taikytina artimiausios priežasties taisyklė. Mūsų nuomone, pagrindiniu artimiausios priežasties kriterijumi laikytinas rizikos efektyvumas, t.y. rizikos vidinė galia, be kurios įvykis nebūtų įvykęs. Šiuo atveju, nustatant draudžiamojo įvykio priežastį, tikslinga vadovautis šiomis taisyklėmis: 1) jeigu draudimo rizika yra nedraudžiamos rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką; 2) jeigu nedraudžiama rizika yra draudimo rizikos priežastis, o ši – nuostolio priežastis, draudikas neprivalo išmokėti draudimo išmoką. Tuo atveju, kai yra nustatomos dvi artimosios įvykio priežastys, t.y. nei artumo/nutolimo, nei dominavimo analize objektyviai neįmanoma išskirti vienos efektyvios, dominuojančios priežasties, siūlytume atskirti, kokią būtent atsiradusio nuostolio procentinę dalį nulėmė draudžiama ir nedraudžiama rizika atskirai. Priešingu atveju, draudimo išmoką turėtų sudaryti penkiasdešimt procentų patirto nuostolio dydžio.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

II. Specialioji literatūra:

1. Baranauskas E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29).
2. Barrie P. Personal Injury Law (Liability, Compensation and Procedure).- Oxford University Press, second edition, 2002.
3. Cirtautienė S. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės draudimas (draudiko atsakomybę lemiantys veiksniai) // Justitia. 2005, Nr. 2(56).
4. Civilinė teisė. Prievolių teisė / Ambrasienė A., Baranauskas E. ir kiti.-Vilnius: 2004.
5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / red. kol.: S Keinys (vyr. redaktorius) ir kiti. – 3-asis patais. ir papild. leid. – V.: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
6. Clarke M. Insurance: the Proximate Cause in English Law // Cambridge Law Journal. 1981, vol. 40(2).
7. Draudimo teisė / Galginaitis J., Stankevičius R. -Vilnius: 2005.
8. Garner B.A. / Black's Law Dictionary. – St. Paul, Minn., 1999.
9. Garner B. / A dictionary of modern legal usage.- Oxford University Press, NY, Oxford, 2000.
10. Keetan R.E., Widiss A.I. Insurance law: A Guide to Fundamental Principles, Legal Doctrines, and Commercial Practices (Practitioner Treatise) (Hornbook Series).- West Publishing Co., 1988.
11. Kontautas T. Lithuanian insurance contract law: theoretical and practical aspects=Lietuvos draudimo sutarčių teisės teoriniai ir praktiniai aspektai: Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / Vilniaus Universitetas. Teisės fakultetas.- V., 2006.
12. Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.
13. Kuszler P., Klimas T. Gydytojų aplaidumu padarytos žalos atlyginimo institutas (Palyginamoji analizė: JAV ir Lietuva) // Teisės apžvalga. 2000, Nr.4.
14. Lowry J., Rawlings P. Insurance Law – Cases and Materials. – Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2004.
15. Namų advokatas / autorių kol.: A.Abramavičius ir kiti. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2000.

16. Papirtis L.V. Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos // Jurisprudencija. 2001, Nr. 23(15).
17. Spier J. (Editor) Unification of Tort Law: Causation.- London: European Centre of Tort and Insurance Law, 2000.
18. Teisės teorija / Vaišvila A. – Vilnius: 2000.
19. V.Mikelėnas. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai // Vilnius: Justitia, 1995.
20. Zaveckas K. Draudimo interesas – pagrindinis teisinių draudimo santykių elementas // Jurisprudencija. 2006, Nr. 5(83).
21. Бахиран А.Б. / Большой юридический энциклопедический словарь.- Москва: Книжный мир, 2002.
22. Брагинский, М.И. Договор страхования. Москва, 2000.

III. Elektroniniai šaltiniai

1. Andersen R.H. Current Problems In Product Liability Law And Products Liability Insurance // Insurance Counsel Journal. (1964)// <http://heinonline.org>
2. Baker T. Liability Insurance as Tort Regulation: Six Ways that Liability Insurance Shapes Tort Laws in Action // Connecticut Insurance Law Journal, Vol.12, No.1, 2005// <http://papers.ssrn.com>
3. Brewer W.C. Concurrent Causation in Insurance Contracts // Michigan Law Review Nr.8. 1961 // <http://heinonline.org>
4. Charles M. K. Maintaining Professional Liability Insurance Coverage: Basics for the Careful Shopper // Health law. 1999-2000// <http://heinonline.org>
5. Fierce R. A. Insurance Law - Concurrent Causation: Examination of Alternative Approaches //10 Southern Illinois University Law Journal.1985// <http://heinonline.org>
6. Franklin D. Brewe Liability Insurance Coverege of Leased Trucks// Transportation Law Journal. (1976)// <http://heinonline.org>
7. Harckham F. Beware of Anticoncurrent Causation Clauses – They Can Erase Your Property Insurance Coverage // Anderson Kill & Olick, P.C. Policyholder Advisor.2007 (Vol.16, Number 2). // <http://www.andersonkill.com>
8. Houser Douglas. G., Kent, Christopher H. Concurrent Causation in First-Party Insurance Claims: Consumers Cannot Afford Concurrent Causation // Tort & Insurance 21. Law Journal (1985-1986)// <http://heinonline.org>
9. Lowry H. and Rawlings P. Proximate Causation in Insurance Law// The Modern Law Review Limited (2005)// <http://web.ebscohost.com>
10. Lynch C.L. Concurrent Causation Exlusion: Don`t Let Your Insurer Turn Your All-Risk Coverege into No-Risk Coverege// <http://www.lindquist.com>

11. McDowell B. Causation in Contracts and Insurance//Connecticut Law Review. (1987-1987) // <http://heinonline.org>
12. Passa J.A. Insurance Law – Property Insurance: Adopting the Efficient Proximate Cause Doctrine, but Saying no to Contracting out of it // North Dakota Law Review, ND 63, 343. (2002) // <http://heinonline.org>
13. Robinson A.A. When is a Loss „Directly Caused“ by an Insured Event // Annual Review of Insurance & Reinsurance Law 2005.// <http://www.aar.com.au/pubs/pdf/ari/2005/arimain.pdf>
14. Smith R.L., Simpson F.A. Causation in Insurance Law // <http://images.jw.com>
15. Smith R.L., Simpson F.A. Insurance Causation – Texas Law on First Party Claims// <http://images.jw.com>
16. Solan L.M. and Darley J.M. Causation, Contribution and Legal Liability: an Empirical Study // Law and Contemp. Probs. (2001)// <http://heinonline.org>
17. Shute R. The Meaning of „Directly“ Caused// <http://www.nibacollege.com.au/resource>
18. Wilson B. Insurance Implications of Hurricane Katrina Lawsuits. 2005. // <http://www.independentagent.com/VU/NonMember/LawsuitImplications.htm>
19. Wollner S.K. The Enigma of Causation in Insurance Contract Interpretation // <http://www.irmi.com/Expert/Articles/2003/Wollner01.aspx>

IV. Teisminė praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000-05-03 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2000 m. *UAB „Pozicija“ v. AB „Lietuvos draudimas“*.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2000-05-22 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2000 m. *S.Lisovskis v. AB „Lietuvos draudimas“*.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2002-06-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-911/2002 m. *N.Pocius v. UAB „Ergo Lietuva“*.
4. Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-10-30 nutartis, civilinė byla Nr.2A-355/2006 S, procesinio sprendimo kategorijos 16.2.1;16.2.4; 73.2.6.3.
5. Lietuvos Apeliacinio teismo 2007-07-02 sprendimas, civilinė byla Nr.2A-79/2007, procesinio sprendimo kategorijos: 73.2.5.1.1, 114.4(S).
6. Lietuvos Apeliacinio teismo 2007-06-08 sprendimas, civilinė byla Nr.2A-308/2007, procesinio sprendimo katagorijos: 73.2.5.5 (S).
7. Lietuvos Apeliacinio teismo 2005-09-26 nutartis, civilinė byla Nr.2A-293/2005, procesinio sprendimo kategorija: 73.2.5.1.1, 24.4.
8. Lietuvos Apeliacinio teismo 2007-07-02 nutartis, civilinė byla Nr.2^a-299/2007, procesinio sprendimo kategorijos: 73.1; 73.2.5.7 (N).

V. Kiti šaltiniai

1. AB „Lietuvos draudimas“ Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 021 // http://www.ld.lt/index.php/draudimas/draudimas_verslui/kiemvienai_imonei/transporto_draudimas/89
2. Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės // Valstybės žinios, 2004-08-17, Nr. 128-4605.
3. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga, prievolių teisė (I) / Justitia, 2003.
4. Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės // Valstybės žinios, 2003-05-14, Nr. 47-2079.
5. UAB DK „PZU Lietuva“ Gyventojų turto draudimo taisyklės Nr. 060 // <http://www.pzu.lt/?pid=230&id=10>
6. UADB “Baltikums draudimas” Laivų draudimo taisyklės Nr.019 // <http://baltikums.eta.lt/uploads/docs/Laivu%20draudimas.pdf>

Santrauka

Priežastinis ryšys atspindi dviejų objektyviosios tikrovės reiškinių – priežasties ir pasekmės – sąsają. Draudimo teisiniuose santykiuose tai draudimo rizikos (gresiančio pavojaus) ir draudžiamąjo įvykio (nuostolio, atsiradusio dėl to, kad pavojus materializavosi) ryšys. Pirmiausiai baigiamajame darbe yra atskleidžiama priežastinio ryšio bei jo tinkamo nustatymo svarba abiem sudarytos draudimo sutarties šalims. Verta akcentuoti, jog tik esant priežastiniam ryšiui tarp draudžiamos rizikos bei draudžiamąjo įvykio, atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką. Jeigu priežastinio ryšio nėra, draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda.

Šiame darbe analizuojama priežastinio ryšio draudime sąvoka, apibūdinami pagrindiniai jo požymiai, identifikuojamos bei įvertinamos priežastinio ryšio problemas draudimo teisiniuose santykiuose. Taip pat akcentuojama draudimo sutarties sąlygų aiškinimo įtaka priežastinio ryšio nustatymui ir prieinama prie išvados, kad draudimo sutarties sąlygų, ypač tų, kurios yra susijusios su draudiko suteiktos draudimo apsaugos apimtimi, aiškumas, išsamumas bei dviprasmiškų sąvokų nebuvimas sumažinama ginčų dėl priežastinio ryšio nustatymo draudime kilimo tikimybę. Nemažai dėmesio yra skiriama priežastinio ryšio draudime palyginimui su priežastiniu ryšiu civilinėje atsakomybėje, kurio pagrindu daroma išvada, kad minėti reiškiniai neturėtų būti laikomi tapačiomis teisinėmis kategorijomis. Be to, darbe išskiriamos ir analizuojamos sekančios priežastinio ryšio nustatymo problemos draudimo teisiniuose santykiuose: 1) priežastinio ryšio nustatymo problema vykstančių tuo pačiu metu priežasčių atveju; 2) priežastinio ryšio nustatymo problema kelių tarpusavyje priklausomų priežasčių atveju; 3) priežastinio ryšio nustatymo problema dvigubos draudimo apsaugos atveju. Analizuojant aukščiau nurodytas priežastinio ryšio nustatymo problemas siekiama atsakyti į klausimą, kokiomis taisyklėmis tikslinga vadovaujantis nustatant priežastinį ryšį.

Darbo pabaigoje atliktos analizės pagrindu yra suformuluojamos išvados nagrinėjama tema.

Pagrindinės sąvokos: draudimas, priežastinis ryšys draudime, priežastinio ryšio problemos.

Summary

Causality reflects the connection of reason and subsequence - two phenomena of the objective reality. In the context of legal relations of insurance this is connection between covered peril (imminent risk) and insurable event (the damage, which is turned up because of materialization of the risk). Primarily the work reveals an importance of causation and its appropriate determination to both parties of the insurance contract. It worth to be emphasized that only when the causation between covered peril and insurable event exists, comes up insurer's obligation to pay insurance payment. Otherwise when such a connection does not exist insurer has no obligation to pay insurance payment.

The work presents analysis of the concept of insurance causation, defines its main features, besides the problems of insurance causation are identified and evaluated. Moreover, there is also emphasized an impact of the interpretation of insurance contract provisions to determination of causation. Insurance policy provisions which define or limit the scope of insurance are often at the center of insurance disputes. The author comes to a conclusion that clarity, particularity and unambiguity of such insurance contract provisions decrease the chance of emergence of disputes on determination of the insurance causation. Furthermore, the work considers the comparison of causation in insurance and in the institute of civil liability. On the ground of the accomplished analysis it is concluded that above-mentioned phenomena should not be treated like identic legal categories. With the reference to systematic analysis of legal doctrine and practice of foreign and Lithuanian institute of insurance, some problems of determination of insurance causation are extricated: 1) the problem of concurrent causation; 2) the problem of determination of causation when there are multiple dependent causes; 3) insurance causation and dual coverage. The analysis of the mentioned problems is focused on the question, what rules should be applied when insurance causation is determined.

In the end of the work with reference to the accomplished analysis conclusions are formulated.

Keywords: *insurance, insurance causation, causation problems*